

1999-2000 - TÉL

Ára: 350 Ft

folkMAGGazin

VI. évfolyam, 4. szám

Táncos egyéniségek * Füzes ördögei

25 ÉVES A VUJICSICS EGYÜTTES

A gyertyamártó * Szolnok

Egy feltámadt zenész

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

KODOBA BELA
1944.09.14. - 1999.11.07.

Húsz éves a martonvásáti
Szászország Táncegyüttes

PAKSA KATALIN

MAGYAR NÉPZENETÖRTÉNET

BALASSI KIADO

MEOTIS

HUNGARIAN FREE FOLK

SZVORÁK KATI ÉS A KÓFARAGÓK

Jöttömbe'
Jártamba'

SZÉLES ANDRÁS

magyar
népzene
citerán

Pikó és bandája

Ördögösfüzesi zene

- 3 - 4. Héra Éva:
Ünnepek
fesztiválok?!
- 5 - 9. K. Tóth László:
Vujicsics
- 9- 10. Kocsán László:
Eljöttem én
kántálni...
- 11- 12. Szánthó Zoltán:
Csávás
13. Császi Erzsébet:
A gyertyamártó
- 14- 15. Avar Anna:
Mohács III.
- 16- 17. Gombos András:
Táncos
egyéniségek
- 18- 28. HIREK - ESEMÉNYEK
19. Csontos Gabriella:
A táncos lábú fűvós
- 20- 21. TÁNCHÁZAK - KLUBOK
- 22- 23. Zsigmond Győző:
Korondi toplászkok
- 23- 25. Paula A. White:
Barangolás
Erdélyben
- 26- 27. »GDŰR«:
Egy magyar bolgár
Amerikában
- 27- 29. K. Tóth László:
Egy feltámadt
zenész...
- 30- 31. Szigetvári József:
Alföldi Néptánc-
fesztivál
- 31- 32. Szerényi Béla:
Padkaporos
történet
- 32- 33. Bónis Ferenc:
A zenei
országépítő
34. Paksa Katalin:
Magyar
Népzene-történet
35. Hajdú-Farkas Zoltán:
Füzes ördögei
35. Demarcsek György:
Legényes verseny
- 36- 37. Szűcs Sándor:
Pusztai csárdákról
38. Sue Foy:
Kivonatós angol
nyelvű ismertető
- 39- 40. Kóka Rozália:
„Betlehemnek
pusztájában...”

Ünnepek, fesztiválok?!

Az ezredforduló és államiságunk 1100 éves évfordulójára meghirdetett pályázatokra beérkezett pályaművek nagy része fesztivál: zömében néptánc- és népművészeti fesztivál. A Magyar Millennium Kormánybiztos Hivatala és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma pályázati tájékoztatója több száz rendezvényt jelez, kis falvakban és nagy városokban fesztivállal, néptáncfesztivállal akarják emlékeztetessé tenni az ünnepet.

A Millennium Kormánybiztos Hivatala Millenniumi sokadalom címmel határokon túlra is átnyúló sorozata szintén nagyszabású néptánc-népzenei fesztivált finanszíroz kiemelt nagyrendezvényként. A népművelők országos vándorgyűlésén november elején Veszprémben Sasvári Szilárd, az országgyűlés kulturális bizottságának elnöke, megemlítette, hogy a kormány kiemelt feladatként kezeli a helyi rendezvények, fesztiválok támogatását. Napjaink széleskörű, sokszínű és a színvonalat tekintve rendkívül heterogén kulturális kínálatában, úgy tűnik, hogy az irányítás és tömegigény kompromisszuma: a néptáncfesztivál. Ez a rendezvény, mely

nemzeti értéket képvisel, mely tömeges érdeklődésre tart számot, s melyet bármennyi pénzből, bárhol, különösebb szakértelem nélkül meg lehet szervezni és legalábbis az elvárásokat tekintve nem lehet vele megbukni. Úgy vélem, hogy a néptáncfesztiválok itthoni és nemzetközi helyzete, összképe is elgondolkodásra kell késztesse mindannyiunkat. Az Értelmező Szótár szócikke szerint: a fesztivál a nevezetes alkalmakhoz v. meghatározott ünnephez kötődő, ünnepélyes keretek között lefolyó, művészeti előadások, bemutatók sorozata. Az Új Magyar Lexikon ehhez még annyit tesz hozzá, hogy a fesztiválok segítik a nemzetközi művészeti és kulturális tapasztalatcserét, s a kereskedelmi kapcsolatok kiépítését. Ahhoz, hogy a fesztiválokról beszéljünk, két dolgot kell tehát elsősorban végig gondolunk. (A szervezési kérdésekről és a pénzről most nem beszélünk.) 1. Mi az ünnep? Mit tartunk ma, 2000 fordulóján ünnepnek? 2. Mi az a művészet, amit fesztiváljainkon bemutatunk?

A legkülönbözőbb gazdasági és műveltségi fokon élő emberi közösségek

Dunamenti Folklorfesztivál 1999. – Fotó: Jantner László

sajátja, hogy periodikusan visszatérő módon ünnepet ülnék. Európa ünnepeit az egyházak és az államok szabták meg, de általános jellemzőjük, hogy a pogány, antik, orientális és keresztény szokásokból ötvöződnek. Ancsel Éva szerint, „az ünnep” testi, szellemi regeneráció, pihenőidő, melyet a megőrzendő értékek manifesztációja tesz ünnepivé, ezáltal megerősítve a közösség kötelekeit. Az ünnep regenerálja a világot.

Mai fesztiváljaink elődei a középkor és a reneszánsz népünnepélyei. Jellemzőik, hogy valóban a nép, a közösség ünnepei. A nagy multságok (Szent Iván éj v. a római karnevál) alkalmával a nép tódul a szabad ég alá, szervezeten, szemben állva az összes rákényszerített, érvényben lévő társadalmi, gazdasági és politikai formával, melyek az ünnep idejére felfüggesztődnek. Megszűnik az alá- és fölérendeltség, rang és státusz. Familiáris vidámság jellemzi, ahol mindenki minden lehet és mindent tehet. Bármennyire is féktelen azonban az ünnepi hangulat: világszemléletükben, stílusukban egységesek és tiszták ezek az ünnepek. A jó mindig megöli a rosszat, az igazság, a tisztaság megszületik!

A XVIII.-XIX. század a nép fedezése az európai kultúrában. Herder 1760-ban számolt be a rigai Szentiván éjről, Goethe nagy élménye pedig 1788-ban a római karnevál. A népművészet az 1867-es Párizsi Világkiállításon szerepel először. 1873-ban, a bécsin, magyar gyűjteményt is bemutatottak, majd Budapesten 1885-ben az Országos Általános Kiállításon 15 parasztszobát láthatott a közönség. 1896-ban Budapesten, egész néprajzi falu épült. Az ezredéves kiállítás idején felhozott parasztok e faluban „éltek” és a látogatók előtt táncot, lakodalmat, szokásokat is bemutattak. 1925-ben Sopronban népviselet és népszokás versenyt tartottak. Domokos Pál Péter Csiksomlyón megrendezte az „ezer székely lányok” napját, ahol kb. 300 lány táncolt egyszerre.

Az első nemzetközi néptáncfesztivált – a hagyományos zene és tánc megőrzésére – 1935-ben rendezték Angliában. Az eseményre Magyarországról Bokrétás táncosok utaztak. A Gyöngyösbokréta 1931-1944 között tartotta helyi és országos bemutatóit. A Budapesten augusztus 20-án, ünnepélyes keretek között tartott műsoroknak ezúttal egy lényeges vonását emelem ki: először látott az ország népe és az idelátogató külföldi magyar néptáncot. (Nem említem az ifjúsági szervezetek, elsősorban a Regös cserkészek szerepét, akik gyűjtenek és találkozóikon bemutatnak néptáncot és

népzene.) A tárgyi népművészet bemutatása és a „Gyöngyösbokréta” sajátosan kétarcú jelenség országunkban. Egyrészt – csatlakozva a nyugat-európai szellemi áramlatokhoz – hiteles képet kíván adni a népi kultúráról, s ennek érdekében jelentős szakmai háttérrel rendelkezik. Szándékai szerint, célja az ország idegenforgalmának fellendítése is, a kézművesség esetében pedig a háziipar, a kereskedelem megszervezése. Másrészt, az I. világháborút követően a területeit, önértétét veszített népi lelki regenerációját is szolgálja saját értékeink felmutatásával.

Politikai ellentmondásossága ellenére azonban ez a kor a hagyományhoz való szemléletében a tárgyilagosságra törekvő szakmaiságával egységes korszaka a néphagyomány felmutatásának. 1945-tel megszakad ez a folyamat. A közösségi ünnepek helyét a kiüresedett protokolláris ünnepélyek veszik át. A néptánc és tárgyi népművészet útjai külön válnak. A néptánc, a kor műfaja, „a felszabadult nép” tehetségét, életörömét hivatott illusztrálni. A kézművesek háziipari szövetkezeteket alakítanak, melyek a városi nagyközönség számára gyártanak népi iparművészeti tárgyakat.

1945-től napjainkig fesztiváljainkban is többféle korszakot különböztetünk meg, de az ünnepnek és a megmutatott hagyománynak az az egysége, ami a korábbi korszakokat jellemzi, nem jött létre. A kultúrversenyek időszaka az első fejezet. Ez a kor minden sematizmusa ellenére Molnár István munkájának kiteljesedése és Rábai Miklós születése. Az 1960-as évek jellemzője a szakmai fesztiválok megalakulása (Szolnok, Zalaegerszeg) és a néptáncgyűttek művészi színvonalát értékelő minősítési rendszer bevezetése. Néptáncművészetünk nagy korszaka ez az időszak. Györgyfalvy Katalin, Szigeti Károly, Novák Ferenc, Kricskovics Antal, Tímár Sándor művészi és alkotómunkájának fénykora. Az eredeti anyagot, a „tisztá forrást” felhasználva olyan új táncnyelv születik, melyre az egész európai művészvilág felfigyel.

A helyi és országos fesztiválok, néptáncos képzések, minősítések, a rendszeres szakmai fórumok, az együttesi fenntartók részéről az állandó odafigyelés, és minőségi elvárás rendkívül stabil, szakmailag felkészült, és jól szervezett néptáncmozgalmat eredményezett. Mindezek ellenére azonban azt kell mondanom, hogy bár nagy létszámú, de meglehetősen zárt közösség eredményei ezek. Fesztiváljai csak szűk szakmai közönséget érintenek, társadalmi vonzereje nincs. Magyarországon nem

alakultak ki a szomszédos országokhoz hasonló néptáncfesztiválok, mint pl. a szlovákoknál Východna, vagy Bulgáriában Kopristica. Ezek a fesztiválok a mai napig is, a nemzeti lét, az összetartozás fórumai: nemzeti ünnepek. Több tízezer résztvevővel, felsőszintű állami protokollal, folyamatos TV közvetítéssel, s néptánc-, népzene-bemutatókat kísérő-követő közös mulatsággal. A mai értelemben vett nyugat-európai fesztiválok létrejötte is országokként különböző. Indítékaik között éppúgy megtalálhatók a nemzetietnikai függetlenségi szándékok, mint a helyi közösségi ünnepek gazdagításának ötlete. A 70-80-as években a kelet-nyugati kapcsolatok színterei is voltak a fesztiválok. A nyugati országokban jelentős állami támogatás járt a keleti tömbországaiból való együttesek fogadásáért, s az illető országok finanszírozták a kiutazást. Mára ezek az indítékok megszűntek vagy elhalványultak. Leggyakoribbak az üzleti alapokon nyugvó, tömegszórakoztatást szolgáló népünnepélyek. És szerencsére jelen vannak az egy-egy etnikum, helyi közösség ünnepi eseményeire szerveződő nemzetközi találkozók is. Utóbbiak száma örömdetesen gyarapodik, mert az Európai Unió néhány országában (Franciaország, Anglia, Olaszország) központi támogatás jár a helyi kulturális hagyományok ápolásáért.

A XX. század vége azonban újabb kérdéseket vet fel. A felgyorsult technikai fejlődés, a globalizáció egységesítő, mindenet elsöprő világdívatjai az egész európai értelmezésű „humán” kultúra létét teszik kérdésessé. Ez a kihívás mindannyiunkat gondolkodásra kell, hogy készítsen.

– Mit jelent, jelent-e valmit a néphagyomány a jövő évezred emberének?

– Milyen társadalmi vonzereje van a folklórnak?

– Mi a szerepe a folklóregyütteseknek, fesztiváloknak a két kultúra határán? Az elit kultúra és a szórakoztató kommersz közötti vákuumban mi lehet a feladatunk?

– A nemzeti nacionalizmusoknak van-e még szerepük és mennyi a folklór iránti érdeklődés fenntartásában?

Ezeket a kérdéseket úgy vélem nem lehet megkerülni! Ha feltesszük magunknak őket, ha nem. Azzal, hogy csináljuk a dolgot, hogy fesztiválokat szervezünk, mi magunk is részesei vagyunk a történelemnek.

Héra Éva

(Elhangzott 1999. november 9-én, a folklór fesztiválok igazgatóinak értekezletén.)

A húsvéti locsolástól a Zeneakadémia nagyterméig

– A népzene és a klasszikus zene egysége –

Negyedszázados lét azonos felállásban – ezzel nem sok zenekar büszkélkedhet. A Vujicsics Együttes tagjai komoly felelősséget vállaltak, amikor az ismert zenetudós nevét felvették, ezzel is kinyilvánítva, hogy folytatják az általa megkezdett munkát. Visszatekintve az elmúlt huszonöt évre, megállapítható: méltó módon bántak és bánnak Vujicsics Tihamér nevével és örökségével. Eredics Gáborral az együttes életének fontos eseményeit igyekszünk felidézni.

– Még ha akartátok is volna, akkor sem igen tudtátok volna kivédeni az együttes létrehozását, hiszen megannyi tényező taszított benneteket ebbe az irányba. Csokorba gyűjtenéd e motivációkat?

– Első helyre az 1974-es pomázi húsvét hétfő kívánczik, amikor a település lakóiként szokásunkhoz híven elmentünk meglócsolni a lányokat, de a korábbi gyakorlatunktól eltérve úgy gondoltuk, hogy zenével is locsolkodni fogunk. S bár inkább bohócságnak vettük a dolgot, semmint komoly produkciónak; hiszen műanyag zsákból készített dudát is bevettünk – nem is délszláv, hanem magyar zenét játszottunk, többek között köcsögduda segítségével –, a fogadtatásból is úgy éreztük, hogy a népzene megszólaltatásában magasabb szintre kellene lépünk. A későbbi Vujicsics Együttes három tagja részt vett a mulatságban, a zenekar születésnapja így hát pontosan meghatározható.

– Zenészekben pedig nem volt hiány, hiszen a Vujicsics majd' minden tagja együtt nőtt fel...

– Szendrődi Feri Kálmán bátyámnak, a bögősünknek gyerekkori barátja, a budakalászi Brczán

Miroszláv pedig Győri Karcsival és velünk együtt járt zeneiskolába. Ráadásul itt már tíz éve működött egy rézfúvós zenekar, amely a pomázi hagyományoknak megfelelően természetesen főképpen sváb muzsikát játszott, de szerb és szlovák feldolgozásokat, komolyzenei átiratokat is. Borbély Misi szaxofonozott,

Kálmán bátyám pedig harsonázott és baritonon játszott, Szendrődi Feri volt a slagverk – ütő –, azaz a nagydob-csinnel, én meg harmonikáztam. A veze-

tőnk, Papp Tibor bácsi zseniális pedagógus volt, nem véletlen, hogy a társaság kilencven százaléka – sokan eredeti terveiket módosítva – zenei vagy zenével kapcsolatos pályát választott: zenetudós, koncertező művész, zenetanár, hangszerkészítő, katonazenész egyaránt kikerült ebből a kis falusi csapatból. Itt, no és a zeneiskolában szerez-tük meg az együttműködés

semmihez sem hasonlítható élményét. Tibor bácsi a zenekar tagjainak tudása szerint hangszerelte meg a műveket, s abban az időben igencsak újszerűnek számított, hogy ilyen kis kamara-összeállítások ennyire igényesen szólaljanak meg. Összhangzatant és hangszerelést is tanított nekünk. Ahhoz a munkához, amit később a Vujicsicsban elkezdtünk, tehát hogy gyűjtünk, lejegyzünk, hangszerelünk, feldolgozunk, számunkra nagyon fontos iskolának bizonyult a fúvószenekarban eltöltött idő.

– Ebből persze még nem következett a délszláv zenei orientáltság...

– Ez a mozzanat onnan fakad, hogy Pomázon megalakult egy nemzetiségi táncsoport, ahol kezdetben idősebb zenészek muzsikáltak, de – a fiatal-

lítás igényével – új érdeklődőket kerestek az e-gyik fúvószenekari próbán. Jelentkeztünk, s most már első sorban szerb és horvát zenét játszó együttesé alakultunk, de azért magyart és svábot továbbra is megszólaltattunk. Fantasztikus volt megtanulni a tánc alá muzsikálást, s annyi érdekes zenét megismerni. Arra is

rájöttünk, hogy a fúvós tradíció mellett Pomázon a szerb közösség hagyományai is milyen nagy értéket képviselnek. Ráadásul ki voltunk éhezve az olyan

ritmusos, pergő zenékre, mint a kólók. Ugyanakkor a táncegyütteseknél általános gyakorlatot egyre méltatlanabbnak éreztük, nevezetesen azt a szokást, hogy két szám között lépjen színre a zenekar, s játszson valamit betétszámként, amíg a táncosok átöltöznek. Nem elsősorban magunk, hanem az egész, amolyan időkitöltő szituáció miatt kifogásoltuk ezt a másodlagosságot. Azt szerettük volna, hogy a zene is megkapja azt a rangot, amit a tánc. A fűvészenekarban még játszottunk, de ezzel kezdetét vette egy önálló zenekari munka, amely egy saját műhely kialakulásához vezetett. Ezt az is inspirálta, hogy a pomázi hagyományos szerb ünnepeken egyre inkább ránk szállt az idősebb zenészekről a muzsikás feladata, s nagyon jó érzéssel töltött el bennünket az, ahogy a szerb közösség viszonyult hozzánk. Nem kívülállónak tekintettek minket, pedig csak egy-két igazi szerb volt közöttünk, bár származási kapcsolatokkal többen büszkélkedhettünk. Elfogadtak, bátorítottak bennünket, figyelemmel kísérték, segítettek a fejlődésünket.

– *Ellentétben a tánc házas együttesekkel, amelyek tudatosan alakultak a magyar népzene megszólaltatására, talp alá játszására, ti inkább belesodrótatok ebbe a világba, hiszen előbb volt meg a közönségetek, mint hogy a zenekar léte tudatosodott, és profilja végleg kialakult volna...*

– A tánc házmozgalom hallatlan lendülettel indult vagy két esztendővel a megalakulásunk előtt. Mi is rendszeresen lejártunk a Közgáz tánc házba, ahol aztán évekig játszottunk. Ez azért érdekes, mert addig csak a széki zene és tánc ment, s megjelenésünkkel a klub magyar és délszláv vegyes tánc házá alakult. Az együttműködés sikeresnek bizonyult, mert aki nem mert beállni az individuálisabb széki táncokba, a lánctánc kólóba könnyebben bekapcsolódott, majd nekibátorodva a székit is megkóstolta.

Vujicsics Tihamérral való találkozásaink is erre az időre estek. Sokan csak a televízió szórakoztató műsoraiból ismerik őt, s nem is tudják, hogy mekkora zseni volt ez a nyolc nyelven beszélő tudós. Előfordult, hogy egy nemzetközi konferencián megkérdezte, milyen nyelven tartsa meg az előadását. Hazalátogatott a szerb ünnepekre, így ismerkedtünk meg, s a találkozások, együttműzikálások ezen alkalmakkor rendszeressé váltak. Örökké emlékezetes marad számunkra a budakalászi utolsó beszélgetésünk, amikor a közös jövőt terveztük. Ezután utazott el Damaszkuszba, a Rákóczi-induló gyökereit kutatni. A tragédia hírére, hogy lezuhant a repülőgépe, alig tudtuk elhinni. Halála után egy évvel vettük fel a nevét, ami óriási felelősséget jelentett. Szombathelyen játszottunk először Vujicsics Együttesként.

– *Ekkor jött az 1976-77-es Ki mit tud?, mely átütő sikert hozott nektek...*

– Először el sem akartunk indulni, nem is tudtuk, hogy lesz-e egyáltalán népzenei kategória. Ám Kendeffy Judit, aki Szentendrén dolgozott népművelőként, rábeszélte minket. Különösképpen nem bíztunk a sikerben, de végül megnyertük a kategóriát, s egycsapásra ismertek lettünk.

A zenei koncepciónk tehát, hogy elsősorban

hazai szerb és horvát dallamokat játszunk, ekkorra alakult ki. Főként a Baranyában – Mohácson, Felsőszentmártonban – végzett gyűjtéseink során rádöbbsentünk, hogy mekkora értékeket hordoz ez a népzenei hagyomány, melyet azáltal tudunk széles körben népszerűsíteni, azaz közkinccsá tenni, hogy e muzsikából koncerteken játszható feldolgozásokat készítünk. Ezzel kettős hatást értünk el: a hagyományt hordozó szerb és horvát közösségeket is rádöbbsentette zenei örökségük értékére, ugyanakkor a más anyanyelvű, például magyar közönség is kezdte befogadni, nem csupán kuriózumként kezelni a délszláv népzene. Emellett a tánc házban való muzsikálást sem hagytuk abba, a zenei anyagot így eredetiben is játszhattuk.

– *Nálatok mit jelent a feldolgozás? Hiszen a Vujicsics Együttesnél nem arról van szó, hogy nem odaiálló hangszereket – szintetizátort, elektromos gitárt, kobzát – is bevontok, vagy megváltoztatjátok a ritmust...*

– Ez a zene eredetileg táncmulatságok vagy ünnepek alkalmával szólt meg, nem létezett olyan funkciója, hogy koncertműsor keretében hallgassa a közönség. Ezért, ha e dallamokat óvatlanul színpadra visszük, könnyen „feszengeni” fog a zene. Ennek elkerülésére körültekintően kell odahehelyezni. Két megoldás kínálkozik: egyik az autonóm feldolgozás, amikor a népzene a művészi kifejezés nyersanyaga. Nálunk azonban nem ez történik, a hagyomány csak annyiban módosul, hogy a zene a koncertpódiumon is meg tudja mutatni a benne rejlő valódi értékeket. Ez a másik lehetőség. Nem húzunk rá idegen ruhát. Első hallásra nem is tűnik ki, hogy ez feldolgozás, a koncertközönség számára mégis kifejező, önálló zenei formát ölt.

A népzene fantasztikus kamaramuzsika, amely a művészi önkifejezés teljes értékű megjelenési formája. Többek között ez a felfogás is magyarázata a huszonöt éves együttlétünknek mindamellett, hogy egy baráti közösségről van szó, amely számos közös élményt szerzett úgy, hogy a kellemes dolgok közepette sok nehézséggel is szembe kellett néznünk. Történetünknek ezek is értékei.

– *Históriátokra visszatérve, 1981-ben megje-*

lent az első lemezeket, mely rögtön elnyerte az „Év hanglemeze” díjat, ami rangos szakmai elismerést jelentett...

– A Ki mit tud?-ra a Hungarotonnál is felfigyeltek. Az általad említett első lemezünket CD-n is szeretnénk a jubileumi időszak alkalmából megjelentetni. 1985-ben látott napvilágot második lemezünk, amely külföldön ért el nagy sikert. A Hannibal Records, a későbbi Rycodiscs ugyanis megvásárolta a licencét a Hungarotontól. Később kiadtak az Egyesült Államokban egy lemezt, melynek egyik oldalán lakocsai zenét játszunk, a másik oldalán pedig az Újstílus együttes muzsikál. Ezen hosszabb terjedelmű összeállítást mutatunk be, s a tempónál is ügyeltünk, hogy az jobban alkalmazkodjon a tánchoz, ugyanakkor annak is zenei élményt nyújtson, aki csak hallgatni akarja a muzsikát. A kettő nehezen egyeztethető, de úgy érezzük, sikerült. Azóta is nagy örömmel hallgatjuk ezt a felvételünket.

Tavaly jelent meg a Samo sviraj – Te csak zenélj – című CD-nk, melyen a Rastanac a legfontosabb dallam, a békéért mondott zenei fohász. Idén meg szeretnénk jelentetni egy lakocsai-drávamenti lemezt, és elindítani az Izvor (Forrás) sorozatunkat, amely Bartók 1912-es bánáti fonográf gyűjtései mellett korai gramofonfelvételeket ad közre, és archívumokban lappangó anyagokat is tartalmazna. Jövőre, Tihamér halálának 25. évfordulójára tervezük kiadni az ő korai, rendkívül értékes gyűjtésének hangzó anyagát.

– Ennek egy részét 1992-ben megjelentette a Quintana Harmonia Mundi, melyet te szerkesztettél, s az ismertető szöveget is te szignáltad...

– Igen, de csak rövid ideig forgalmazták, így kevesen juthattak hozzá, legalább is Magyarországon. Tervünk szerint a teljes anyag napvilágot látna az Izvor sorozatban. Ez azért különösen izgalmas, mert a nyelvi határ környékén és a diaszpórában, a délszláv kultúra északi részein archaikus zene maradt fenn a gyakran etnikai szigetekként élő közösségek jóvoltából. A délszláv hagyományok szempontjából ez olyan, mint magyar vonatkozásban az erdélyi és a moldvai magyar népzene.

Mindemellett a magyarsággal való több évszázados együttélés következtében ez a zene azért is más, mert a két kultúra gazdagítóan hatott egymásra. Hogy mást ne mondjak, a tambura-zenekari hagyomány például a magyar népzenei játzó cigány zenekarok mintájára alakult ki.

– A Bartók-anyag rekonstrukciója azt jelenti, hogy az eredeti felvételeket élvezhetőbb technikai színvonalon jelentetitek meg, illetve magatok is eljártsszátok XX. század legnagyobb zeneszerzője által gyűjtött zenét?

– Pontosan. Már 15 éve munka alá vettük, második lemezünkön is játszottunk belőle. Bartók gyűjtése azért is fontos, mert le is jegyezte az általa rögzített felvételeket. A Vujicsics Egyesület – zenekarunk tavaly óta egyesületi formában működik – már megszerezte a jogörökösök beleegyező nyilatkozatát a lejegyzett anyag megjelentetésére. A hangfelvételek másolatát pedig megvásároltuk a Néprajzi Múzeumtól, s meg is tisztítottuk a zörejektől. Így reméljük, semmi akadály nem lesz a fonográf-felvételek és

lejegyzésük együttes kiadásának. Ez rendkívül jelentős lenne, hiszen Bartók magyar népzenei gyűjtéseit már közreadták, ám a – főként Magyarországhoz kötődő – délszláv felvételei terén nagy hiátus mutatkozik.

Az archív felvételek komplett kiadása ugyanakkor lehetőséget nyújt arra, hogy a zenekar az előbbieken már taglalt feldolgozási hitvallásának megfelelően újrajátssza ezeket a dallamokat, hogy a laikus közönség számára még élvezhetőbb legyen. A kettő remekül kiegészíti egymást. Az sem kizárt, hogy az általunk feljásztott anyagban az eredeti zene is megszólal. Természetesen csak akkor, ha ez nem blikkfangos, technikai trükk formájában jelenik meg, hanem mert zeneileg indokolt. Ezen kívül a rádióban készült, illetve az arra érdemes amatőr felvételeinket is szeretnénk CD-re venni, tehát gazdag kiadói terveket szövögetünk.

– Említetted a második lemezeket nemzetközi sikerét. Külföldön persze nemcsak ebben a formában váltatok ismertté...

– A legelső, még nem önálló kiruccanásunk is a Ki mit tud?-nak köszönhető. Előbb a türkméniai Ashabatban vettünk részt egy jutalomúton, majd egy Varsó - Leningrád (korábban és ma: Szentpétervár) - Helsinki körúton, ahol már zenéltünk is.

Az első külhoni meghívások egyike Miroslávnak és nekem szolt a hetvenes-nyolcvanas évek fordulóján, és szakmai fejlődésünk szempontjából óriási jelentőségűnek bizonyult. A belgrádi egyetem népzenei fakultásának ösztöndíjával posztgraduális képzés keretében többhónapos jugoszláviai tanulmányúton vettünk részt, melynek során a szerb és a horvát népzene kutatás legjelentősebb szakembereitől hallgattunk előadásokat. Mindemellett rengeteg helyen gyűjtöttünk, mely alkalmassá tett bennünket arra, hogy a magyarországi délszláv népzenei hagyomány értékeit és sajátosságait tisztán felismerhessük. Értékkülönbség nincs a szerbiai, a horvátországi és az itteni zenék között, de mindezek együtt teszik teljessé a képet.

A jugoszláviai néptánc- és népzene kutatók nagyon jó kapcsolatot tartottak fenn a magyarországi tudományos műhelyekkel. A munka súlypontja persze máshová esett a két országban: nálunk nagyobb szerepet kapott a meglévő anyag feldolgozása, rendszerezése, odakinn pedig az anyag rögzítése, a még élő, szép számú adatközlővel. Ez a két ország sajátosságai adódik, hiszen míg nálunk például

Pál Pista bácsi az egyetlen élő dudás – őt akkor még nem is ismertük – Macedóniában egyetlen faluban, egy ház konyhájában három fantasztikus dudással találkozhattunk.

– *Idehaza viszont keveset gyűjtöttetek...*

– Itthon munkamegosztás jött létre: Tihamér halála után Vizin Antus barátunk végezte ezen a téren a nagyobb munkát, aki rengeteg területet végigjárt, mi pedig inkább az archív felvételek felkutatásában jeleskedtünk.

– *A külföldi koncertezést ugyanakkor viszonylag későn kezdtétek...*

– Igen, mert sokáig uralkodott az a nézet, hogy a Vujicsics együttes nem magyar kultúrát képvisel. Időbe tellett annak tisztázása, hogy az a muzsika, amit mi játszunk, magyar földből sarjadt. Amikor ezt sikerült elfogadtatnunk, beindultak az utak az Interkoncerten keresztül. Az első kiruccanásunk Provence-ba, Spanyolországba és Belgiumba vezetett Michel Montanaro meghívására. Mint kiderült, a külföld számára nagyon is érthető, hogy hazánkban kisebbségi kultúra is létezik. Ennek tudatosításában a táncházmozgalom szerepe is felértékelődött, azaz hogy a budapesti táncházakban is rendszeresen felcsendült ez a zene. Franciaország azóta is az általunk leggyakrabban látogatott vidék, ahová évente akár több alkalommal is kapunk meghívást. Legutóbb júniusban jártunk kinn. A Vujicsics együttes tagja a Vent d'Est (Keleti szél) nevű zenei csoportnak. Ennek koncepciója ugyan különbözik zenekarunk szemléletétől, de a mögöttes filozófiát, a különböző kultúrák egymást gazdagító találkozását a legteljesebb mértékben magunkénak érezzük. Provence-i, katalán, szlovákiai magyar, magyarországi délszláv, marokkói, burundi, franciaországi kabil muzsikusok, énekesek játszanak együtt ebben az alakulatban.

Emlékezetes meghívást kaptunk egyszer Kuwaitba, ahol kétszer fél évet töltöttünk el, s minden este a Sheraton Hotelben muzsikáltunk. Ám ez nem hakni volt, hanem a saját repertoárunkat játszottuk. Ezt Európában nem lehetne megcsinálni, mert kontinensünkön a nemzetközi sztenderdekhez ragaszkodnak. Mindenki azt mondta, hogy ez fel fogja oszlatni a bandát. Ráadásul az első alkalommal Borbély Misi katona volt, s nem engedték ki, ezért Nikola Parovval utaztunk ki. Feloszlás helyett vele is jó barátságba kerültünk. Nekem már csak

azért is kedvező pillanatban jött ez a lehetőség, mert előtte lerepült az egyik ujjhegyem. Juhász Zoltánnal találkoztam volna egy gyimesközéploki kocsmában, de nem értem oda, mert már Székelyföldön autóbalesetet szenvedtem. Budapesten műtötték meg a kezem, szerencsére erre nem lehet panasz, s nekem nagyon jó edzőtábornak bizonyult a mindennapos kuwaiti zenélés. Visszaszereztem a technikámat. Egyébként nem a széthúzás, hanem az összetartás erősödött. Hazaérkezésünk után vettük fel második lemezünket, nem véletlen, hogy ezen az albumon a technikára összpontosítottunk. A szakmának ilyen is produkálnunk kellett, s persze magunknak is. Ezzel szemben a „Samo sviraj”-t a szentendrei Keresztelő Szent János templomban vettük fel, két mikrofonnal. Mindhárom lemezünk a már említett koncepciónk szerint, de másfajta megközelítéssel készült.

Az első kuwaiti felkérés után azonnal Belgiumba utaztunk, ahol a Jeunesses Musicales meghívására turnéztunk – az arab világ után rögtön belecsöppentünk a belgiumi télbe, mely harminc fokos hőmérsékletkülönbséget jelentett. Maradandó élményt hozott egy nagy-britanniai koncertkörút is, melynek során a londoni Purcel Roomban és az edinborough-i Queen's Hall-ban is felléptünk, ahol a legvájtfülűbbeket is lázba hozta a kis magyarországi falvak zenéje, csakúgy, mint a Womad Festival – enyhén szólva – alternatív közönségét. Dániában nyolcvanezres publikum előtt játszottuk a Roskilde-fesztiválon. Egy emlékezetes utunk Ausztráliába vezetett, melynek során a nyugati partvidék kivételével az egész országot bejártuk, miközben főként klasszikus zenét kedvelő közönségnek játszottunk. Magyar népzene is, és a programba az is belefért, hogy az ottani Magyar Házban is fellépjünk, a szerb húsvétot pedig egy kinti szerb kolostorban ünnepeljük – természetesen muzsikával. Ez azért felejthetetlen, mert Pomázt és Szentendrét idézte fel. A Musica Viva Australia remekül megszervezte az utat, már évekkor előtt tudtuk, hogy mikor hol lépünk fel – s minden a forgatókönyv szerint történt. Ausztrália számunkra azért is kedves, mert e távoli földrész közvetítette később gyümölcsöző kapcsolatunkat a Hannibal Records képviselőjével.

– *A hat tagú Vujicsics Együttes más zenészekkel is rendszeresen muzsikál együtt...*

– Hozzánk szinte zenekari tagként mindig csatlakozott néhány énekes szólista. E társaság magja majdnem a kezdetektől Sebestyén Márta, Gyenis Katalin, Greges Marica – ők az első lemezünkön is szerepelnek –, kisebb gyakorisággal Radics Ibolya és Frei Erika. Az utóbbi néhány esztendőben rendszeressé vált, hogy Sebestyén Márta egymaga is fellép velünk. Ugyanakkor hangszeres zenészekkel is gyakran muzsikálunk együtt, közülük Juhász Zoltánt, Szabó Zoltánt, s a legújabb időkben Szokolay Dongó Balázst és Vizin Antust említem – mindannyian dudások. Tihamérral az utolsó találkozásunkon, a budakalászi búcsúban sokat beszélünk a dudáról...

– *Az ember azt hinné, hogy az adatközlő és a táncházas zenészek kapcsolatában csak az előbbieknak hatnak, ám ez visszafelé is igaz. Sok falusi muzsikus a városi zenészek inspirálására vette elő újból a*

hangszerét, s kezdte felidézni a régi dallamokat. A nagyszajói zenekar például a Téka együttes hatására állt ismét össze. Ti érezték ilyen hatást?

– A zenei programunk kialakulásakor már eltűnően voltak a régebbi délszláv összeállítások. Egy tamburazenekar lassan úgy nézett ki, hogy három tangóharmonika meg dobszerkó. Megtanultunk a hagyományos hangszereken játszani, s tudatosan alakítottuk ki a tradicionális tamburazenekarra épülő repertoárt. Fantasztikus érzéssel tölt el bennünket, hogy ennek szakmai és zenész körökben meg lett a hatása, mert a tambura ismét népszerűvé vált. A nemzetiségi fiatalok is kitanulták a hangszereket – Pécsudvaron például ismét létezik tamburazenekar –, de a magyar zenészek is szívesen választják a délszláv muzsikát. Jó példa erre a Rece-fige együttes. Ugyanakkor nemcsak a zenészek oldaláról érezzük ezt a hatást, hanem a hangszerkészítők részéről is. Az azóta elhunyt Boczán Béla bácsi már egy ideje csak hegedűket készített és vonókat szőrözött, de újra elkezdett tamburákkal is foglalkozni. S nemcsak a régi mestereknél figyeltük ezt meg: nagy örömünkre ma már Szentendrén is kitűnő tamburák készülnek.

A zenére visszatérve, akikről igazán úgy érezzük, hogy a mi utunkat folytatják, a ránk jellemző hangzást adják vissza, az a Sündörgő együttes, mely családi szempontból is kötődik a Vujicsicshoz: Kálmán bátyám és a másik testvérünk fia is ebben a zenekarban játszik. Ez azért is jó érzéssel tölt el

bennünket, mert ennyi idő után rendkívül fontosnak tartjuk a tudásunk, tapasztalataink átadását, hogy ezt mások is hasznosíthassák. Feri a pomázi zeneiskolában is tanít tamburát, én pedig a budakalászi zeneiskola, a Kalász Művészeti Iskola igazgatója vagyok, ahol harmonikát, tamburát és népzenei kamaramuzsikát tanítok. Ebben az iskolában klasszikus zene és népzene oktatása folyik, s reményeink szerint a jövőben a régi zene, az egyházi zene és a néptánc is bekerül a tananyagba, melyek kiegészítik, gazdagítják egymást.

Kálmán nagyfiának esete egy nagyon hatásos zenepedagógiai módszerre hívja fel a figyelmet. Sokszor közénk telepedett, amikor gyakoroltunk, s ha elaludt, az édesanyja elvitte lefektetni. Évekig így ment, míg egyszer csak hallja az apja, hogy a ház felső szintjéről egészen jó zene hallatszik. Fölmegy, és azt látja, hogy fia és négy barátja muzsikál. Nem kényszerből tanulták meg a délszláv dallamokat, hanem „maguktól”. A budakalászi zeneiskola tananyagának sokrétűsége jó lehetőséget kínál arra, hogy a klasszikus és a népzene, vagyis az írott és a szójhagyomány útján terjedő kultúrának a romantika koráig meglévő egységét visszahozzuk. Ha e két terület összefog, mindegyik gazdagodik. A közeledés szándéka mindkét oldalról megvan, nem szabad elszalasztani ezt a napjainkban kínálgató alkalmat.

K. Tóth László

Fotók: Kreis Gábor, Paraszkay György, archív

Eljöttem én kántálni...

*Betlehemnek vidékén, vidékén
Jön az angyal s dicsőséggel,
Fényességgel hirdetvén, hirdetvén,
Dicsőség, dicsőség, az Istennek dicsőség.*

*A pásztorok ezt hallván, ezt ballván,
Félelemmel, rettegéssel így szólván,
Így szólván,
Békesség, békesség, földieknek békesség.*

*De jaz angyal azonnal, azonnal,
Bátorítván, vidámitván így szólván,
Így szólván,
Menjetez, tinéktek Üdvözítő született.*

Betlehemi pásztorénekek szövege
Domokos Pál Péter gyűjtése (Jánoshida, 1961.)

»Az eddigi gyűjtőmunka földrajzi szempontból nagyon egyenlőtlen volt. A Dunántúl egyes déli részeit vagy a palóc vidéket keresztül-kasul szelték a gyűjtők, viszont az Alföldön pl. nem ritka a feltöresre váró szűzföld.« Járdányi Pál megalapítása (Magyar Népdaltípusok I. Budapest 1961.) hol kisebb, hol nagyobb eltéréssel ma is aktuális. Éppen ezért fontos, hogy mindazon szakemberek, akik saját „fehér foltjukon” élnek, összegezzék és közkinccsé tegyék örökségüket. Ezen az úton haladva jelent meg a *Jászsági ünnepnapok* című CD lemez és kazetta. (Jászságért Alapítvány – 1537., Budapest 114., Pf.: 367.)

Amikor megérkeznek a téli hideg napok, az ünnepekre való felkészülés jegyében elkezdődnek a disznóvágások. A szép hízlalt jószág a gazda és a gazdasszony féltett kincse ilyenkor nem kerülheti el sorsát. Egész évben erre a napra vigyázták a malacot. »Jászladányban a gazdasszony etetéskor ráköpdös a

malacra, így szólva: – Mindig ilyen jó étvágygal egyetek!« A disznó betegségeire is megvoltak a különböző népi gyógyító eszközök, praktikák, ráolvasások, imák. A következőkben egy jászudzsai példát láthatunk.

»Ha 'kukacos' volt a disznó sebe, mondták:
Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Az esti piros bajnalnak,
Szent Jóbnak, a pondrék patrónusának.
Beszéljétek ki a Szóke János disznójábú,
a tarka disznó seggibü a pondrót!
Mert van benne kilenc,
kilenc nincs benne, van benne nyolc,
nyolc nincs benne, van benne hét,...

kettő nincs benne, van benne egy.
Egy nincs benne, nincs benne egy csepp se.
Ó dicsőséges Szent Jób,
beszéljétek ki ennek a tarka disznónak
a seggibü a pondrét!
Dicsértessék a Jézus!

A szép esti piros bajnalnak,
Szent Jóbnak, a pondrék patrónusának!
Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentlélek
Iztemnek nevében. Amen.

Utána három Miatyánkot és három Üdvözlégyet mondtak el háromszor, majd még kétszer az egészet.«

Hogy ez mennyiben javított a disznó állapotán, nincs tudomásom, miként arról sem, hogy a következő mondókák mennyiben segítették elő az emberek gyógyulását, mondjuk egy igen erős hidegben történt disznóvágás után:

»A náthás ember, bogy másra menjen át a nátha, írja a falra:

Három nátha eladó,
öt nátha eladó! (Jászkóhalma)

A torokfájós háromszor megcsókolta a kemencét, és háromszor mondta:

Födédesanyám,
torkom fáj,
senkinek se mondom,
csak neked panaszolom,
gyógyítsd meg. (Alattyán)

Disznóöléskor, névnapok vagy lagzik után meg-megjelenik egy gyereksoport és rákezdi az éneklést:

Eljöttem én kántálni, kántálni,
Ablak alatt fát vágni,
Én is fogtam fült, farkát,
Adjanak egy darab burkát.« (Jászberény, Gy.: Prückler J.)

A szent család járás is szokásban volt a Jászságban, amit így fogalmaz meg Dömötör Tekla: A népszokások költészete (Budapest 1983.) című kötetében: »A gazdag-szegény ellentét is előfordul a magyar népköltészetben, de nem a „Krisztus és Szent Péter földön vándorol” kezdetű aetiologikus mondákban, hanem a karácsonyi ünnepkörhöz fűződő költészetben. Ezek az ún. szálláskeresés játékok, amelyek a magyaroknál a betlebemes játékokhoz fűződhetnek, de attól külön is megjelennek katolikus falvakban: Így... Jászladányon szokás volt december 15-től karácsony estéig kilenc családnak naponta összejönni, hogy a szent családot ábrázoló képnek szállást adjanak. A szálláskereső szentképet előbb megáldotta a pap. Amikor a szentkép az új családhoz érkezik, a házioltárra helyezik, imádkoznak előtte, majd másnap tovább viszik a képet. A kilenc esti ájtatosság után a képet a templomba viszik, vagy az egyik család őrzi a következő adventig. A betlebemes játékokban a szálláskereső motívum a játék elejére kerül. József és a gyermekét váró Mária szállást keresnek Betlehemben. A királyok, gazdag emberek elutasítják a szegény vándorokat, amíg végre az istállóban kapnak menedéket.«

Luca napja is bővelkedik népi hiedelmekben, mely hiedelmek között vannak országosan is ismertek és olyanok is melyek csak a Jászságra jellemzőek. Ezen szokások egy része a következő: »Országszerte ismert a lucajárás... Jászberényben este az asszonyok fehér lepedőbe öltözve, meszelővel járnak házról házra a leánygyerekek ijesztgetésére... Luca napján kezdenek hozzá a nyírfa vesszőből kötött lucaseprű készítéséhez, és karácsonykor fejezik be; ekkor elviszik az éjjeli misére, hogy „szentelést” nyerjen. Jászladányban csak Luca napján... kötik... A házban, földnek, méhesnek vele való körülseprése, a vetőmagnak rajta való átszűrése tolvaj-távoltartó: aki lopni próbálna, keze hozzáragad a megérintett tárgyhoz, s addig ott marad, míg a gazda oda nem ér, és el nem seprüzi... Jásztelken Luca napjától szalmát gyűjtenek úgy, hogy mindennap tesznek egy csomót hozzá, s ezt az éjjeli mise alatt égetik el, de úgy, hogy mindig égjen, el is tartson, és akkor meglátják a boszorkányokat... A Jászságban az asszonyok nem kezdenek Luca napján munkába, mert sobasem fejeznék be, és nem mennek látogatóba, mert elvinnék a ház hasznát... Luca igen jelentős napja a varázslatoknak, főleg ami a baromfiak varázslását és ezzel szoros kapcsolatban a rontásukat illeti... a Jászságban pattogatott kukoricával tartják jól őket... A Jászságban... csak bontó munka végezhető... aki lisztbe nyúl orbáncot kap.«

A karácsonyi étkezés kiemelten kezelt része volt nemcsak az ország, de a Jászság lakosságának is: »A karácsonyi asztalra helyezett ételek – a szentelt ostya, mézbe mártott fokbagyma, alma stb. – a népből szerint a család tagjainak az egészségét biztosították. A böjt miatt szegényes ételeket ettek, ugyanakkor sokat és sokfélét, hogy a következő esztendőben elegendő

Templomozó jászfényeszarui menyecskék – XIX. sz.
(JÁSZ MÚZEUM FOTÓGYŪJTEMÉNYE)

ételük legyen. Úgy hitték, hogy ha karácsonykor babot, borsót, tököt, mákos tésztát, újabban halat esznek, akkor a következő évben sok pénzüik lesz. Jászdózsán például a böjti ebéd bétféle fogásból állt: pálinkaivás, fokbagymanyelés, babart bableves, mézes-mákos csík, aszalt szilva, aszalt alma, dió és sült tök.«

A következőkben is Jászdózsáról láthatunk két, a karácsonyhoz fűződő hiedelmet: »A karácsony éjjeli időjárásból a következő évi termésre jósoltak. Például Jászdózsán úgy vélték, ha csillagos az ég, akkor sok kukorica lesz... Jászdózsán karácsony napján nem fészülködtek, nem főztek, csak az előtte való napokon. Tilos volt e napon a kölcsönkérés, kölcsönadás is, mert kivitték volna a szerencsét...« Ez a szokás kapcsolódik az újesztendőhöz is, amit szintén Jászdózsán a következőképpen fogalmaztak meg: »Újesztendő napján nem szabad semmit sem kiadni a házból, mert elszáll a teben haszna.« A hiedelmek, jóslások és babonák igen erőteljesen mutatkoznak meg a téli ünnepkörhöz kapcsolódóan: »Jászságban, ha valaki karácsony vagy újesztendő napján kimegy a keresztútához, ott füleit a földhöz szorítja, meghallja a jövődőt.«

Újesztendőn a következő szokások tartották magukat: »Általában munkatiltalom volt, nem volt szabad főzni, mosni, varrni, állatot befogni stb. Mosni már karácsony első napjától tilos volt január másodikáig. Általános hiedelem, hogy ami e napon történik valakivel, az ismétlődik egész évben, ezért igyekeztek a veszekedéstől is tartózkodni.« Végezetül álljon itt egy példa az újesztendői étrendre: »Az újesztendői jósló, varázsló eljárásoknak igen fontos része volt a táplálkozás, megszabott ételek fogyasztása, illetve bizonyos ételek szigorú tiltása. Jól ismert a baromfihibús evésének tilalma e napon, mert úgy tartják, a baromfi elkaparná, bátrakaparná a szerencsét, vagy például Jászdózsán úgy mondják, kirepülne a szerencse. Disznóbúst kell enni, mert a disznó előretúrja a szerencsét.«

Kocsán László

CSÁVÁS

Szánthó Zoltán írása

Ceua^o; az 1910-es helységnévtár szerint Csávás; az 1900-as helységnévtár és a helyiek szóhasználata szerint: Szászcsávás

A folkMAGazin 1999 őszi számában Timár Sándor („Néphagyományaink, ifjúság, nevelés”, a választói Mezőségi Tánc Táborban elhangzottak írásos összefoglalása) méltán kifogásolta, hogy a tánc tábor közönsége a Szászcsávási Zenekar fellépése után következő tánc házában a Kis-Küküllő menti magyar táncrendben keverte a magyar és cigány tánc elemeket. Ezt azonban nem csak ott és akkor tapasztalhatta volna, hanem szinte bárhol, amikor tánc házas környezetben a szászcsávásiak zenéjére táncolnak.

A Szászcsávási Zenekart hallgatva igen nehéz megállapítani, mikor játszanak magyar, és mikor cigányoknak való zenét. Aki nem kellő óvatossággal vagy szakértelemmel figyel és akarja megtanulni a szászcsávási és környékbeli táncokat, azt akár helyszíni élményei is könnyen félrevezethetik a magyar és cigány zene és táncfigurák elkülönítésében. Mindezek indokoltá teszik, hogy pár bekezdésben alaposabban foglalkozunk a kérdéssel.

Mindenekelőtt tisztáznunk kell, hogy van-e értelme egyáltalán az egyes táncfigurák – vagy zenészek esetében a dallamok és játékmód – magyar, cigány, esetleg román eredet szerinti rigorózus elkülönítésének. Ha a zene jó, a táncosok pedig örömet lelik a zenére való mozgásban, miért kellene magukat korlátozni a táncfigurák alkalmazásában? Miért fosztanak meg magukat a tánc örömetől, miért korlátozza szórakozásukat tánc tudományi alaposág? Miért kell saját mulatságukban mások által támasztott szabályoknak megfelelniük? Kell-e korlátozza őket, hogy az adott zenére az aprólékos néprajzi hitelesség más mozgásformát tartana kívánatosnak? Van-e közük mindehhez? Az illedelmes tánc házasnak a válasz nyilván egyértelmű. Természetesen a táncosoknak igyekezniük kell az eredeti tánc folyamatok és mozgásanyag minél hitelesebb újraalkotására. A teljesen szabad mozgásra vágyók menjenek diszkóba vagy aerobicra: ott a figurák ötvözésében kötetlenül kiélhetik alkotókedvüket. A tánc ház a hagyományörzés színtere. Aki nem elég hiteles, az menjen haza, vagy ahova akar – hangozhatna az ortodox vélemény.

A kérdésre adandó válasz azonban bonyolultabb, mint elsőre

gondolnánk. A tánc házakban elfogadott táncok nem mindegyike felel meg a legszigorúbb hitelességi elvárásoknak. A széki táncrendben egy egységes kultúrájú falu tánc házas körökben jól és egységesen ismert, gyűjtésekkel alaposan dokumentált táncait elevenítik meg a városi fiatalok; de például egy mezősi táncrendben már több falu egymáshoz közel álló, egymással könnyen ötvözhető táncfigurái jelennek meg. Még nagyobb a keveredés – zenében és táncban egyaránt – a székelyföldi táncrendben; a dunántúli táncok zenéi és táncanyaga pedig az esetek zömében a Dunántúl távoli területeiről, néha még azon kívülről is származó zene és mozgás egyvelege: olyan, ami a valóságban együtt soha és sehol sem fordulhatott elő. Jó példa a hitelesség hiányosságaira, hogy a zenekarok egy része ma is háromhúros erdélyi kontrával kíséri a dunántúli táncrendet, holott semmilyen adat sincsen arra, hogy ez Szatmártól nyugatra valaha is használatban lett volna.

Láthatjuk tehát, hogy az egyes tánc házi táncok és kísérőzenéjük elfogadottságát nem mindig a tánc- és zenetudományi hitelesség, hanem a tánc házak szokásai határozzák meg. Ezek a szokások azonban folyamatos változásban vannak. A tánc házas kezdetekkor a hitelesség tudatosan választott program volt: az egyes táncrendek alapjául mindig valamilyen alaposan ismert falu jól körülhatárolt tánc- és zeneanyagát választották. Ezek a táncrendek azonban a későbbiekben felhígtak. Ezt persze az akkori táncosok gazdagodásként élték meg. Ha például valaki kijutott egy mezősi lakodalomba, az ott tanult új figurát már büszkén alkalmazta a következő tánc házában. A tánc házak indulásakor a tánc tanárok és zenészek számára rendelkezésre álló források szegényebbek és kevésbé hozzáférhetőek voltak. Csak kevesek lettek volna ké-

pések ítéletet alkotni a tánc házakban alakuló táncrendek mindegyikének hitelességéről; és bár a táncok és a zene hiteles megjelenítése a mozgalom tudatosan vállalt célja volt, az ügy érdekében az „avatottak” részéről nem minden esetben lett volna célszerű az aprólékos kötekedés.

Mára azonban a helyzet előnyösen változott. Tudásunknak természetesen ma is vannak korlátai, ezek azonban sokkal tágabbak, mint akár tíz évvel ezelőtt. Ma már nem lehetetlen ügy egy akármilyen eldugott kis faluba is eljutni; autóhoz, magnóhoz, videóhoz sokkal többen férnek hozzá. Csupán az „adatközlők” fogytak meg. Közülük azonban ma már sokan – akár a határon túlról is – közönségük helyébe jönnek. Az archívumok anyagai is sokkal hozzáférhetőbbek. Meg kell állapítanunk, hogy ma kellő eltökéltség esetén csupán a divat változása és az „adatközlők” halála lehet az akadály annak, hogy valaki a tetszőlegesen kiválasztott falu tánc- vagy zenekultúráját kellő mélységben felgyűjthesse.

A kibővült lehetőségek azonban a tánc házakban mindig is vallott elv, a táncok és zene minél hitelesebb megjelenítésére való törekvés következetes alkalmazását követelik. Türelmesek lehetünk akkor, ha a táncos köztudat számára nem állnak rendelkezésre a hitelesség kielégítéséhez szükséges ismeretek; de ha a táncanyag már közismertté vált, annak megjelenését az egyes táncoson is számon kérheti a tánc ház közönsége. Multság tárgya volna az a táncos, aki merő tudatlanságból egy kalotaszegi táncrendbe szatmári párelengedős figurázást kombinálna: vajon a tánc házas közönségnek ugyanilyen nyilvánvaló-e a cigány figurák idegensége a szászcsávásiak által játszott küküllőmenti magyar táncrendben? Tapasztalatom szerint nem. Ebben jelentős a táncoktatók felelőssége is, akik a nem szakember táncosok számára ezt a táncanyagot a közeli múltban ismertté tették. Egy csupán a maga szórakozására táncoló fiattól nem követelhetjük meg azt a stílus- és anyagismeretet, amit a táncgyűjtésével, táncgyűjtésben és tánc házában való tanításával hivatászerűen foglalkozó táncostól már joggal elvárhatunk. A kétféle tánc elkülönítése, a különbségek egyértelművé tétele az ő feladatuk volna. Ehhez

az ismeretek hozzáférhetőek. A Kis-Küküllő mentén számos mozgófilmes gyűjtés történt magyarok, cigányok és románok között is. Szászcsávás faluból sokszor szerepeltek már Magyarországon cigány és magyar táncosok is; az ugyanazon al-dialektusba tartozó szélesebb területről elsősorban magyarok, de szép számmal cigányok és románok is.

Megjegyezhetnénk minderre, hogy a csávási táncban nem a figurák, hanem a magyaroknak és cigányoknak játszott zene elkülönítése okozza a problémát. Ez valóban gond, bár önmagában nem magyarázza, miért táncolnak sokan a magyar táncrendben cigány szökőt a csárdás után. Miért táncolnak cigány szökőt a román táncrendet lezáró hárpag-ban? Miért kezdenek cigány figurákba akár egy felgyorsult csárdásban is?

Először is le kell szögeznünk, hogy Szászcsávás vidékén nem fordul elő, hogy a táncrendek keverednének. Személyes tapasztalatom, hogy a környékbeli magyarok és románok, s ha a multságban ott lehetnek, alkalmanként a cigányok is táncolják a másik nemzetiség táncrendjében azok táncait, de azt nem keverik oda nem illővel. Nem fordul elő tehát az, ami például a nem túl távoli Vajdaszentiványban általános, hogy a magyar táncrend végén egy román táncot is húznak és táncolnak. Előfordult viszont már számtalan alkalommal, hogy a magyarországi tánc házas rendezvényen muzsikáló Szászcsávási Zenekar belekezdett egy magyar táncrendbe, majd látván, hogy erre a zenére a táncosok cigány táncot kezdenek táncolni, átváltottak cigányoknak való csárdásra. A magyar és román zenét sem keverik. Ha tehát tánc alá muzsikáláskor a csávási zenészek valamilyen táncrendbe belekezdtek, külső befolyás nélkül azt végig is játsszák, nemzetiségi váltás nélkül.

Ezek után már csak azzal kell tisztában lennünk, milyen zenét is kezdtek el a zenészek. Két táncnál a döntés egyszerű. A féloláhos egyértelműen magyar tánc; a magyaroknak és cigányoknak játszott székely verbunk dallama pedig eltér. Más tánc típusoknál a döntés már kevésbé egyszerű. A sűrű verbunk (pontozó) dallamai például magyarok és cigányok esetében azonosak, az előadásmódban sincsen különbség.

Cigányoknak muzsikálva a tempó némileg gyorsabb, nagyobbak azonban tempónak a táncos életkorától függő különbségei. Mivel ez individuális tánc, és a helyiek ma már legfeljebb csak szőlóban táncolják, ezért – hacsak a körülmények mást nem indokolnak – a tánc házi táncosnak is szíve joga eldönteni, magyar vagy cigány sűrű verbunkot táncoljon rá.

Nehéz meghatározni a csávásiak által játszott csárdás nemzetiségi hovatarozását is. Itt nem elsősorban a dallam, hanem a zene kontextusa és a játékmód a döntő. Eleve kérdéses, hogy a cigány és magyar dallamok elkülönítésében mit tekintünk mérvadónak. A helyiek mai ízlése szerinti magyar dallamok általában annyira új stílusúak, hogy az a tánc házas füleknek már nem kedves. A tánc házakban máshonnan – például a Mezőségről – jól ismert magyar dallamok zömét a helyiek ma cigányoknak tartják. Nem így volt ez még egy-másfél nemzedékkel korábban. Szépen beszél erről Mezei Ferenc „Csángáló”, a Szászcsávási Zenekar kontrása a Zenekar 3. CD-je egyik számához fűzött megjegyzésében:

[ezt a csárdást] „itt Csáváson is muzsikálta a vénember [nagyapja, a Vén Kránci], [nagy]bátyám István, meg mi is... aztán a Haranglábiaknak, Somolyomban a magyaroknak, Dányánban a magyaroknak... Balázstelkén a magyaroknak ez legelső csárdás volt, jó, kedves csárdásuk... Csáváson most nincs kinek muzsikálni eztet, mert nem állnak fel... [itt Csáváson] ez egy fél cigány, fél magyar ropogós csárdás... a régi csárdások azok mind jó fél olyan cigány csárdások voltak, csak hogy az öregek tudtak magyar szöveget benne.”

Vannak a környéken olyan falvak – például Harangláb, Balázstelke – ahol a magyarok inkább még a régi magyar dallamokat követelik. Nagy sikerük van ezeknek Szász-nagyvesszősön is, ahol néhány magyar és hírmondónak megmaradt szász családon kívül jóformán csak a szászok helyére betelepült cigányok élnek.

Vannak azonban egyértelműen elkülöníthető dallamok, a visszaemlékezések által felidézhető kortól függetlenül. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az adott dallam nem jelenhet meg a másik táncrendben. Miközben például éppen Szászcsáváson a

magyarok egy lakodalmi táncban ma már nem igénylik a régi táncdallamokat, azt azonban elvárják, hogy a zenészek a csárdást a szökőbe való áttérés előtt néhány cigánynak minősített dallammal meggyorsítsák. A cigányok általában szívesen adaptálják a magyar és román dallamokat saját táncrendjükbe; cigány táncrendben adott körülmények között bármilyen eredetű dallam elhangozhat.

A Szászcsávási Zenekar CD-in, magyarországi vagy más külföldi koncertjein sok cigány dallamot játszik elsősorban azok közül, amelyeket korábban Csáváson a magyaroknak is játszottak, vagy más falvakban akár még ma is játszanak. A CD-ken a számok magyar vagy cigány megkülönböztetése a helyiek mai értékítélete szerint történik. Az egyértelműen magyaroknak szóló szászcsávási repertoárt mutatja be az 1989-ben Romániában Pávai István gyűjtésében és szerkesztésében megjelent „Muzica populara maghiara din Valea Tîrnaveilor” című hanglemezt. (Erről, mivel csak román felirat szerepelhetett rajta, sokan nem is tudják, hogy Kis-Küküllő völgyi magyar népzene mutat be, és hogy a szászcsávásiak szerepelnek rajta.)

Meg kell állapítanunk, hogy bár a kérdés egyáltalán nem könnyű, némi gondossággal és a hozzáférhető zenei kiadványokat ismerve azonban mégis eldönthető, hogy a csávásiak az adott zenét magyaroknak vagy cigányoknak, a táncrendet magyarnak vagy cigánynak játsszák-e. Ha éppen a Szászcsávási Zenekar muzsikál, végső esetben ez tőlük is megkérdezhető. (A tánc házas zenekarok a kérdésben nem igazán következetesek, bár szándékaikkal ők is nyilván tisztában vannak.)

Fontos, hogy a birtokunkba jutott felvételekből ne vonjunk le téves következtetéseket. Egy felvételen előforduló zenei jelenségre a felvétel körülményei valószínűleg magyarázatot adnak, a körülményekre vonatkozó ismeretek azonban ritkán terjednek a hangfelvételek vagy videó másolataival együtt. Nagyon lényeges, hogy a táncot vagy a zenét megtanulni kívánó személy a kezébe jutott felvételeket megfelelő gondossággal és kritikával kezelje. Így a táncok és a zene nemzetiségi megkülönböztetésében a félreértések elkerülhetők.

A GYERTYAMÁRTÓ

Az érseki városban, Egerben mindig nagy keletje volt a gyertyának. Az egyházi ünnepek előtt megérkezett a rendelés a Dobó István vára alatt élő gyertyamártó mesterhez. Minden vásárló tudta, hogy a mértékegység egy kilónyi súly volt. Ha egyhatodos oltárgyertyát kértek, 6 darabot mártott a mester egy kilónyi anyagból. Ha egykettődest kívántak, akkor két fél kilósat csinált. Ha szembe miséző oltárgyertyára volt szükség, azt az előírásnak megfelelően rövide és tömzsire készítette. A húsvéti gyertyával sok munkája akadt, mert egy évig kellett égnie, nem ritkán az öt kilót is elérte a súlya. Manapság is ilyen tradicionális számozással rendelik a templomi lámpást a vár alatti gyertyamártó házban élő Gulyás Bélától.

A ház még ma is a régi, bár annak idején államosították – mondván, hogy az egyháznak dolgoznak –, s szétszabdalták, ahogy illett. Még ma sem sikerült minden részét visszavásárolniuk. Az üzletben, ahol mézeskalácsot is gyertyát is árultak, ma egy cukrász méri a fagylaltot, csomagolja a süteményt.

– A mézeskalácsosság és a gyertyamártás hajdan egy iparágat alkotott, mert mindkettőhöz ugyanazt az alapanyagot, a méhek „termékét” használták fel – vezet be a mesterség titkaiba a gyertyamártó. Egykor viaszból és állati faggyúból – marha, kecske zsiradékából –, olvasztották a gyertyát. Ki milyen módos volt, olyan árú gyertyát égetett. A legdrágább – ma is – a tiszta méhviasz. Az én gyertyáim paraffin és méhviasz keverékéből készülnek.

– Kitől tanulta ezt a ritka szakmát?

– Ödry Dánieltől, feleségem nagybátyjától, az iparos família utolsó sarjától. Ők a bácskai Nemesmiliticsről vándoroltak el és telepedtek le Egerben. Miskolcon vizsgáztam, ahol jószerivel azt sem tudták, mi fán terem ez a mesterség. Troicát, a görög katolikusok által használt háromágú gyertyát készítettem vizsgamunkául. Nappal műszaki üzemvezető voltam a VILATI gyárban, munka után pedig Dániel bátyámnál inaskodtam. A '80-as évek elején már nem bírtam a kétféle munkát, a gyertyamártás mellett döntöttem.

– Mi a különbség a mártó és az öntő között?

– A mártó hosszadalmas, időigényes munkát végez, míg az öntő belepréseli a formába a viaszt. Utóbbi munkája az öntőformától függ.

A mester felkészült a jövetelemre. Miután bemutatta a kis műhelyben a táblába préselt fehér paraffint és a napsárga méhviaszt, s szemléletesen elmesélte, melyik szerszám mire való. Levette a gáztűzhely lángjáról az óriási, hosszúkas pléh üstöket, amelyekben áttetsző, vízszerű, folyékony anyaggá olvadt össze a paraffin és a méhviasz. Az áttetsző, forró anyagba belemártja a felsnaflizott mártóringet, vagyis a kör alakú alkalmatosság kiálló végeire kötözött gyertyabeleket. Visszaakasztja a keresztrúdra, s bár egyikét csepp fűrgé viaszcssepp lefut a gyertyabélen, a java rádermed a fonalakra. Vár egy kicsit, hogy megszilárduljon a viasz, majd ismét bemártja a beleket, így hizlalva a gyertyát. Amikor már sokadjára ismétli a mozdulatot, s majdnem készen van a világító eszköz, akkor látszik, hogy nem egyenletes a rúd, lefelé vastagszik. Leszedi a ringről, levág a végükről jó 4-5 centi viaszt és fordítva kötözi fel, úgy folytatja a munkát addig, míg mindenütt egyforma átmérőjű lesz. Mielőtt kihül, hármásával-négyesével egyengeti a mángorló alatt, mintha tészta nyújtana, majd a tutlizóval is munkába veszi, vagyis kialakítja a hegyét.

– Nem mindegy, hogy milyen vastagságú gyertyabelet használok – avat be az iparosság fortélyaiába Béla bácsi. – Egy szövömester készíti a fonalat a legvékonyabb, tortagyertyához valótól a cipőfűzőnél is vastagabb húsvéti gyertyához való bélig.

– Mennyi idő alatt készül el egy gyertyával?

– Négy óra kell hozzá és sok türelem. A húsvétit hónapokig készítem, naponta növelve méretét. A legkörülményesebb

a tortagyertya mártása. Nagyon gyorsan kell dolgozni, mert szinte azonnal megszilárdul a vékony dísz.

– Hová készült a legméretesebb munkája?

– A szegedi dómnak mártott gyertyám több mint 10 kilogrammot nyomott, hossza egy méter, átmérője 20 centi volt.

– Színes és geometriai formájú gyertyákat is látok.

– Azokat vagy utólag festem be, vagy már az anyagukba szórok festéket. Utóbbi munkai igényesebb, mert a sűrűbb anyagot nehezebben szívja fel a bél. A különös formákat a vásárlók diktálják. Színesen érdekes a gömb, a háromszög, a négyszög alakú gyertya. Ezeket csak öntőformában lehet megcsinálni. Magam is újítok. Ebbe a vastag, fehér gyertyába, a bél köré a karácsonyi kaktusz lila virágát tettem – mutat egy jókora gyertyát. – Átsejlik a színe.

– Kik keresik leginkább a világítókat?

– Eger nemcsak a papok városa, hanem a boroké is. A borászatnak pedig egyik kelléke a gyertya. Égnie kell a must érlelésekor, figyelve a pincében fejlődő életveszélyes gázokat, a bor vizsgálatakor szintén a gyertya lángja világítja át a poharat, a nedű tisztaságát, színét látva, s kóstoláskor is e fénynél mondanak véleményt a hozzáértők a hegy levéről. Az éttermek, szállodák vezetői is szívésen visznek e hangulatkeltő eszközökből a vendégeik asztalára. A lakosság pedig időszakosan viszi, főleg halottak napja, advent és karácsony előtt.

Császi Erzsébet

ŠOKADIJA – Dobszai Lukácsal és régi, sokácokból álló Šokadija (‘Sokácság’) zenekarral való megismerkedésem akkor kezdődött, amikor egy nap beállítottunk Lukács bácsihoz Németh Istvánnal, a Zenetudományi Intézet munkatársával, azzal az 1959-es felvétellel, amit még Sárosi Bálint készített velük. A felvételen a zenészek saját hangja hallható, amint elmondják nevüket, korukat, és azt, hogy milyen hangszeren játszanak. Lukács bácsi ’59 óta ekkor hallotta először ezt a felvételt, amelyen ő brácstamburán kísérte a primást, Szajcsán Jokát. A Šokadija akkori felállása: Szajcsán Joka (1919) - primtambura; Késity Ivo (1928) - basszprím; Dobszai Luka (1930) - brácstambura; Csellinác Ilija (1922) - tamburabőgő.

Ekkor még nem volt a zenekarnak Bárác Stipa (1926), aki később a zenekar vezéregyénisége lett, énekhangja Mohács egyik büszkesége. Mindannyian sokácok, akik maguktól kezdtek zenélni, de a megfelelő, vendéglátózáshoz előírt vizsgákat letették, egész életükben fő foglalkozásként, hivatásként üzték a zenélést. Ők minősültek a mohácsi sokácok hivatásos zenekarának. Rendszeresen hívták őket Baranya megye szerte lakodalomba, bálókra, a sokác fálvakba elsősorban: Szemely, Szalánta, Kőkény, Szökéd, Németi, Kátoly, Beremend, Kásád, Szederkény, Áta, Alsószentmárton, Drávaszentiván, de átmentek Újmohácsra is, Bácskában és Csongrádban Deszk, Gara, Hercegszántó tartozott hatáskörükbe. Előfordult azonban, – mondja Lukács bácsi – hogy sokszor magyarok lakta falvakba is tamburazenekart hívtak, mert „...mulatásra, talpalávalónak hangulatosabb volt. Később a modern zenéknél már szintetizátorral működtek mindkét helyen. Még volt olyan eset is, hogy a svábokhoz is tamburazenekart hívtak, de ott általában a saját rezesbandáik játszottak. Olyan lakodalomra is emlékszem, amikor tamburazenekar is volt, meg fúvósok is.”

Arra a kérdésemre, hogyan váltottak a cigányok hegedűről tamburára, hogyan kezdtek sokác zenét játszani, Lukács bácsi azt válaszolta, a tamburazene intenzív hangulatteremtő készsége folytán kelendőbb volt, jobban megfizették, mint az amúgy nagyon „finom” zenészekből álló vonósokat. Így szaporodtak el a tamburások. Édesapja lakodalmi idején – 1906 körül – még dudások voltak... „Akkor még ők játszottak a lakodalmakban, akkor tűntek fel először fiatal zenészek, egy szál tamburával, hegedűvel. Az öreg Boskovicstól hallottam, őt kísérték először mint hegedűst a tamburások, ő alapított a dudások után először zenekart. Ezeket a fiatal hegedűsöket rossz szemmel nézték az öreg dudások. Ide tartozik még Pavkovic Stipo ‘Páták’ és Mo-hácon Antal. Mindhárman hegedűsök voltak. Mohácon Antal is jól énekelt, csak a technika megjelenése előtt nem érvényesült halk, finom hangja”.

Tehát elég volt egy szál duda és az a néhány dallam, ami már csak töredékre sze a mai lakodalmi repertoároknak, és mégis egy hétig mulatott a nép. Lukács bácsiék idejében már háromnaposak voltak általában a lagzik, napjainkban azonban a két napos is ritka. A repertoár óriásira növekedésével, (amikor már akár ismétlés nélkül is végig lehetne játszani egy lakodalmat) fordított arányosságban csökkent a napok száma. A minden szintéren teret hódító technikai fejlődés ugyan fizikai erőfeszítésben megkönnyítette az emberi életet, de megszűnt vele a törődöttségben kényszerű visszafogottság, az alkalomadtán felfeszített erővel felszínre törő, mindent elsöprő felszabadult mulatni vágyás. Az emberek mára befelé fordulók lettek, otthoni estéiket általában a televízió tölti ki. Étterembe sem jár ma már szinte senki. A vendéglátó zenész is inkább formális a jelenlétét illetően, hiszen a szintetizátoros, egykedvű, magányos zenész közvetlensége jóformán egy szalagos magnóval egyenlő.

A legfőbb ünnep és zenélésre alkalmas adó lehetőség a lakodalmon kívül, a mohácsi sokácoknál a farsang volt mindig. Persze a házról házra, leginkább a Szőlőhegyen a pincéről pincére járás közben való muzsikálás általános volt névnapok, húsvét, Iván-nap stb. idején. Lukács bácsi fiatalkorában be kellett tartani decemberben az adventet, „...nem volt szabad muzsikálni még első nap karácsonykor sem, a szülők nem engedték. Farsang után húsvétig sem volt szabad. Az advent befejezték

MOHÁCS III.

Avar Anna tanulmánya

megünnepelendő jól esett zenélni. Hogy valóban tiltotta-e a vallás, azt nem tudom, de a szüleink nem engedték.” – napjaink gyakorlatával ellentétben, mert ma sok szülő taníttatja gyermekét a zeneiskolában, és ez büszkeséggel tölti el. Lukács bácsi vallomása mindarról, hogyan

viszonyultak a szülők az ő zenészségre való törekvéseihez, önmagáért beszél: „Amikor elkezdtem muzsikálni, a lányoknak, legényeknek, jó barátoknak, pénz nélkül tettük, örültünk, ha muzsikálhattunk. Egyik éjjel hazamegyek, az apám ébren vár, és így szól sokácul: »Dobrog si se posalati: mulatovanje!« (Jó munkához kezdél: mulatozáshoz!) »Így fogunk élni ezentúl?« Azt a választ adtam neki, hogy én nem mulatozni megyek, azért járok, mert én ezzel akarok majd pénzt keresni. Mikor az elemi iskolát kijártam, el akartam menni lakatosinasnak. Nem engedett el. Most zenész akarok lenni, most meg ezt sem engedi meg? (Ez ’47 - ’48-ban volt, látszott, hogy a parasztságnak vége.) Láttam, apámnak ez nem nagyon tetszett. No, aztán nem sokáig csináltam ezt ingyen, amikor hazajöttem, dicsekedtem, hogy ezt kerestem, azt kerestem, akkorra öneki már más gondolata volt a muzsikálással kapcsolatban. Amikor megnősültem, én vettem a lakodalomra a húst, én vettem a menyasszonyi ruhát, a vőlegényi ruhát, a zenészeket nem kellett fizetni, mert jöttek a kollégák, hát akkor apám már egész boldog volt.”

A zenész becsületét Pavkovic Pista bácsi kezdte megértetni és betartatni a néppel. Na és persze Bárác Stipa, aki a következő képpen vall magáról: „Népzenező voltam. Teljesen népzenező, (tehát nem tanult zenész) de vendéglátónál dolgoztam, mint hivatásos. Mindig zenével foglalkoztam. A szüleim parasztok. Jómagam is, de a földet elvették, jött a TSZ, és akkor ami maradt, azzal foglalkoztam, mert nagy jövője a mezőgazdaságnak nem volt. Soha nem akartam hivatásos lenni... Azt szerettem, amikor a vendégek közé odaültem, vagy odaálltam, és akkor mindenki rendelt. Nem volt ez kötelező, de akkor tudtam, hogy most a vendégnek játszom, mert ő kérte ezt a számot. Persze erre legtöbbször nemigen vállalkoztak, mert ehhez nagy repertoár kell. Ha odaálltam mondjuk tíz vendég közé, én soha nem féltem, hogy kifog rajtam. Ezt is úgy értem el, hogy örökké vendégek között voltam. Közöttük kutattam. Tudtam, hogy melyik az a dal, ami megy. Mert hiába jött ki tíz szám, nem fogták az emberek. Nem kellett nekik. De azokat az ember okvetlenül megtanulta, ami ment. Azt valahogy megéreztem, hogy ez menni fog.” (Személyes táncmuzsikas tapasztalataink is ezt igazolják: hiába fektetünk energiát új dallamok és táncok megtanulására és megtanítására, a standard kedvenceket minden alkalommal játszani kell.) „Mint mostanában a fiatalság ebbe’ az új zenébe’ tudják már előre azt, hogy melyik szám fog menni. És tudják, hogy melyik az, amelyik soha nem fog megjelenni a közönség előtt...”

A repertoár sokszor egyénekre, kisközösségekre szabott volt, és ha a zenészek szándékában állt ott még máskor is zenélni, nem ártott, ha akárki óhajának eleget tudott tenni. Így volt ez Magyarbólyban is, ahol valaha szerbek laktak: „Igen. Igen, vannak Magyarbólyban szerbek. És az az öreg ... nagyon izgága egy öreg volt. A zenészek szaladtak tőle, féltek tőle, mert kimacerálta az ördögöt is. Én pedig a kedvence voltam neki. Amikor akart ő kólót, neki külön kólója volt. Ahogy ő táncolja. Mert a többi senki nem tudta úgy táncolni, mint ahogy ő. Most hogy jó volt ez, vagy nem volt jó, mindegy. A dallam is más volt egy kicsit, meg a lábmozgása is más volt. Akkor én ezt megtanultam az öregtől, én nem szégyelltem azt, hogy ő egyszerű ember, hogy most őtőle tanuljak, és én zenész vagyok. Megtanultam. Akkor jött: – Stipane, moje kolo! – És a többi zenekar ugye... „ajd’ idi stari vragu sviraj nešto!” ‘Eredj, az öreg ördögnek muzsikálj valamit!’ – a többiek mondták. Elmentem oda, lejátszottam neki, akkor ő cifrázott a lábával, kétszer-háromszor lejátszottam a számait, akkor megint jó volt az öreg. És akkor két vagy három óra múlva, akkor megint jött. És olyan barátságban voltunk, hogy mindenkinek híresztelte, hogy én vagyok a legjobb zenész. Pedig akkor még nem ... Előtte a Pavkovic Pista bácsi... Azzal muzsikáltam én. Meg Szemelyből a Tunka, a Zsupán. Vele muzsikáltam, meg itt Kandába’ volt egy Šimija nevezetű bögős.

Négyen muzsikáltunk. Nyolc évet játszottunk mi együtt. Én akkor még kezdő zenész voltam, csak a hang miatt elég népszerű voltam, s akkor az öregek kaptak erre. Ha van egy jó zenész, akivel el lehet menni valahová, akkor ugye fölszedték az embert. Mert ezek mind a hárman jobb zenészek voltak, mint én. Még akkor. Ezt Hercegszántón is megtettem, ha hallottam valakitől valami érdekeset, lehetett az Hercegszántó, lehetett az Pécsudvard, vagy lehetett Kökény, vagy lehetett Szalánta, vagy Németi, vagy Nagykozár, vagy Szemely, mindenkit meghallgattam. Összeszedtem én a számokat. Így lehetett összeszedni. Másképp nem lehetett. Az embernek muzsikálnia kellett és hallgatóznia is. Mert ha az ember nem figyelt oda, hanem csak programot muzsikált, akkor nem ment sokra. Az nem ment hatvan éves korában nyugdíjba, mint hivatásos zenész. Volt rengeteg fellobbanó fiatal, volt rengeteg. Az jó is egyébként, hogy ha van konkurencia. Ha az embert ösztönözik. Mert ha egy éven keresztül nem voltam valamelyik községben, odamentem, hallom, hogy egy fiatal gyönyörűen muzsikál, jól énekel, az ember kicsit eltunyul. Én magam is. Kicsit elhanyagoltam, nem tanultam, és akkor hallom, hogy ez olyan számokat is tud, amiket én nem tudok. Akkor gyerkünk haza, aztán rákapcsolni újból! Mert hang az megvolt. Megvolt rá a tehetségem, csak éppen az ember ellustul.”

Bárác Pista bácsi '26-os születésű, harmonikás, énekes. Sok felvétele van a Pécsi Rádióban. Azonban az ő pályaválasztását sem övezte kezdetben biztatás: „..., Kérem szépen, ez egy furcsa dolog. Hogy is kezdődött?... Mondjam úgy, hogy egész kicsi gyerekkorom óta. Valamikor úgy neveztek ezt, főnt Kandába’, ... tánc. Vasárnaponként lányok és fiúk összejöttek, és belépti díjat szedtek. Így minden vasárnap volt tánc. Mi, gyerekek négy-öt éves korban – tudja, hogy van egy településen, mindenkit érdekel – Persze nem mentünk mi belépődíjat szedni, mi nézők voltunk távolról. És amit a nagy zenészek összeszaggattak hűrt, mi összeszedtük. És otthon volt, – a bátyám amolyan ezermester féle volt – nem volt az prima dolog, de kezdetnek jó volt. És a húrokat föltettük... persze nem volt azon gép, csak mint a hegedűnél... persze nem ébenfából, hanem amilyen fa volt. Volt fűzfá, vagy mit tudom én, milyen... Ha visszaengedett, akkor bevezetni... Ez volt az egyik. Akkor csinált a bátyám egy nagyobbat, az volt a brács. De hát bögöt ugyebár... Meg amikor hazajöttek a szülők, tiltották ezt. Zenélev nem foglalkozunk még véletlenül se! Akkor mi ezeket az ölfába... nappal bedugtuk ezeket a kis hangszereket. Nappal a szüleink dolgoztak, apám a városnál dolgozott, ott volt valami segédmunkás, és mikor hazajöttek, akkor el volt dugva. De hát bögő is kellett ám, kérem, de most hogy oldjuk meg a bögőt? A bögőt nem lehet bedugni a fába. Akkor fogtuk a kamraajtót, drótot kifeszítettünk rája. Furcsa dolog, de hát így kezdtük. És volt egy ... nevezetű, az volt a szomszéd gyerek, – nem itt laktunk, kb. 2-2,5 km-rel feljebb – az volt a bögős. Egy fafogáccsal pengette. Így volt. Jó volt, vagy nem volt jó, abban az időben ezt csináltuk. És én azzal a kis tamburával néhány számot megtanultam játszani. És egyszer tiszta véletlenül történt, hogy a szüleim idő előtt érkeztek haza. Főleg apánk. És hallja ő, – meséli később a szomszédban – képzeld, megtanultak muzsikálni, és nem is tudtam róla, hogy egyáltalán foglalkoznak velem. Hazajövök – aszongya’ – mi az ördög van?! Zörög az egész ház! Képzeltetik, a kamra ajtó... egyébként is hézagok voltak közte, nem voltak ilyen ajtók, mint ezek, csak éppen a célnak megfelelt, csak hogy be ne menjen a farkas... A kamraajtót benyitja, benéz, s rám néz, én voltam a legfiatalabb, olyan négy éves lehettem, azt mondja „Az anyád úristenit, még te is?” De lehetett érezni a hangján, hogy nem haragból mondta ezt, hanem inkább jókedvűen és mosolygósan, inkább meglepődött. „Halljam mit tudtok még?” – akkor eljátszottunk még egy pár számot. Persze röhhögött.”

Arra a kérdésemre, hogyan váltak külön a repertoárok egy sokác vagy egy szerb, esetleg egy magyar lakodalomban, egybehangzó választokat kaptam, így Pista bácsitól is: „Megmondom őszintén, azokban az években itt nem volt külön horvát, sokác, szerb, vagy mondjuk makedón. Mindet ugyanúgy játszottam. Ugyanúgy mentem mondjuk Lórévbe a szerbekhez muzsikálni, vagy Battonyára, vagy Deszkre... Ugyanazt játszottam mindig. A szerb elfogadta a horvát zenét, a horvát meg elfogadta szerbet. Vagy a sokác... Sváboknak... Látja az volt a gyengém. Szeretem én a sváb zenét, a rendes népit. Vagy mondjuk

Straus-ot nagyon szeretem. Az ugyan osztrák, de az is a németekhez tartozik. Újévkor azt a koncertet is mindig meghallgatom elejétől végéig. Nemigen játszom őket, de nagyon élvezem. Most, hogy a szerbekkel meg a horvátokkal ez a dolog megtörtént... szerencsére én már nyugdíjas voltam. De nagyon megviselt volna ez engem. Néhányszor voltam Baján már a nyugdíj után, és már lehetett érezni, hogy már más a horvát, a bunyevác az megint’ más... Volt ez a szám, a Jugoszlávia. Nagyon népszerű szám volt ez. Szóltak, hogy ezt ne csináljuk. Nem is tudnám ezt elviselni. Tehet róla valaki, hogy horvát, vagy szerb, vagy mit tudom én micsoda? Néhány, a Šešej, vagy a Tuđmann, vagy mit tudom én ki találta ki ezt a dolgot. Az egyik el akar válni, a másik meg meg akarja tartani. Hát ezek ők voltak, de nem a nép. Én tudom, itt a vendéglátónál ott volt a szerb a makedonnal, vagy az albánnal. Együtt jöttek, egy nyelven beszéltek, vagy legalább is megértették egymást. Nem volt soha semmi differencia. Aztán később már ugye, ezek csinálták, ezek keverték meg, mondom, a Šešej-ék, meg a horvátok között is voltak. Én horvát vagyok, de őszinte kell hogy legyek, öközöttük is volt. Én most ebbe nem akarok belekeveredni, de nekem legjobban tetszett az, amikor együtt voltak.”

A rádió jelentős mértékben formálta a közízlést, a zenészeknek új követelményeket támasztott. Pista bácsi nyilatkozata erről szép példája a szerzett műdalok folklórizációjának, és a dallam, szöveg ezenközben történő változásainak: ... „nem volt televízió, meg ennyi kazetta, mi is zenészek rádióból tanultunk. Nagyon gyorsan kellett gondolkodni rajta, hogy a dallam is, szöveg is meglegyen. Egy dallamot meghallottam kétszer, az első meg a második versszakot, a dallamot akkor már tudtam. Akkor kellett a ceruza gyorsan, aztán jegyzetelni. Aztán voltak olyan következtetések, hogy kimaradtam belőle, nem tudtam olyan gyorsan írni, mint ahogy énekeltek, akkor inkább jegyzetelés-szerűen, aztán gondolkodtam rajta, hogy tulajdonképpen mit is mondott? Mi áll ehhez legközelebb.”

A különböző dudások, a délről jött tamburazenéről, a tömérdek mohácsi tamburásról a sokác-cigány viszonyra, majd a Kovács-dinasztiára terelődött a szó. Léteztek tisztán cigány és tisztán sokác tamburazenekarok, de nem jelentett gondot, ha kiegészítő volt szó, hogy beálljon egyik a másikhoz, Toncsi rendszeresen zenélt a Bárácékkal, de nem csak ő. Természetesen ebbe is beleszól a politika: a tamburát a horvát identitás egyik szimbólumává avatták szemben a harmonikával és a furulyával, amely szerb identitást testesít meg. Ezért minden horvát közösség igyekszik még a föld alól is tamburásokat előhúzni, még ha botfülüek is. Ugyanakkor kialakult egy új stílus is, ami Horvátországban igen népszerű, és a múlt század népies műdalainak stílusát idézi, napjaink popzenéjével ötvözve és némi nemzeti felhanggal dúsítva. A Kovács-dinasztia két ágának egymással szembenállása mindig kényes téma. Emögött is mentalitásbeli különbség húzódik meg. Lukács bácsi kikapcsoltatta a magnót, Pista bácsi pedig nagyon óvatosan fogalmazott: ... „A Peti zenekar, az a vendéglátónál dolgozott. Van nekik egy tulajdonságuk, az hogy tudnak nagyon színészkedni. Megnyerékek tudnak lenni. Nagyon el tudják adni magukat. Nem jobbak a Toncsinál egyáltalán. Nem jobbak. Ezt én mondom, hogy nem jobbak. De jobban el tudják adni magukat. Ez egy külön született tehetség. A Peti-féle családban benne van ez a dolog, hogy nagyon el tudták adni magukat. Az távol álljon tőlem, hogy azt mondjam, hogy ők nem jó zenészek. Jó zenészek, de nem voltak jobbak a Toncsinál. Most a végén a Toncsi is már velük muzsikált. Kontrázott. Nem is nagyon engedték előre, csak hogyha véletlenül délszláv lakodalom volt, akkor átengedték neki, mert a Toncsinak a repertoárja nagyobb volt, mint az övéké. Úgy értem, a horvát, vagy sokác, vagy szerb muzsikában. Toncsi egy úriember volt. Ő ha valakinek valamit megígért, akkor az úgy is volt. Nem volt olyan hogy elvállalt valamit húsz forintért, aztán valaki jött, hogy fizetne százat... Ő akkor is elment húszért, ha már egyszer megígérte.”

Lukács bácsi valahogy így mondta: „Attól függ, honnan nézzük, Toncsi jobb, ügyes kezű, de állt, mint egy köszikla, míg Peti Pista jobban törődött a vendégekkel, legyeskedett körülöttük, leste óhajaikat. Más részről a primáság 50%-át a jó éneklés teszi ki. A Peti Pistára azt mondták, hogy söpör a tamburán, de jobban tudott énekelni.”

(Befejező rész következik.)

TÁNCOS EGYÉNISÉGEK

A „Népművészet Mesterei”

Táncoló párok, Méra, Kolozs m., 1940-es évek
(Bodor Ferenc hagyatéka – Selyemgombolyító)

A kelet-európai táncművészetben az egyéni, rögtönzött, nagymértékben szabályozatlan módon előadott táncok uralkodnak, így nagy a szerepük a kiemelkedő táncos egyéniségeknek. A hagyományos közösségek mesemondóihoz, nótafáihoz, zenészeihez hasonlóan sajátos egyedi szintézist hoznak létre közösségük kultúrájának, s számtalan javaslatot tesznek a hagyomány fenntartására, s egyben megújítására. Ez az összegző és újító tevékenység a közösség lazább vagy szorosabb ellenőrzése mellett történik. A csoport mintegy ráruházza a kiemelkedő táncos egyéniségekre a meglévő hagyományt, s ezáltal ők saját közösségük képviselőivé válnak. Magasabb esztétikai, (s egyben magasabb emberi, erkölcsi) szinten képesek reprezentálni a hagyományt saját környezetük és idegen közösségek előtt. Ennek a folyamatnak a kutatása a legmegfelelőbb eszközöket nyújtja a kutatóknak általánosabb következtetések megállapításához. A táncos és táncos, az egyéniség és közösség, a közösség és másik közösség viszonyának leírása, talán e reprezentatív egyéniségek tudásának és alkotásainak vizsgálatán keresztül a leghatékonyabb. Erre, úgy tűnik, a kelet-európai, s benne a Kárpát-medencei táncművészet több lehetőséget kínál Európa más részeihez képest. Ez a lehetőség egyben felülkérülést is jelent a kelet-európai táncművészet számára Európa más részeinek kutatóival szemben.

Az európai táncművészet kikerülhetetlen feladata (a folklorisztika más ágaihoz hasonlóan) a felduzzadt dokumentumanyag alapján a földrajzilag, társadalmilag, történetileg erősen tagolt táncművészet egyedi variánsainak áttekintése, osztályozása, tematikus gyűjtemények, katalógusok formájában való kiadása. E munka az előző táncművész generáció kidolgozta átfogó koncepció szerint megindult, s különösen jelentős archívumokkal rendelkező országokban haladt előre (Magyarország, Szlovákia, Csehország, Románia, Szerbia, Horvátország, Bulgária). Magyarországon a Martin György által kidolgozott elvet követjük, amely szerint a táncművészet rendszerezését és a források kiadását a három legkézenfekvőbb integráló elv – a táncművészet, a táncművészi és a táncos egyéniség – szerint érdemes elvégezni. Ennek megfelelően a magyar táncművészet forrásanyagának kiadása típus-, regionális- és egyéniség-monográfiák egymást kiegészítő rendszerében folyik. A típusmonográfiák a típusok formai-morfológiai-szerkezeti sajátosságaival, a szerkezeti elemek mennyiségi-minőségi jellemzőivel és a táncalkotás törvényszerűségeivel foglalkoznak. Ezek adnak módot a formai jellemzők széleskörű összehasonlítására. A regionális monográfiák a táncművészetnek a konkrét társadalmi-kulturális közegben betöltött szerepére, a táncművészet együttes vizsgálatára

összpontosítják a figyelmet, a történeti változások figyelembevételével. Az egyéniség-monográfiák egy-egy kiváló táncos táncudásának kialakulását, változását vizsgálják egy adott közösséghez és egy konkrét helyi tánc kultúrához való viszonyában pszichológiai szempontokat is érvényesítve.

A rendszerezés és a széleskörű összehasonlítás alapja a tánc kultúráról készült dokumentumok módszeres elemzése, amelyben szintén fontos szerepe van az egyéniségi elvnek. A magyar tánc kutatásban az évtizedek során felhalmozott tapasztalat szerint a táncoknak a táncos egyéniség, a regionális közösség és a tánc típus keretében végzett egymást kiegészítő, együttes vizsgálata segít kiszűrni az egyedi táncalkotásokban megnyilvánuló esetlegességet, véletlenszerűségeket. Emellett megvilágítja a táncalkotást befolyásoló különféle tényezők szerepének fontosságát, kijelöli a változatképzés tendenciáit és ezáltal segít a közösségi kultúra és annak egy személyiségen keresztül való egyedi megjelenése közötti viszony feltárásában. Csak az ilyen aprólékos módon vizsgált, megfelelően rendszerezett, hiteles táncanyag lehet az alapja az európai összehasonlító tánc kutatásnak, amely néhány alapvető munkát leszámítva még a kezdeteknél tart.

A magyar néptánc kutatás az elmúlt félszázad során több mint 1000 faluban, közel 10000 adatközlőtől cca. 25000 táncváltozatot vett filmre. A táncos adatközlők között legalább 50 olyan kimagasló tehetségű táncos van, akinek táncalkotó tevékenységét több éven keresztül követték a kutatók. Karsai Zsigmond, ma is élő lőrincrévi származású táncostól például 1943-tól 1982-ig több mint hatvan pontozó táncfolyamat került filmre. Mátyás István Mundruc, kalotaszegi paraszttáncos negyvenkét legényes táncváltozatát rögzítették a tánckutatók 1943 és 1978 között. Szabó Péter, az általam vizsgált táncos egyéniségek egyike pedig 1954 óta folyamatosan áll film-, és videokamera elé. Rajtuk kívül a Kárpát-medence keleti felében, a még élő erdélyi tánc kultúrában több száz felfedezésre váró tehetséges paraszttáncos van, aki hasonló részletességű vizsgálatot érdemelne. Ez a gazdag, s még ma is szaporítható forrásanyag biztos alapot nyújt egy rendszeres egyéniségkutató programhoz.

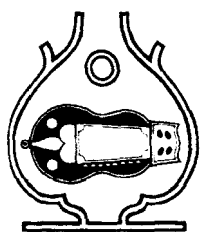
A Kárpát-medencei néptáncok vizsgálata – a táncok improvizatív jellege következtében – elengedhetetlen a táncos egyéniségek kutatása nélkül. A kiváló alkotó egyéniségek táncanyaga egyrészt reprezentálja az adott terület táncfolklóráját, másrészt megmutatja a hagyományörzés és az újítás viszonyát a falusi közösségeken belül. Mivel a tánc a pillanat tükrében létrejövő alkotás, ezért feltétlenül szükséges egy-egy előadásról minél több táncfelvételt készíteni, lehetőleg az élet különböző szakaszaiban.

A táncos egyéniség-kutatás kérdései:

- 1.1. Legelőször el kell dönteni, hogy az adott táncos egyéniség mennyiben foglalja össze faluközössége tánc repertoárját és mennyiben képvisel újító (innovációs) megnyilvánulásokat?
- 1.2. A táncos egyéniség motívumanyaga képviseli-e teljes mértékben a falu tánc kincsének egészét, avagy nem?
- 2.1. A közösség mennyiben befolyásolja a táncos egyéniség előadását?
- 2.2. Teljes mértékben elismerik és elfogadják a táncait, vagy tartózkodnak tőle, esetleg elutasítják?
- 2.3. A formabontó újításokkal kapcsolatban milyen viszony alakul ki a közösség és az egyéniség között?
- 2.4. Megváltozik-e a faluban elfoglalt társadalmi pozíciója egy-egy kiváló táncos egyéniségének?
- 3.1. A táncos egyéniségnek a tánc tanulási folyamata során ki volt a tanító mestere, a példaképe?
- 3.2. A táncalkotási folyamat során eltáncolt motívumokat milyen szempontból választotta ki magának?
- 3.3. Létezik-e lappangó, passzív táncmotívum az emlékezetében amit ismer, de nem táncol?
- 3.4. A táncos egyéniség tánc repertoárjában található egyéni motívumokat ő találta ki, vagy másutt (a falusi közösségen kívül) tanulta?
- 3.5. Ha ő találta ki, milyen megfontolások alapján jött létre az a motívum?
- 3.6. Ha másutt tanulta, akkor hol, mikor, kitől látta ezeket a motívumokat?
- 3.7. Létezik-e az élete különböző szakaszaiban előszerezett alkalmazott (preferált) motívumok?
- 3.8. Hány éves korára alakul ki a teljes tánc repertoárja?
- 3.9. Mi az a korhatár, amíg még képes újat tanulni és mikortól nem?

A továbbiakban egy olyan sorozatot tervezünk elindítani a folkMAGazinban, amely egy-egy táncos egyéniség életét, táncos tudását mutatja be. Ezzel szeretnénk felhívni a figyelmet a hagyományban és a hagyományörző mozgalmakban betöltött fontos szerepükre. A következő számokban szeretnénk bemutatni például Kardos Istvánt Apátfalváról, Nyisztor Györgyöt Méhkerékről, Szabó Pétert, Botás Pált, Gál Györgyöt Elekről, Ács Györgyöt Tápérről, Vén Ferencet Kalocsáról, Szentes Varga Ferencet Szanyról, Jakab Józsefet Magyarózdrról, s mindazokat, akik táncokkal az MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Archivumát gazdagították. Az ismertetőket azok a fiatal táncosok, táncpedagógusok, tánckutatók fogják írni, akik az illető idős táncos életével és táncával alaposabban foglalkoznak, s róla szakdolgozat, diplomamunka vagy doktori disszertáció írását tervezik.

Gombos András

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK
JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

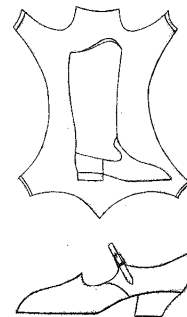
SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő népi iparművész,
a Népművészet Ifjú Mestere

1037 Budapest, Fergeteg u. 11. • T/F: 250-7988

Néptáncosok,
néptánc csoportok,
figyelem!
Puha- és keményszárú csizmák,
karaktercipők,
közvetlenül a készítőtől!

Tanka Tamás
8300 Tapolca, Sümegi út 20.
Tel.: 87/321-304

A Civil Rádió népzenei - világzenei rovatai:
 szerda 18,00-19,00
 Androgün - a népzeneitől a világzeneig
 Dobos Réka, Dus Polett, Fülöp Attila
 csütörtök páratlan hét 18,00-19,00
 Csonthárfa - a hagyományos ír zene története
 Kovács Gábor
 csütörtök páros hét 18,00-19,00
 Kelta zenei óra
 Farkas Báborka
 péntek páros hét 18,00-19,00
 Népzenei barangolások
 Várnagy Anikó
 péntek páratlan hét 18,00-19,00
 Magyar népzene
 Bottlik Zoltán
 szombat 18,00-19,00
 Népzenei óra
 Bottlik Zoltán, Páray Viktória

PRO FOLK

HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA

ÖVÓDÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest, VII. Dohány u. 74.

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel./Fax: 351-3341

vagy 06 (30) 9-549-903

Fax: 263-1339

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Z A
K I

Hangstúdió

népzenei és népzenei alapokra
épülő hangfelvételek
professzionális stúdiója

Tel. / fax: (36-1) 429-0322

Mobil tel.: (06-30) 950-5029

Cím: 1085 Bp., Kőfaragó u. 8.

Fiatl Etnokoreológusok Nemzetközi Szemináriuma 1999

Az angliai Guilford-ban 1999. július 22-31. között idén második alkalommal rendezték meg a Fiatl Etnokoreológusok Nemzetközi Szemináriumát. A rendezvény házigazdája a Surrey Egyetem Tánc Tanszéke és a tanszék vezetője, Theresa Buckland volt. A szeminárium résztvevői a világ számos országából érkeztek (pl. Skócia, Románia, Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Magyarország, Írország, Norvégia). A hallgatók, akik diplomamunkát vagy doktori disszertációt író néptáncutatók és táncantropológusok voltak, a következő témákban hallgattak előadásokat:

Theresa Buckland: Egy nemzetközi fesztivál politikuma és esztétikuma

Judy van Zile: Táncetnológia a századfordulón

Felföldi László: A táncos egyéniségek szerepe a kelet-európai hagyományos tánc kultúrákban

Anca Giurchescu: A tánc, mint az azonosság tudat jelzője

Egil Bakka: Szereplők és „szerepek” a néptánc mai színpadán

Georgiana Gore: Visszatérő kutatás Nyugat-Afrika tánc hagyományában

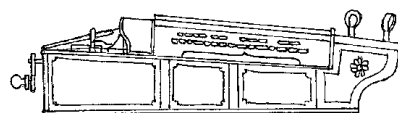
Colin Quigley: A hagyományos táncok és a globalizáció

Andrée Grau: A tánc, mint a rokonsági rendszer kifejezője – Tiwi, Ausztrália

Az előadásokat követően a téma közös megbeszélésére került sor. A szeminárium végén a fiatal etnokoreológusok is számot adtak eddigi kutatásaikról, eredményeikről és távlati terveikről. A fiatal magyar néptáncutatókat a szemináriumon e beszámoló írója képviselte.

Gombos András

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK GARANCIÁVAL

NAGY BALÁZS

Tekerőlantkészítő • Hurdy-Gurdy Maker
1124 Budapest, Lejtő út 12/b. • Tel./fax: 319-8459

ETNOFON
NÉPZENEI KIADÓ
ÉS

FOLKLÓRARCHIVUM

URL: w3.datanet.hu/~etnofon

e-mail: etnofon@mail.datanet.hu

Levél cím: 1055 Bp. Falk Miksa u. 16.

Tel./Fax: (36-1) 266-5091

NÉPZENEI PINCE-ZENE

Baráti körben hallottam, hogy új népzenei klub nyílik majd valahol Obudán. Mivel senki nem tudott róla semmi konkrétumot, így lassan el is feledkeztem róla. A minap ismét szóba került ez a titokzatos hely. Felkeltette az érdeklődésemet, és kíváncsiságomat fokozta a helyszín neve is: András Pince. Október 14-én másodmagammal indultam felfedező útra. A Kolosy téri üzletház bejáratánál még tanácstalanul tekintgettünk erre-arra, de amint néhány lépéssel beljebb kerültünk, ismerős dallamokat véltem felfedezni. Megannyi lépcső után egy hangulatos, nem túl nagy, szépen berendezett borospincébe, egy kellemes klubba csöppentünk. Jókor érkezünk, mert éppen Kobzos Kiss Tamás, az Óbudai Népzenei Iskola igazgatója mondott pohárköszöntőt. Ebből többek között kiderült, hogy nem egyedi eseményről van szó, hanem arról, hogy ez az ÓNI Klubja, ami ezentúl minden hónap második csütörtökén az esti órákban lesz, általában meghívott zenekarokkal. Az est házigazdája most a közismert Bokros zenekar volt és igen jó hangulatot teremtett. Ami nem is csoda, hiszen jó muzsika finom borral mindig is jól megfér egymással. Lassan előkerült innen-onnan egy-két hegedű, ami még bensőségebbé tette az együttlétet. Úgy tűnt, a vendégek közül még az is jól érezte magát, aki nem ismeri vagy nem kedveli a népzeneit. Éjjel 11 óra körül már a HÉV megálló felé balagtunk és arról beszélgettünk, hogy máskor is lenézünk ide. Addig is mindenkinek csak ajánlani tudom ezt a népzenei pince-zenét.

Benkő András

A táncos lábú fúvós

Minden zenekar hangulatát és muzsikáját megváltoztatja, ha új tag kerül a csapatba. Nincs ez másként a Méta együttes életében sem. Mostanában egy fiatal zenész, Gera Attila fújja náluk a „„talpalávalót». A 21 éves ifjú embert az eddigi pályájáról, életéről, terveiről faggattuk.

– Mióta foglalkozol népzenevel?

– Általános iskolás koromban, Békéscsabán kezdtem el klarinézni és táncolni. Jelenleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanárképző karának másodéves hallgatója vagyok. Évekig táncoltam a Balassa Táncegyüttesben, és ha időm engedi, még ma is visszajárok. Az ottani zenekar – a Békés Banda – hatására kezdtem el népzenei játszan.

– Hogyan kerültél kapcsolatba a Métával?

– A zenekar bőgőse, Mohácsy Albert hallott rólam a Galga zenekar cimbalmosától. Márciusban Berci felhívott telefonon, hogy az Állami Népi Együttesbe keresnek fúvóst, és ő rám gondolt. Nagyon meglepődtem, elkezdtem remegni, de természetesen elfogadtam a felkérést. Tulajdonképpen ezáltal lettem a Méta együttes tagja is. Megtisztelő számomra, hogy ilyen felkészült muzsikusokkal zenélhetek, akiktől sokat lehet tanulni. A visszajelzésekből úgy érzem, hogy szükség van rám. Szeretnek és befogadtak.

– Klasszikus zenész múlttal és jellel rendelkezel, Zeneművészeti Főiskolára jársz. Mennyiben segít ez téged a népzeneben?

– Talán a hangszerkezelés technikai részét könnyebben meg tudom oldani. Egyelőre két szálon fut az életem, a klasszikus és a népzene vonalán. Klasszikus zenészként nagyrészt kottából dolgozom, az autentikus zene tanulása közben pedig felvételeket hallgatok, eredeti előadóktól. Ilyenkor gyakran küszködöm egy-egy nótával, hiszen ezt a muzsikát nem lehet kottából játszani.

– Nyáron, a Méta-táborban te tanítod majd a fúvósokat. Hogyan készülsz fel erre?

– Nem idegen tőlem a feladat. Békéscsabán nem csupán zenét, hanem táncot is tanítottam, gyerekeknek.

– Szabadidődben mivel foglalkozol?

– Minden időmet leköti a zene. Amikor hazamegyek az az első, hogy valamit meghallgatok, vagy az eddigi tudásomat csiszolgom. Vasárnaponként pedig a táncházunkban nem csak zenélni, hanem táncolni is szoktam. Jól érzem magam a Métában.

A »nagy öregek« – Salamon Beáta, Nagy Zsolt, Porteleki Zoltán és Mohácsy Albert – így vallanak az ifjú kollégáról:

S.B.: – A Méta együttes sok nagyszerű fúvóssal dolgozott együtt az elmúlt időszakban. Ők azonban – Csávás Attila, Szokolai Balázs, Agócs Gergő – mindig vendégként muzsikáltak nálunk, és egy idő után nehezen tudtuk összeegyeztetni programunkat. Amikor Attila hozzánk került, azonnal bedobtuk a mélyvízbe. Egy soproni fellépés előtt pár nappal odaadtam neki a kottákat, és gyakorlatilag próba nélkül léptünk közönség elé. Attila remekül beilleszkedett. Szerencsés természete van, jól alkalmazkodik, nem hisztis, felvette a tempót.

N.Zs.: – Attila rendkívül tanulékony, képlékeny. Megfiatalította a csapatot. Egy évtizednyi a korkülönbség közöttünk, de ez egyáltalán nem befolyásolja sem az emberi, sem a szakmai kapcsolatunkat. Összeköt bennünket az is, hogy én is szintén Békés megyei vagyok, és muzsikáltam a Békés Bandában.

P.Z.: – Én a Métában csupán »fél« tag vagyok, de úgy érzem, hogy Attila hangszerkezelése mindenképpen előnyére válik a zenekarnak.

M.A.: – Attila nagyon fiatal, és nagyon tehetséges. Szakmailag mindenki más viszonyban van vele. Beával, aki szintén dallamhangszeres, sokszor próbálnak külön. Mi, a banda többi tagja – egész és fél tagok – más módon figyelünk rá. Ez leginkább akkor érhető tetten, amikor moldvait játszunk. Kicsit olyanak látom őt, amilyen én is lehettem valamikor. Pontosan ennyi időskoromban kerültem Budapestre és a Méta zenekarba.

Csontos Gabriella

1999. november 9-én tartotta őszi ülését a Folklórfesztiválok Magyarországi Szövetsége (a CIOFF magyarországi szervezete).

A találkozón a magyarországi nemzeti és nemzetközi fesztiválok szervezői, igazgatói vettek részt. A találkozó legfontosabb témája egy továbbképzés bevezető előadása volt, amelyet Pordányi Sarolta tartott (Nyitott Képzések Egyesület elnöke) Innováció a fesztivál és konferencia szervezésében címmel.

A téma, amely első hallásra meglepő lehet, kiváltképpen néptáncfesztiválok, hagyományörző programokkal kapcsolatban, úgy tűnik mégsem az. Napjainkban semmilyen rendezvényt nem lehet marketing, és management ismeretek nélkül megszervezni. A siker egyik legfontosabb záloga - a szakmai ismereteken túl - a széleskörű rend-

CIOFF hírek

ezvényszervezői ismeret, az aktuális jogszabályokban való tájékozottság, a marketingben a managementben, és a médiákban való jártasság. A hazai fesztivál-igazgatók nagy érdeklődéssel vetették be magukat az új tudományokba, és bizony sokszor sóhajtottak fel a hallottak közben, hogy „hát ezt biztos így kellett volna csinálnunk”.

Dicséretes szándékuk folytatásaként az új évben egy alapos tréningen való részvételre szánták el magukat, amely remélhetően hamarosan kamatozik majd a következő fesztiválok megszervezésében.

A Szövetség elnöke, Héra Éva a találkozó végén bejelentette, hogy a CIOFF 1999 éves közgyűlésén Brazíliában a világszövetség Fesz-

tiválbizottságába és ezzel együtt a CIOFF Legfelsőbb Tanácsába (a Councilba) választották Szigetvári Józsefet, a százhalombattai Summerfest Nemzetközi Néptáncfesztivál igazgatóját. Így hosszú évek után ismét van magyar tagja a világszövetség vezető testületének.

Szigetvári József e fesztivál, és a Forrás Néptáncegyüttes megalapításáért, egy iparváros kulturális életének megváltoztatásáért, hagyományteremtő munkájáért 1999. május 29-én a Parlamentben Orbán Viktortól vehette át a Junior Chamber International (Nemzetközi Ifjúsági Kamara) Tíz Kiemelkedő Fiatal díj Kultúra kategóriájának díját. Ebben a díjban olyan nevezetes személyek részesültek korábban, mint Margaret Thatcher, J. F. Kennedy, Henry Kissinger, vagy Balasnikov.

TÁNCHÁZAK - KLUBOK

HÉTFŐN

Balkán táncház

RECE-FICE TÁNCHÁZ
minden hétfőn 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572; 342-0312

Indiai zene

CALCUTTA TRIO
klub minden minden hétfőn 19 órától
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

KEDDEN

Magyar táncházak

MUZSIKÁS GYEREKTÁNCHÁZ
minden kedden 17.30-18.30
Oktatók: Várkonyi Piroska, Bakonyi Ernő
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Ír népzene

ÍR TÁNCHÁZ
minden kedden 19-től haladóknak
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

SZERDÁN

Magyar táncházak

TÁNCHÁZ A FONÓBAN
minden szerdán 20 órától
Muzsikál
az ÖKRÖS vagy a TÜKRÖS
Hetente felvidéki falusi zenekarok
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

GEORGIKON-KLUB
a hónap utolsó szerdáján, 18 órától
Piccolo söröző
Keszthely, Városház u. 16.
Muzsikálnak:
vidéki zenekarok
Georgikon
Néptáncgyűttes Egyesület
Katona Zsolt Tel.: 30/9-971-929

Gyimesi, moldvai táncház

„GUZSALYAS”- TATROS TÁNCHÁZ
minden szerdán 20.00-01.00
Oktató: Fülöp Attila
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-0803

Kalotaszeg, 1918. – Archív

Balkán táncház

KOLO TÁNCHÁZ
minden szerdán 19 órától
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 216-1300

Délszláv táncház

TANAC TÁNCHÁZ
az utolsó szerdán 19.00-23.00
Muzsikál a VIZIN zenekar
Táncoktató: Szávai József
Ifjúsági Ház
7622 Pécs
Nagy Lajos király útja 13.
Tel.: 72/330-211

CSÜTÖRTÖKÖN

Moldvai táncház

CSÜRRENTŐ TÁNCHÁZ
kéthetente csütörtökön 19 órától
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

Ír koncert és táncház

GREEN FIELDS
minden csütörtökön 20 órától
Tortuga Kalóz Pub
1203 Budapest, Kossuth L. 73.
Tel.: 283-8245

Folk-zene

GHYMES KLUB
minden hónap első csütörtökén
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 203-3868

PÉNTEKEN

Magyar táncházak

TÁNCHÁZ A GYÖKÉRBE
péntekenként 20 órától
Muzsikál Pallagi Pál és zenekara
Gyökér Klub-vendéglő
1067 Budapest, Eötvös u. 46.
Tel.: 302-4059

ÜSZTÜRÜ TÁNCHÁZ
péntekenként
kicsiknek és nagyoknak
18.00- 00.30
házigazda:

Csatai László Csidu és Strack Orsolya
Ferencvárosi Művelődési Központ
1091 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 216-1300

CSÍK ZENEKAR TÁNCHÁZA
minden hónap második péntekén
Oktatók:
Haránt Eszter, Lukács László
Erdei Ferenc Művelődési Központ
6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1.
Tel.: 76/484-594

GAJDOS ZENEKAR TÁNCHÁZA
havonta egy pénteken

Táncitanító:
Barsi Csaba és
Várkonyi Tekla
Ifjúsági Ház
3300 Eger
Széchenyi út
Tel.: 36/410-094

Moldvai csángó táncház

ZURGÓ EGYÜTTES TÁNCHÁZA
minden hónap első péntekén
Fonó Budai Zeneház

TÁNCHÁZAK - KLUBOK

KEREKES EGYÜTTES TÁNCHÁZA
kéthetente pénteken 19 órától
gyimesi és moldvai csángó táncok
Házigazda: Barsi Csaba
Megyei Művelődési Központ
3300 Eger, Knézich K. u. 8.
Tel.: 36/311-954

Délszláv táncház

KOLO EGYÜTTES TÁNCHÁZA
a hónap 1. és 3. péntekén 21 órától
Művelődési Ház
2316 Tököl, Kossuth L. u. 66.
Tel.: 24/479-284

Balkán táncház

RILA TÁNCHÁZ
a hónap utolsó péntekén 19 órától
Házigazda: MARTENYICA Együttes
Fonó Budai Zeneház
1117 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 206-5300

Ír koncert és táncház

GREEN FIELDS
minden pénteken 19 órától
Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 203-3868

SZOMBATON

Magyar táncházak

KALAMAJKA TÁNCHÁZ
minden szombaton
17.00-18.00 Aprók tánca Fábán Évával
19.00-20.30 Tánctanulás
Oktatók:
Redő Júlia, Pál Mihály
20.30-24.00 Kalamajka táncház
23.00-02.00 Össznépi vigadalom
vendégzenekarokkal
Belvárosi Ifjúsági Ház
1056 Budapest, Molnár u. 9.
Tel.: 317-5928

TILINKÓ TÁNCHÁZ
páros szombatokon
Házigazda:
Alba Regia Táncegyüttes
18.00-19.00 Aprók tánca
19.00-23.00 Felnőtt táncház
„TÁNCHÁZ”
8000 Székesfehérvár, Malom u. 6.
Tel.: 22/312-795

ÖRDÖNGÖS ZENEKAR TÁNCHÁZA
havonta egy szombaton 20 órától
Rendezvény- és Programiroda,
Közösségek Háza
6400 Kiskunhalas, Bokányi D. u. 8.
Tel.: 30/903-5128

Fotó: Cecilia Wirth – Wisconsin, 1994.
Bakonyi Erika és Sára Ferenc

KOLOMPOS GYEREKTÁNCHÁZ
kéthetente szombaton 17.00-18.00
Táncitanító: Szántai Levente
Békásmegyeri Közösségi Ház
1038 Budapest, Csobánka tér 5.
Tel.: 243-2433

HEGEDŰS GYEREKTÁNCHÁZ
havonta két szombaton
Szókraténusz Játékmúzeum
6000 Kecskemét, Gáspár A. u. 11.
Tel.: 76/481-469

GYERMEKTÁNCHÁZ – JÁTSZÓHÁZ
kéthetente szombaton, 16 órától
vendégzenészekkel
(okt. 9., 16., 30., nov. 13., dec. 11.)
Háziaszonyok:
Bíró Erna és Tálás Ágnes
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Görög táncház

MASKARADES
minden hónap második szombatján
18.00-tól koncert
19.00-22.00 táncház
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

Ír koncert és táncház

GREEN FIELDS
havonta egy szombaton
(október 9., december 18.)
Csokonai Művelődési Központ
1153 Budapest, Eötvös u. 64-66.
Tel.: 307-6191

ÍR TÁNCHÁZ
minden szombaton 18-tól kezdőknek
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a

VASÁRNAP

Magyar táncház

MÉTA EGYÜTTES TÁNCHÁZA
minden vasárnap
17 órától: Gyermektáncház kézműves
foglalkozással
19.00-24.00
Házigazd: Palkovics Zoltán
Józsefvárosi Klub
1085 Budapest, Somogyi B. u. 13.
Tel.: 318-7930

PÉCSI NÉPZENÉSZEK TÁNCHÁZA
minden 2. vasárnap
16.30-tól Aprók tánca és játszóház
19.00-24.00 Felnőtt táncház
Vasutas Művelődési Ház
7621 Pécs, Dr. Váradi Antal u. 7/2.
Tel.: 72/310-037

BERKÓ MAGYAR TÁNCHÁZ
minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.

**MEZŐ EGYÜTTES
GYEREKTÁNCHÁZA**
minden vasárnap 10.00-12.00
Cserepesház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 363-2656

GYERMEKTÁNCHÁZ
minden vasárnap 10.00-12.00
Sándor Ildikó és a Kárpátia zenekar
Marczibányi téri Művelődési Központ
1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a
Tel.: 212-5504

„FOGÓCSKA”
HEGEDŐS GYEREKTÁNCHÁZ
havonta egy vasárnap 10.00-13.00
Vezető: Ertl Péter
Almássy téri Szabadidőközpont

Ír - skót táncház

M. É. Z. EGYÜTTES TÁNCHÁZA
1. és 3. vasárnapokon 19 órától
Táncoktató: Martin Hajdú György
Virányosi Közösségi Ház
1125 Budapest, Szarvas Gábor u. 3.
Tel.: 355-0811

Görög táncház

SIRTOS EGYÜTTES TÁNCHÁZA
minden vasárnap 18 órától
Almássy téri Szabadidőközpont
1077 Budapest, Almássy tér 6.
Tel.: 352-1572

A TAPLÓGOMBA-FELDOLGOZÁS MESTERSÉGE ÉS MŰVÉSZETE

Ősidők óta szedjük, használjuk a gombát. Közismert, hogy lehet ehető, illetve ehetetlen, gyógyító vagy mérgező. Azt azonban kevesen tudják, hogy némely fajait régen – Erdélyben szinte napjainkig – a tűz csiholásához, a vérzéscsillapításhoz, különféle használati- és dísz tárgyak, sőt játékszerek előállításához is használták, használják.

Régebben az öregek a bikkfataplót pipatűzre használták. Mostanság a fiatalok más egyébre használják. Táskát, sapkát és sok mindent készítenek belőle. Elviszik és a fürdőkön jó pénzért majd eladják, Mer a világon máshol sehol csak Korondon csinálják.

Korondi toplászdalt idéztem (énekelte az 55 éves Máthé Árpád). Szlovákiában, Csehországban, Thüringiában, Ausztriában, Bajorországban, Stájerországban is foglalkoztak taplógyűjtéssel, felhasználással. Főképp hajóépítéshez tömítésnek, valamint tűzgyújtóként meg vérzéscsillapítóként vették igénybe a taplógombát. Korond érdeme, hogy a taplófelhasználást a népi mesterség szintjére emelte. Adataink alapján itt az 1870-es évek óta honosodott meg ez a többeknek megélhetést biztosító foglalatosság. Legendás híru alakjai vannak: az első taplógyűjtőként számon tartott boszorkányos Bancza Pali; a mesterség országos, sőt világ-hírnévként örvendő művészei Filep János és Gáll Sámuel.

Szívvel, lélekkel, hozzáértéssel dolgozza fel majd 200 személy a bükkfataplót (Fomes fomentarius) és a nyírfataplót (Piptoporus betulinus) ebben a mindenekelőtt fazekasságáról híres faluban. Találékony-ságra vall az, ahogy szerszámaikat mindegyre tökéletesítik, termékeik számát szaporítják. Nőttön-nő az eladott taplóáru mennyisége, noha egyre nehezebb a nyersanyag beszerzése. (A Kárpátok bükköseiben újabban folyó erdőgazdálkodás nem kedvez a taplóképződésnek.) A választék nem nagyobb, mint régen. Ma már ritkán, illetve aligha készítenek övet, újságtartót, papucsot, párnát, labdát. A szokásos kínálat: kalap, sapka (ez utóbbiakat kínálják úgy, hogy: télen fűtt, nyáron hűtt), terítő (kerek és ovális), táska, tűpárna, egér, kép, marcisor (egyféle mell-dísz), kefetartó. A vevők nem csupán romániaiak és magyarországiak. Sok külföldi vásárol a (főleg a Felszegen lakó) toplásztól. Például Németországba, Franciaországba, Amerikába, Japánba, Svájcba, Törökországba is eljutott a korondi tapló. Az 1895-ös világkiállításon nagy sikere volt Filep János postamesternek, akihez a toplászat nagyarányú elterjesztése fűződik; portékáját Párizsban, Londonban is vették. Híres régebbi taplótermék-vásárlók: Stefánia trónörökös, József főherceg. A toplásztok ízlését dicséri, hogy díszítőmotívumaik többnyire egyszerűek, szépek, hagyományosak.

A toplászás főbb mozzanatai a következők:

Gyűjtés. A tapló levágása, leszedése a fákról, begyűjtése az erdőről, a hegyekből.

Feldolgozás. 1. Füllesztés 2. Faragás (talpóhántás, ritkán gyalulás) 3. Nyújtás 4. Vágás, szeletelés 5. Vasalás, préselés, nyomtatás 6. Ragasztás, díszítés 7. Száritás 8. Csomagolás, raktározás 9. Árusítás

Akár a gyűjtés, akár a feldolgozás, akár az árusítás történhet közvetlenül vagy közvetve (bedolgozó révén). Mindhárom tevékenységre szakosodtak a faluban. Vannak olyanok, akik csak az egyik munkafolyamatot végzik. Igazi toplásznak a taplófaragó, illetve a munka mindhárom vagy legalább első két részét maga végző számít.

Ilyen igazi toplász, mégpedig a falu legidősebb toplásza Máthé Vince, aki még a híres Bancza Palit is személyesen ismerte. Idén november 22-én délelőtt, taplófaragás közben beszélgettem el vele és nagyobbik fiával Vencellel arról, hogy milyen a toplászfélét, milyen volt a rangidős toplász sorsa.

– Három esztendő szolgáltam Székelyvarságba. Kilencesztendős koromba elvittek. Édesapám az első háborúba meghalt volt, ő volt az első aki meghalt a háborúba a faluból, még 14-be. Vízimalma volt, posztványolója, a mindennapi kitel. Maradtunk haton testvérek, gyermekek. A legkisebb karonülő volt, mikor meghalt édesapám, a nagyobbik. miko a gúnyját hazaküldték, hogy meghalt, elment nanyó-jához, addig síratta apánkat, hogy beléhalt, lehetett 14-16 éves.

A nagyobbik leánytestvérem ement Pestre szolgálni, később Nagyszébenbe szolgált, hozzám egy vasutasfőnökhöz, tífuszt kapott, s ő is meghalt. 37-be akkora árvíz jött, vagy 4 méter magas volt, majd mindent evitt. Malomkövet s ami maradt mind elosztottuk aztán.

– Mióta toplászik Vince bácsi?

– Ó, hát mit mondjak, hát hogy akkorára fejlődünk, gyermekkorom óta. Elvittek toplászni az öregek. Az erdőre elvittek magukkal. Volt egy öreg, úgy hitták, hogy Szemes Pali, nem tudta, hogy én is megyek. Ott helybe kifaragtuk a toplót, künn az erdőn. Sokat toplásztunk aztán a kincstári erdőbe, Szászrégen körül. Addig szedtük, faragtuk a toplót, amíg egy zsák meg nem telt mindenkinek. Csináltunk kalibát. Fát vágunk, csákyaszerűséget. Összeraktuk a nagy fákat kereken, forgácsa béraktuk a likakat, közepén jó tűz vót, olyan meleg vót benne mind egy házba. Olcsó fekete kávé, cikóriát főztünk. Regge egy darabka szalonnnát megpergeltünk. Délkó vót valami hús, puliszkát is főztünk. Késő össze mentünk inkább toplászni, mikó a többi munka engedte.

– Mikor gyermek volt, kik voltak a híres toplásztok?

– A leghíresebbet úgy hitták, hogy Bancza Pali. Aki legelőbb a toplót faragni kezdte, úgy hitták, hogy Bancza Pali. Nagy maszlag ember volt, nagy maszlag posztó öltözetbe járt. A havason telelt. Gergely Sándor erdőpásztorná, aki szentmihályi volt. Vadászni is járt, vót neki olyan káfis puskája oda csatlakozott Bancza, elég volt neki, hogy adjanak enni. Ott halt vót meg Hidegaszó területén, az erdőn, ott van a sírja a csemetekertbe. Aki toplásztott aztán mondták, s mondják most is, hogy né, evette Bancza mesterségit, csúfolkodtak így a módosabb emberre aki toplászni kezdett. Régebb többen foglalkoztak toplóva, most a fiatalabbak kereskedelemme foglalkoznak inkább.

A postamestert is ismertem. Sovány képű ember volt. Bancza hordta neki a toplót. Olcsón vette meg tőle a toplót. Nem foglalkoztak akko még se a kifaragással, se a kidolgozással. Ez a Filep se dolgozta fe, Gál Samu már igen.

A postamester az gyűjtötte és gyűjtötte a taplót, alakította, nyújtotta a toplót, de akkor még sapkát nem csinált senki. Arra kellett, hogy sebkötözni, érti-é? A háborúba s ide-oda, a kórházakba azt használták akkor. Első osztályú, me nem gennyesedik meg a test, nem fertőződik a seb, egykettőre begyógyul.

Aztán felfigyeltek rea, hogy mennyire nyúlik, s kezdtek csinálni sapkát, kefetartót s ilyesmit. Sokan csatlakoztak a toplásztokhoz, me biza, aki rászorult, s keze volt hozza az mind megtanulta.

Gál Samut is ismertem. Egyszer toplászni voltunk az erdőbe. Egy nagy fa le vót törve, sok jó toplót látam meg rajta, szedtem is rögtön a legnagyobbikat, s há mondja: – Kapjak egyet én is! Há mondom, kapjon. Maros-Torda megyébe származott ide Korondra, Szentgericé. Azt akarta senki se toplásszon itt csak ő. Kiadta az erdőpásztoroknak, ne engedje a toplásztok toplót szedni, me ő aztán megfizeti őket, de nemigen fizetett. Meghalt, mindenféle bandája meg van halva. Legeslegjobban a faluba a toplászat történetit István Lajos bácsi tudja.

– Nemcsak a toplóval dolgozik Vince bácsi?

– Nem. Az erdőn faragtuk a talpának valót. Vótak ilyen cégek, zsidók vállalták fel a munkát, ők fizették, a zsidók. '62-be aztán ez megszűnt. Az istálóra a zsendelyt is mind mi csináltuk. Meg is tudnánk mutatni a fiammal, Vencivel, csak most nincs meg a szerszám hozzá. Pálpatakán van aki csinálja most is. Gyermekkoromban szolgáltam a Varságba. Minden este legalább ötszáz darabot ki kellett hornyolni a hornyolóval. Lopni nem mentünk, de valamit örökké kitaláltunk, érti, mive lehet megélni. Vótam határpásztor is, marháka s juhokka is vótam, majorságga is vótam. Kilenc esztendős vótam, a vizet messzirő kellett hordani a marháknak. Visszakerültem Korondra aztán megtanultam, s kezdtem hajtani a toplászatot. Bátyám tanulta meg előbb a toplászatot, aztán én is belejöttem. Az asszonyok is úgy tanultak egymástól, érzés kell hozzá, s ízlés. Csináltattunk a cigánnya vágókat, legyen mindenféle mintára. Főleg kefetartót, futót, sapkát csináltunk. Övet is, s táskát háromfélét. Kefetartót is két-háromfélét csináltunk. Volt nagy fajta egykarú s egy kússebb, s volt két karú is. Újságtartót, gyufatartót, fésűtartót is készítettünk. Szentmihályba vótam major,

olyan rossz idő is vót, hogy hat kerek hétig a napot nem láttuk az égen, mikor hat hét kitelt csak akkor láttuk meg a napot. Hideg eső vót, a juhok döglöttek meg a mezőbe.

Kankós pácákka is foglalkozok nyáron. A katonaságná 32-be olyan helyt dógoztunk a koncetrán, mind a Firtos, jávor erdő vót hol ástattak, vót egy siklódi kollégám, mondtam hozzunk ebből a sövényből, hogy csináljunk pácát. Dugtuk belé a kazánba, mikó megsült a héja annyira, hajtottuk meg, megkötöttük. Visszadugtuk a tűzbe, s hideg vízbe dugtuk, s mikó megedzödött, olyan erős vót mind a vas. Öt lej vót akkó pácája, annyi pénzünk lett akkó, éppen szépecskén.

Cserépnymtatás is foglalkoztunk egy ideig már a demokráciába, készítettünk mindenféle dolgot, kecskét, kutyát, özet, olyan giccs dolgok voltak. Nyolc esztendőt az aragonitgyárnál vótam, 5-től. Megnősültem közben. A gyár megszűnt. Közbe vesebajt kaptam, jártam a kórházakat is, de közbe toplásztam is, kellett a megélhetésé. Mentem a kollektívbe is, a bányába is aztán. A földeket elvették 62-be, március ötödikén. Két borjús tehenem vót, s az egyiket evették, kifizették ahogy akarták. A szekeremet ehúzták, adtak 1500 lejt azért, de sokka többet ért. Egysze a nagyobb gazdákat fogták be a kollektívbe, s aztán a szegényebbeket kényszerítették, aki nem állt, vót úgy, hogy megpallották, ha nem egyéb, mind a lovat. A toplót nem hagytuk akko se, a nyár nem sikerült úgy ahogy ke, a topló nagy segí ltség vót ennek a korondi népnek, érti-e?

– A toplások milyen mintákat használnak?

– Sablonokat használnak, papírra lerajzolják, aztán kifaragják a fába. Nem mindenki tud modelleket vágni. Árpi fiam erre a legalkalmasabb, nagy türelme van ehhez s jó keze. Főleg cserelapit, szilfalapit, szőlőlapit, herelapit, füzfalapit szoktak faragni. Egyik asszony szebben kirakja a mintát mind a másik. 90 %-ban mindenki magának rakja ki a mintát. A modelleket lenézik, hasonlítják egyik a másikához. Minden fajta dísz ki van verve. Valaki úgy találják szép lapit rakott ki, ellopják,

tudja, a másik is kezdi csinálni aztán, ha lehet még jobban.

– Hogy készítették az övet?

– Rózsát tettek egyik végire. Cserelapit, szilfalapit tettek az övre. Belsejibe lámpabél került, vászonba vonták. Több méretbe csinálták régebb, most nem is csinálnak már övet.

– Az egereket mire használták?

– Nem nagy érték, de ördögölnek velek. A fiatalság ugye egyik a másikan kacagnak, nincs azon semmi különös, ijesztetik vele a leányokat. Van aki ki is tűzi a mejjibe. Kacagnak egyet rajta.

– Hol volt a legnagyobb sikere a toplóáruval?

– Egysze ementem vót, első unokatestvérem vót akive egysze ementem. Hárman ementünk ki Pestre. Megérkeztünk a Keleti állomásba, szétnéztünk ott az ócskapiacon, aztán Pestrő bémentünk vót Bácskába. Egy helyen a vendéglőbe tettük a bőröndünket, pakoltunk a kezünkbe amennyi árut lehetett. Megyünk az utcán, egy nagy irodaházba bementem. Fementem az emeleten. Bényitok egy nagy ajtón. Ülnek az asztalnál asszonyok, férfiak. Mondom: – Tessék parancsolni, szép székely kézimunka! Odajöttek s a kezemből mindent kivettek. megyek le, mondom öcsémnek, né mindent megvettek. Aztán jó vásárt repesztettünk Pesten is.

A szép székely kézimunkának egyelőre csupán a nyersanyagát készíti elő Vince bácsi és fia Vencel. A kemény kérget faragják le a sarlóhoz hasonló toplófaragó késsel.

– A toplóba olyan gáz van, fölmelegedik erősen – magyarázza Vince mester. – A tehénjászolba is szokták bétenni, bémelegedik erősen, magába kifül. Nyáron vót szedve ez, amive most dolgozunk.

Nem fejeztük be a beszélgetést, csak berekesztettük, mert nekem mennem kellett, ők pedig tovább munkálkodtak, nagy hozzáértéssel gyakorolták ezt a világon sehol másutt csak Korondon honos népi mesterséget, a népi iparművészet eme egyedülálló ágát, vállfaját.

Zsigmond Győző

Barangolás Erdélyben

Paula A. White

1999 júliusában hat országból 45 fő egy egyedülálló zenei és tánc barangolásra indult Erdélybe. A hat ország magában foglalta Kanadát, Hong Kong-ot, Magyarországot, Új-Zélandot, Svájcot és az Egyesült Államokat. Az utazás tíz napig tartott, Budapestről indult busszal Romániába több megállóval Kalotaszeg, Mezőség és Székelyföld falvaiban. A new jersey-i Magyar Kálmán volt a túra szervezője, aki a helyi vendéglátókkal együtt szervezte a szállást, turistaprogramokat és a táncos összejöveteleket. Az út nagyon sok lehetőséget kínált a kultúrák találkozására, mivel betekinthtünk a vendéglátók életébe, vallási és egyéb helyi szokásaikba. Az utazók között mérnökök, művészek, egészségügyi szakemberek, jogászok, kutatók és diákok voltak. Többféle etnikum is képviseltette magát, beleértve az amerikai, kínait, horvátot, csehet, németet, lengyelt, szlovákot. Több olyan résztvevő volt, aki Magyarországon vagy Erdélyben született de kivándorolt Kanadába vagy az Egyesült Államokba. A tagság kora 11 éves és nyugdíjkor között mozgott,

de a legtöbb a középkorú volt (30-45 év közötti). Többféle hobbink mellett mindnyájan megegyeztünk abban, hogy a magyar népzene és néptánc iránt különös érdeklődést tanúsítunk. Az út teljes költsége a repülőjegyen felül 500 dollár volt, ami magában foglalta az étkezéseket és a szállást.

Az utazás alatt és után kérdőívet osztottunk ki, hogy megtudjuk, ki

miért csatlakozott, mit tapasztalt és tanult az út folyamán és melyek voltak az utazás kiemelkedő aspektusai. A következőkben a válaszokat összegezzük kilenc fő kérdésre. A válaszok mind pozitívan értékelik az utat. Nem mindenki válaszolt minden kérdésre, így az alábbiakban a legjellemzőbbekből válogattunk.

»Az utazás célja«

A csoport fő célja az volt, hogy információt gyűjtsön az erdélyi népzene-

ifj. Toni Rudi, Fodor Neti Sándor, Magyar Kálmán és a csoport tagjai

néről, néptáncról és kultúráról. Néhányunknak fontos volt az is, hogy gyakorolhatta a magyar nyelvet és jobban megismerkedhetett etnikai örökségével, illetve hogy első kézből tapasztalhatta meg az erdélyi falusi életet. Az alábbiakban a résztvevőktől idézünk:

- Azért csatlakoztam a csoporthoz, mert nagyon érdekel a magyar népzene és néptánc. Már részt vettem néhány szimpóziumon ebben a témában Enon Valley-ben, Pennsylvániában, és szerettem volna személyesen is látni milyenek is valójában ezek a táncok és ezek az emberek. Úgy éreztem ez egy egyszeri lehetőség az életben amit nem akartam kihagyni.

-Először jöttem Magyarországra 55 év után. A célom az volt hogy újra rátaláljak a gyökereimre, hogy elmélyítsem tudásomat a népzeneről és a népi életéről, és hogy találkozhatnék a falusi emberekkel.

»Elvárások«

Bár több részvevő azt állította, hogy nem voltak különösebb elvárásaik, néhányan remélték, hogy az út után mélyebben ismerni fogják az erdélyi népi kultúrát. Sok esetben a valós élmények felülmúlták a várakozásokat, főleg ami a vendéglátó családok vendégszeretetét és barátságosságát illeti.

-Aktív részvétellel szerettem volna tanulmányozni a kultúrát: a táncsal, az emberek, a szokások és a hiedelmek tanulmányozásával.

-Az emberek sokkal nyitottabbak voltak hozzánk, mint gondoltam. Nemcsak a szívüket, hanem az otthonukat is megnyitották előttünk.

»Főbb tanulságok«

Az utazás több tanulsággal is szolgált. A résztvevők véleménye szerint az út egy szemét nyitó élmény volt, amely minden képzeletet felül múlt. Egyértelmű, hogy az általános vélemény az útról nagyon pozitív. A résztvevők nemcsak a terület politikai eseményeivel, gazdaságával, szokásaival és táncaival ismerkedhettek meg, hanem barátságot kötöttek a falvak lakóival is.

-Sokat tanultam a vendéglátó családok jelenlegi helyzetéről. Megismerkedtem a szokásaikkal és táncokat is tanultam. De az volt a legfontosabb számomra, hogy ez az út közelebb hozott a nagyanyámhoz. Láthattam olyan falvakat, ahol ő is élt, így most már jobban megértem miért vannak bizonyos szokásai, miért értékel másként dolgokat és miért van az enyémtől eltérő véleménye. Ez volt

számomra a legértékesebb tanulság.

-Nagyon érdekes volt. Mindenhol nagy a szegénység. Tanulságos volt látni hogy ilyen szegényen hogyan élnek az emberek, hogyan laknak, mit étkeznek. Azt hiszem azért tudják elviselni ezt a szegénységet, mert az összetartozás érzése olyan erős. Mindenki segít a másikon, mindenki ismeri egymást és a falu összefog.

»Az út érdekességei«

Az emberek szerint az út legkellemesebb része a zenei élmények, a tánc és a vendéglátókkal töltött idő. Az út jelentős élményei közé tartozott a keresztelés Mérán, egy házassági évforduló Szászcsáváson, a szentkeresbányai gyermek zenekar meghallgatása, a Bicz hegység, a parajdi sóbánya megtekintése, a szováti sóstó, a buzai fogadás és bál, a széki házak, a szászcsávási cigány falu táncai és dalai, és nem utolsósorban az a fiatal paraszt, aki a csupasz hátsófelét mutatta a busz felé Buza mellett. Ismét néhány erre vonatkozó vélemény:

-Számomra az emberek, nyíltságuk és őszinteségük volt a legnagyobb élmény. Ahogy a szemembe néznek, és látszik, hogy igazán érdekli őket amit mondasz.

-Nagyon jó volt a falvakban utazgatni, találkozni az ott élőkkel, a családoknál lakni. A legérdekesebb az volt, ahogy ott ültünk a nappaliban, vacsoráztunk és az életről beszélgettünk.

»Az út negatív tapasztalatai«

A legtöbb megkérdezett nem tudott különösebben negatív tapasztalatot felhozni. A két leginkább elmarasztalt dolog a mellékkeltségek állapota és a sok buszozás volt. Néhányan hátrányosnak találták, hogy nem beszéltek magyarul, de ők is elismerték, hogy a nyelvi akadályok ellenére a vendéglátók szívesen fogadták őket. Néhányunkat kényelmetlenül érintette, hogy a falusi lakosokat ilyen szegény körülmények között kellett látnia.

-A széki disco tetszett legkevésbé. De gondolom szükség van rá. Nem lehet elvárni, hogy ők egyáltalán ne haladjanak az idővel. A sok szemét sem tetszett, amit Szék utcáin láttam.

-Az egyetlen ami nem tetszett, hogy néha akkor is sietnünk kellett, amikor én még szerettem volna időt tölteni valahol. Sajnos ez együtt jár a szervezett utakkal.

»Kulturális különbségek «

A legmeghatározóbb kulturális jellemző a résztvevők szerint a

Fodor Neti Sándor, ifj. Toni Rudi,
Tótszegi András

nagylelkűség és a falvakban tapasztalható összetartás volt. A nemek szerepében és egyenlőségében is különbségeket tapasztalhattunk a Nyugathoz képest.

-Az élet Erdélyben egyszerűbb, de egyidejűleg nehezebb is. A legtöbb embernek lovaskocsija van, állatokat tart és földet művel. Sokuknak nincs telefonja. Ezért nem is érzik azt a stresszt amit a mai kommunikáció gyakran létrehoz. Soha nem aggódnak amiatt hogy elkésnek. De aggódnak országuk és a gazdaság stabilitása miatt és a kisebbségként betöltött szerepük miatt. A közösségi érzés sokkal erősebb, mint ahol én élek. Az emberek sokkal jobban támaszkodnak arra, amit saját maguk meg tudnak csinálni. A férfiak, és főleg a nők gyorsabban öregszenek. De sok faluban több tiszteletet láttam az öregek iránt, mint ami Amerikában tapasztalható. Érdekes volt, hogy mi az után a kultúra után kutattunk, amit az erdélyi fiatalok el akarnak hagyni.

-Az összetartozás érzése sokkal nagyobb. Sok az előítélet. Magyaroknál laktunk, akik általában nem szerették a románokat, a románok viszont nem szerették a magyarokat. Egyik csoport sem kedveli a cigányokat. Nem hívják meg őket a táncházakba vagy maguk közé. Szászcsávási vendéglátóim még sohasem jártak a cigány negyedben. A nők nagyon alázasak. Bizonyos értelemben láttam pozitív megnyilvánulásokat, mint pl. az együttműködés, de láttam előítéletet, gyűlöletet, az egyenjogúság és egyenlő tisztelet hiányát is.

»Összehasonlítás«

Néhányan nem találtak nagyobb különbséget a valóságban látottak és az út előtti tapasztalatok között, a magyar népzene és néptáncot illetően. Sokan említették, hogy a falusi táncok a valóságban kevésbé stilizáltak és kényelmesebb tempóban táncolják.

-A legtöbb tánc amit már előzőleg ismerem majdnem ugyanolyan volt a falvakban is. Csak egy kicsit lassabban táncolják őket. Általában minden sokkal nyugodtabbnak tűnik. Bár én eddig színpadra tanultam csak táncokat.

-A táncokat sokkal egyszerűbben táncolják. A gyerekek úgy táncolnak, ahogy jól esik nekik. Mi nagyon alaposan tanultunk táncolni, a szekvenciákra és időzítésre koncentrálnak, nagyon strukturáltak. A falvakban ez sokkal egyszerűbbnek tűnt. Nem az a fontos, hogy a külső vagy belső lábado emeled az első ritmusra, vagy hogy sok lépést ismersz-e. Csak a tánc alapstruktúrája ugyanaz, mint amit mi csinálunk. Ott ez egy élő tradíció. Itt az a fontos, hogy tanulmányozzuk a lépéseket és mindent megtanuljunk a táncról.

»Javaslatok az utazás javítására«

Bár a résztvevők egyértelműen elégedettek voltak az úttal, néhány javító szándékú javaslat felmerült:

- Kevesebb időt lehetne tölteni a buszon, több időt lehetne szánni vásárlásra (pl. Korondon), legyen több szabadidő, készüljön részletes napi útiterv.

- A szállodai színvonal javítása, kevesebb résztvevő, szerveződjön újra a kirándulás, de ne túl gyakran.

»Egyéb gondolatok«

A résztvevőknek feltűnt az a feszültség, ami a magyarok, románok és cigányok között fennáll. Erről a helyiek nem szívesen beszélnek, a külföldiek

többsége pedig nem igazán értette a helyzetet. Bár több idő kellett volna ahhoz, hogy jobban megértsék ezeket a kultúrákat, az utazás elősegítette a régió jobb megértését és a kulturális szálak megerősítését.

A vendéglátók és a vendégek jó kapcsolatai mellett a közöttünk kialakult barátságok is hozzájárultak a kellemes emlékek megszerzéséhez.

Dalos Ágnes fordítása
Fotók a szerző felvételei

TAVASZI BÁL

XIX. Országos Táncbáztalálkozó és Kirakodóvásár

2000. április 1-2.

Budapest Sportszernak

Szombat 11.00 - 23.00

Aprók Bálja

Ínyenc táncbáz

Kamaratermi koncertek

Népzeneészek és néptáncosok Gálaműsora

Vasárnap 10.00 - 23.30

Táncbáz, népszokások, aprók táncbáz

Folk-kocsmabáz

Népzenei koncertek

„Mestereink” – zenés beszélgetés adatközlőkkel

Hagyományörző Gálaműsor

Össznépi Mulatság

A kamaratermi koncertekre várjuk népzenei szolísták, együttesek és zeneiskolák jelentkezését. Aki 10 percnél hosszabb műsort szeretne adni, hangfelvételt is mellékeljen. (Referenciaként fel lehet tüntetni az „Új élő népzene” vagy a „Táncbáz-Népzene 2000” pályázatokra benyújtott anyagokat is.) A további programokat a szerkesztő bizottság állítja össze, a műsoridő és szakmai szempontok alapján. A küzdőtéri Táncbázra, Ínyenc táncbázra, Folk-kocsmára, esti táncbázra és a szombat éjszakai bálra jelentkezőket is igyekszünk figyelembe venni. Határidő: 2000. január 20.

További javaslatokat, ötleteket is szívesen fogadunk.

Táncbáz Egyesület, 1255 Budapest, Pf. 153.

tel./fax: 214-3521, e-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

– A Csürrentő Belgiumban –

Nyáron a zenekar meghívást kapott a Jeunes Musicales segítségével egy nemzetközi népzenei táborba, ahol egyedüli magyar résztvevőként hazánkat képviselhettem. Mikor Ferihegyen sikerült a dobot felmagyarázni a repülőgép utasterébe mindenki megnyugodott, mondván „a nehezén már túl vagyunk”. Brüsszelben furcsán néztek a vámosok a nagy tokokkal felmálházott „kelet-európaiakra”, de mivel nemcsak útlevelünk, hanem meghívásunk is volt, akadálytalanul léphettünk belga földre. A szervezők – akik nagyon kedvesek és figyelmesek voltak – már vártak minket és egy kis városkába, Tervurenbe vittek. Hamar megbarátkoztunk a gondolattal, hogy a kubai, észt, svéd, belga és szlovén résztvevőkkel csak angolul – vagy jelbeszéddel – tudunk szót érteni.

A kezdeti nyelvi nehézségek után már minden gördülékenyen ment. Bekapcsolódtunk a tábor mindennapi életébe, naponta 3-4 „workshop”-on vettünk részt. Ez tulajdonképpen egy vetésforgó-szerű zeneórához hasonlít, ahol egy nemzet képviselői tanítják saját népzenejük dallamait és énekeit az összes többi zenésznek. A moldvai magyar népzene annyira megtetszett a vendéglátóinknak, hogy – bármennyire hihetetlenül is hangzik – a brüsszeli séta alkalmával többen közülük magyarul énekeltek és csángó táncdallamokat játszottak az utcán.

A rendezők gondoskodtak róla, hogy soha ne unatkozzunk. Egyik nap a rádiót hívták meg, másnap az egyik televíziót hogy felvételeket készítsen.

A társaság nagyszerű volt. A különböző országokból érkező emberek zenélés közben egységes egésszé váltak, ami bizonyítja, hogy a zene és a tánc valóban nemzetközi. A tábor záróeseménye Dranoughter-ben, Európa egyik legnagyobb folkfesztiválján volt, ahol a Nagyszínpadon léphettünk fel 15 ezer ember előtt. Az egyik számunk alatt húszan táncoltak és harmincan húzták-fújták-ütötték velünk együtt, egy másikban hatvan külföldi társunk énekelte „magyarul”.

Nagyon sokat jelentett nekünk ez a hét, mert szerintem nem csak zeneileg fejlődöttünk, hanem más kultúrákat, értékes embereket és kiváló zenészeket ismertünk meg. Örömmel tapasztaltuk, hogy a magyar népzene nagyon népszerű határainkon túl is.

Benkő András

Egy magyar bolgár Amerikában

Amerikában pár évvel ezelőtt bombaként robbant be az a ma már az ír kormány által anyagilag is támogatott Riverdance című folk-show produkció, amelynek minden előadására hónapokkal korábban elfogytak a jegyek, s amelyből egy rövidebb részletet az MTV1 e hét szombaton tűz műsorára. A hihetetlenül látványos, fergeteges előadást azóta is folyamatosan telt házak előtt játsszák, s ugyanazzal a produkcióval Amerika városait immáron két, Európában pedig egy együttes járja, egymástól függetlenül.

Bécsben a múlt hónap végén tíz napig vendégeskedett a Riverdance. Az olcsóbb jegyek ezer schillingbe kerültek, a drágábbak a duplájába, Magyarországon sajnos egy jegyiroda sem árulta. A Riverdance szinte kizárólag ír táncosai és zenészei között egy magyarországi is található, a bolgár Nikola Parov, aki szerint az igen drága előadás Magyarországon még sokáig nem lesz látható, mert az érdektelenség miatt nem kifizetődő a bemutatkozás. Ebben azonban nem biztos, hogy igaza van.

Alaphelyzet: a rendszerváltás után az állam folyamatosan kivonult a népzenei rendezvények támogatásából, a táncházak teljesen ellehetetlenültek, a zenészek egyre kevésbé tudtak megélni. Parov – mint azt a MAG-nak (a Napi Magyarország kulturális melléklete – a szerk.) elmondta – pályafutása során hozzászólt ahhoz, hogy a színpadon az ő művészi egoizmusa volt a meghatározó. – Az utolsó döfést, amit egy „magamfajta önző frontember” kaphatott, a Riverdance adta, ahol egyszerű közkatonaként kellett beállnom a sorba – ironizál Parov.

Vagyis húszévesi zenélés után azt kellett tapasztalnia, hogy nem ő a legfontosabb, hanem mindent alá kell rendelnie a csapatmunkának. Annak a közös célnak, amelynek eredményeként létrejött a hihetetlenül profi hangzást és látványt nyújtó Riverdance. „Persze valamit valamiért. Nincs hiányérzetem: nagyon jól megfizetnek, ilyen lehetőség csupán egyszer adódik az életben. Negyvenéves koromra úgy érzem, elértem mindent, amit szakmailag és anyagi szempontból egy zenész elérhet.” Erre – mint mondja – Magyarországon esélye sem lett volna, és a jövőben sem lenne.

A magyar néptánc koreográfusait Parov szerint végre rá kell döbbszarni arra, hogy a néptánc és a népzene művelését illetően itthon egy helyben járnak. Kiváló zenészeink vannak, akik megtanulták az autentikus népzene, ismerik, „legyűjtötték”, ám ez igazából már csak az archívumok bővítéséhez elég. Inkább azon kellene gondolkodniuk, hogy az idővel egyre igényesebb hazai közönséget – amelyik ki tudja majd fizetni a borsosabb jegyárat is – hogyan lehet majd kielégíteni. Mit kellene adni annak a közönségnek, amelyik minden szempontból minőséget vár. „Arra azonban nincs már igény, amikor egy szépen felöltözött táncgyűttes nagyon tehetséges táncosai kimennek a meg lehetőségen primitív módon megvilágított színpadra, amelynek sarkába beszorítanak egy néhány fős, igen rosszul kierősített zenekart, és a hangzás köszönő viszonyban sincs a látvánnyal.” A showbiznisznek, mint ahogy minden más műfajt, ezt is át kell alakítania mind hangzás-, mind látványtechnikában. Egyre inkább élvezhető, lehangzó és szuggesztív előadásokat szabad csak színpadra vinni, ami lehetetlen „csupán” tehetséges emberekkel. „Úgy nem keletkezhet minőség, hogy mindenki csak hajt, csak pénzt keres, arra viszont már nem ér rá, hogy például igényesen hangszereljen.”

Ennek ellenére léteznek Magyarországon is népi és folkzenei próbálkozások – Vizöntő, Hegedős, Méta stb. –, ám Parov

szerint ezek megrekedtek azon a szinten, hogy a zenészkollégák egymásnak mutogatják a zenei anyagot. Mindez végtelenül kevés, ma már nem a kollégáknak, hanem a potenciális közönségnek kell játszani, hiszen ők tartják el a művészetet – mondja. Mára itthon is ott tartunk, hogy ha a néző jól érzi magát egy előadáson, akkor a jegyért szemrebbetés nélkül kifizet akár ötezer forintot is. „Mindezt meg kell érteni a magyar zenészeknek, koreográfusoknak, különben elégnek az adatközlés és az archívum-létrehozás máglyáján.”

S hogy hol vannak a magyar kortárs zenészek? „A fele kint lödörög Amerikában, ott találkozom velük, mivel itt nincs munka.” Itthon a lemezkiadás nem számottevő, és általánosak a jogdíjviták, sokszor a „padlásról” előkerült százéves szalagokat adnak ki újra. A Népstadionban és a BS-ben matuzsálemek adnak koncerteket, főként olyanok, akiket évtizedek óta folyamatosan nyomnak a rádióban, levakarhatatlanok a képernyőről. Ezzel szemben a fiatal tehetségek pedig mindenhol kiszorulnak.

A show-elemekért pedig már nem kell Amerikába menni, itthon is hozzá lehet férni azokhoz az információkhoz, amelyek a kifejezetten a hangzáshoz és látványhoz szükséges eszközök, számítógépek, szoftverek és perifériáik megismerését lehetővé teszik. Ezzel élni kell, hiszen Magyarországon még a jó üzlet jelentő pop műfajánál is olyan berendezéseket használnak, amelyeken már régen túlhaladt az idő.

– A világ nem megy sehová, az igazság inkább az, hogy ami Magyarországon e pillanatban történik e területen, az még mindig a múlt rendszer terhét nyögi – felelte Parov a MAG-nak arra a kérdésre, hogy nem arról van-e szó: a nehezen fogyasztható autentikus zenét közérthető, zenei banalitásokban

akarják feloldani, amely által épp a lényeg vész el. Parov szerint a zenei közéletben – elsősorban a szereplőket illetően – nem történt változás. A mai napig érzékelhetőek a kis maffiák, aminek eredményeként hozzá nem értő, tehetségtelen, kapzsi, a pozícióikhoz ragaszkodó emberek a tűz közelébe sem engedik az újonnan felbukkanó tehetségeket. Akik nem juthatnak anyagi forrásokhoz, képtelenek beszerezni a korszerű technikát, elérhetetlenné válik számukra a média. „Nincsenek független, éles látású menedzserek, művészproducer egyéniségek, akik kiszűrjék a tehetséget. A zenei élet e részére teljesen igaz, hogy izolált

klikkecskék határoznak meg ízlést, ezek produktumai folynak a csapból is.” Parov úgy látja: még legalább két évtized szükséges ahhoz, hogy vége legyen az eddigi, használhatatlan sztereotip gondolkodásnak. Olyan tisztességes és rámenős embereknek kell kezükbe venniük a művészetek menedzselését, akik pénzt tudnak kihozni belőle, mert „a magyar művészetből ma elvétve lehet csak üzletet csinálni”.

GDÚR

Napi Magyarország,
1999. december 10.

Nikola Parov 1960-ban született Szófiában, magyar anya és bolgár apa gyermekeként. Apai nagyapja hivatásos zenészként a népzene műveléséből tartotta el családját. Nyikita tíz évesen költözött Magyarországra édesanyjával, de később rendszeresen hazalátogatott Bulgáriába, amely utak alkalmával kívül-belül megismerte a Balkánt. A magyar tánccházmozgalom óriási hatással volt rá, idővel azonban ráébredt, hogy az ő zenei világa a Balkán: „Ezt hordozzák a génjeim, ott minden olyan könnyed és egyszerű.” A magyar népzenei közegekben ő volt a kicsit lenézett „bolgár gyerek”, amelyet ma már nem sajnál, hiszen még inkább megerősítette, hogy a Balkán zenéje felé forduljon. „Nem vagyok virtuóz egy hangszeren sem, közép szinten játszom

a legtöbbjükön.” Lemezein pengetős, húros és fúvós hangszereken egyaránt hallható játéka, így gadulán, kavalon, buzukin, tamburán, gitáron, bolgár dudán, klarinéton, szaxofonon stb. Első két lemeze a Hungarotonnál jelent meg, a következőket francia, amerikai és angol kiadók jelentették meg. Ez utóbbiakat a magyar közönség nem nagyon ismerheti, mert „enyhén szólva is nehézkes a terjesztés és a marketing”. Zenekara, a Zsarátnok bolgár, román, szerb, macedón, horvát, görög és albán népzenei játszik. Parov zenét is szerez, s ezek mellett ő hangszerelte első feleségének, Sebestyén Mártának a Kismet és Sebő Ferencnek a Szerenád című lemezét. Öt éve a Riverdance első zenekarában zenél az Egyesült Államokban.

„Amerikából jöttem...” – Egy feltámadt zenész

Kiss Ferenc zeneszerzőt és lemezkiadót kéretik ismét zenésznek is tekinteni. Az egykori Vízöntő alapítója nyitányként a tavaly decemberben a Petőfi Csarnokban rendezett Klezmer Fesztiválon szerepelt az általa létrehozott Odessza Klezmer Band tagjaként, majd következett a Nagyvárosi bujdosók című lemeze az Etnofon Zenei Társulással, októberben pedig amerikai turnén vett részt Szvorák Katival és a Kőfaragókkal.

– Úgy tűnt, letetted a lantot – a kobzát, a hegedűt –, hiszen zenészként évek óta nem léptél közönség elé. Pedig az Etnofon Records Népzenei Kiadó tulajdonosaként nem kellett volna kilincselned a lemezkiadóknál, hogy megjelenhessél. Az utóbbi időben viszont feltámadt benned a muzikus, ráadásul a leghkülönbözőbb műfajokban játszol alkalmi társulásokban...

– Nagy változás az életemben, hogy ismét hangszert vettem a kezembe, s a klezmer és a lemez kapcsán újfent rájöttem, hogy milyen jó zenélni. Így amikor Szvorák Kati meghívást kapott az Egyesült Államokba, és megkért, hogy csináljunk közösen valamit, örömmel mondtam igent. Összehoztuk a Kőfaragók nevű csapatot – az Etnofon irodája ugyanis a Kőfaragó utcában található, s a zenekar itt próbál –, s szeptember 10. és

október 6. között Washingtontól Los Angelesig húsz koncertet adtunk nagy amerikai egyetemeken és kollégiumokban.

– Mire szólt a felkérés?

– Az Egyesült Államokban a humán egyetemeken létezik világzene fakultás, ám odakinn a world music tágabb fogalom, mint Európában, mert a földkerekség népeinek eredeti zenéjét ugyanúgy ide sorolják, mint az ezekből táplálkozó kortárs zenét. Mi pont ennek a kettős feladatnak tettünk eleget, azaz hogy egyrészt megismertessük a magyar népzenei – a dialektusokat, a hangszereket –, másrészt pedig, hogy mai szerzők miként használják fel ezt a muzikát. Az általunk játszott összes zenéről írtam egy etnomuzikológiai ismertetőt, melyet szórólapon kiosztottunk a közönségnek, de el is mondtuk a tudnivalókat.

– Ez elég nagy falatnak tűnik. Miként tudtátok besűríteni a zenei anyagot?

– Készítettünk például egy összeállítást, melyet egy, a Kicsi madár, hogy tudsz élni kezdetű dalra hasonlító cseremis dallammal kezdtünk, majd zenében elindultunk nyugat felé – érintettük például a baskirokat –, s végül megérkeztünk Magyarországra, és bemutattuk a dallam magyar változatát. Emellett játszottunk csángó blokkot, bemutattuk a jellegzetes magyar dudát és a dudacsúfolót, s a velünk együtt élő népek – cigányok, románok – zenéjéből is adtunk ízelítőt. A koncertet két olyan számmal fejeztük be, amelyek komponálásánál a népzeneből merítettünk.

– Mennyire ismerte a magyar népzenei a közönségetek?

– Semennyire. Ezért népművelési misszióknak is tekintettük a turnét, melynek jelentőségét növeli, hogy egyetemi hallgatók, azaz a jövő vezetőit adó kör előtt játszottunk. Nem árt a fejekben rendet tenni, mert még mindig a kávéházi cigányzenét, magyarnótát hiszik magyar népzeneinek.

Táncház muzsikások ugyan gyakori vendégek a tengerentúlon – velünk párhuzamosan az Ökrös együttes is kinn volt, s akkor érkezett a Muzsikás, amikor hazaindultunk –, de oly hatalmas az az ország, hogy nem érzékelhető még a változás, csak az ottani magyarok körében. Sajnos még Nyugat-Európában sem sokkal jobb a helyzet. Ennek persze az ellenkezőjén kellene csodálkozni, hiszen semmi reklámja nincs a magyar népzenenek vagy a belőle táplálkozó szerzeményeknek. Az Interneten sem, hiába nézi meg valaki a Kulturális Örökség Minisztériuma vagy az egyéb fórumok, szervezetek, intézmények honlapját.

– *S miként fogadta a számára ismeretlent a közönség?*

– Hihetetlen lelkesedéssel. Még ahol színházban vagy nagy előadóteremben léptünk fel, ott is következett utána egy beszélgetés. Zenészek is akadtak szép számmal a hallgatóság soraiban, akik örömmel vették, hogy kipróbálhatják a hangszereket. Az őrjási érdeklődést mi sem mutatja jobban, hogy a magunkkal vitt lemezek annyira fogytak, hogy itthonról még hozatni kellett belőlük. Odakinn szinte korlátlan a piaca a népzenenek, legyen szó koncertekről vagy hanghordozókról.

– *Meg tudta ragadni ezt a lehetőséget?*

– Minden jel erre mutat. Szabadidőmben ugyanis kiadókat, terjesztőket – de archívumokat is – keresgéltem kapcsolatbővítés céljából. Több tízezer féle lemezt kínáló emeletes CD-palotákban jártam, de magyar népzene után kutatva csak Sebestyén Márta és a Muzsikás felvételeire és a Hungaroton néhány régi magyaróta lemezére

bukkantam. No meg Chicago legnagyobb lemezboltjában egy odakinn feketén kiadott CD-re, amely válogatás a táncházatalálkozó lemezek anyagaiból. Címoldalán valamilyen stilizált, szlávós népviseletbe öltözött templomi kórus fényképe reprezentálja a magyar kultúrát. Az előadók neveit nem tüntetik fel sehol a borítón, viszont könnyen azonosítható Sebestyén Márta hangja és többek között a Táltos együttes felvétele.

Szerencsére sikerült két olyan terjesztővel megismerkednem, akikkel érdemes hosszú távon kapcsolatot tartani, mert naprakész információkkal látnak el,

s az Etnofon kiadványait is piacképesnek tartják. Már csak részletkérdésekről kell megállapodnunk, például arról, hogy licenz-jogot kapjanak-e, vagy mi szállítjuk az itt gyártott hanghordozókat. A meghívóinkkal is tartjuk a kapcsolatot, szó van arról, hogy táncosokkal kiegészülve jövőre is utazunk.

Mostani turnénk során 16 ezer kilométer tettünk meg egy Land Rover-szerű nagy döggel, s a turné turistaélmények szempontjából sem bizonyult utolsónak. Végigjártuk például – a Hobo által is gyakran felidézett – Chicagó Los Angelesselel összekötő híres

66-os utat, mely több generáció emblematikus útja volt és szinte kötelező volt végigjárni.

– *December közepén jelent meg az amerikai koncertjeiteken rögzített anyagból készült válogatás, a Meotis. Mit takar ez a cím?*

– Az Azovi-tengert és annak mocsaras, lápos partvidékét hívták így az ó- és középkorban. Vándorlásaik során ezen a helyen tanyáztak a magyarok a VII-VIII. században, s a legenda szerint itt vették üldözőbe a csodaszarvast.

– *Nemrég tettétek közzé az Etnofon magyar-angol nyelvű katalógusát. Mi várható a kiadótól 2000-ben?*

– Megjelenik az Elveszett Éden 2., mely válogatás Martin György ötvenes években készült gyűjtéséből. Fodor Sándor „Dimó” szabolcszatmári megyei cigány énekel rajta. Kiadjuk a Kalamajka együttes egykori primásának, Sípós Janónak törökországi gyűjtését is. A Tavaszi Fesztiválhoz kapcsolódva végre az Izsák száraz fája is megjelenik az Odessza Klezmer Band-től. Igazi különlegességnek tekinthető

az Utcai muzsikások Pesten és Budán című lemeziünk, mely a 30-as években rögzített archív anyagokat és a mai utcai zenészek felvételeit tartalmazza. Az összeállításban megszólalnak olyan zenegépek is (például verkli), melyek a századforduló hangulatát idézik. Kutatásaim során nagyon jó öreg muzsikusokat – hegedűst, klarinétost, cite-rást – fedeztem fel, játékuik remélem nem csak nekem jelent majd élményt.

S ha már millenium, a 48-as lemez után az Egyszólammal és Sebestyén Mártával, Szvorák Kátival, Juhász Kati-

Throughout the middle ages the musical life of Hungary was dominated by foreign styles, first of the Church and then, with increasing contacts with other European courts, of the growing art of secular music. The popular music of the folk, which from the few surviving pieces of evidence seems to have been vigorous and thriving, was despised by polite society and no native school of composers developed to integrate it into the stream of high cultural life. Whereas the medieval schools of France, Italy, England, Spain and, more significantly, Poland, all drew strength from their local traditions, the musicians of Hungary seem to have been content with the styles of their Western neighbours. The close link between folk and high art, which proved of such seminal importance elsewhere in Europe, was never truly established. The medieval lyric and epic poetry of Hungary, however, was a strong tradition, and the melodies which have survived reveal both their popular origins and an already identifiable Hungarian character. Towards the end of the 18th century, there emerged a new genre of 'developed' folk music known as verbunkos. Some of these dances were used in the recruitment of the resistance forces and much of this music was performed by the gypsy musicians of Hungary who came to the country at the end of the 15th century. Verbunkos music drew on a variety of sources - Turkish music, Balkan folk music and popular Viennese and Italian styles. After the great spontaneous flowering of the early 19th century the element of composed and contrived music became more marked. Dance suites were written with strong affinities to Western types and the most famous of all Hungarian dances, the csardas, with its slow first section followed by a Tást section, which is often regarded as a typical traditional Hungarian folk dance of some antiquity, dates from this period.

val, Szabó Zoltánnal „Királyok, szentek, vitézek” címen a magyar történelem alakjait és eseményeit felidéző albumot is kiadunk. Bízom benne, hogy az erdélyi és moldvai primásokat bemutató lemezünket is értékeli majd a közönség, mely vegyesen húsz magyar és román népzenei felvételt tartalmaz. Az anyagot a két évvel ezelőtti csíkszeredai primástalálkozón rögzítettem. Jövőre Jézus születésének 2000. évfordulóját ünnepli a keresztény világ. Ebből az alkalomból Szvorák Kati és a Kőfaragók együttessel kiadunk egy CD-t, mely a Karácsonyhoz és a téli ünnepkör népszokásaihoz kötődő dalokat, népekeket és apokrif imákat tartalmaz.

Nemrég egy, az UNESCO Collection sorozatában megjelenő lemezt is szerkesztettem, melynek azért örülök, mert a világ-szervezet eddig már vagy kétszáz népzenei albumot adott ki, magyart viszont még sohasem. Igaz, még az általam összeállított anyag is a Kárpát-medencében élő cigányok

zenéjéből tartalmaz válogatást, ám ha jónak ítélik a munkámat, egy magyar összeállítást is készíthetnek.

– *S akkor még nem beszélünk zeneszerzői tevékenységről, melyet szerencsére zenészként való visszatérésed sem szorított vissza...*

– Szentendrén mutatták be nyáron a Falu rossza című folk-musicalt, mely két új dallal bővülve szeptembertől a nyíregyházi Móróc Zsigmond színházban megy. A darab sikere meggyőzött arról, hogy érdemes néhány népszínművet leporolni, mert korszerű zenei eszközökkel és a táncművelés által felszínre hozott zenei kincs beépítésével könnyű, de igényes szórakoztató műfaj teremthető, melyre ki vannak éhezve az emberek. Az eredeti mű nem egy nemes, veretes opusz, de a giccses mázt leverve róla, a népi kultúra értékeit felhasználva a zene, a jelmez, a díszlet megtervezésénél, archaikusabb, szebb mű hozható létre. A darab telt házzal megy az 500 főt befogadó

színházban, ezért felmerült, hogy kazettán is érdemes lenne kiadnunk a folk-musicalt, melynek Kaszás Attila a főszereplője és Foltin Jolán a koreográfusa.

– *Most milyen új darabokon dolgozol?*

– Egy táncos mesejátékon, melynek megírására Mosóczi István koreográfus kért fel, a Honvéd Együttes pedig színre viszi a Jónás könyvét, mely elé egy 15 perces, táncban megjelenített genesis-történetet kell komponálnom.

K. Tóth László

Szvorák Kati és a Kőfaragók amerikai turnéjuk során a Magyar Nagykövetségen kívül többek között az alábbi egyetemeken léptek fel:

Indiana University of South Bend

Grand Valley University

Cleveland University

Colombus Chio

Wanderbilt University, Nashville

St. Johnes College, Santa Fe

Pomona College, Los Angeles

University of Chicago

Húsz éves a martonvásári Százsorszép Táncgyűttes

„Szól a világ mit hajtok rá,
Úgy ég a tűz, ha tesznek rá...”

Gyönyörű ünnepre készülünk!

Martonvásár két évtizede értékelt és támogat egy hagyományápoló, a népi kultúránk egyik ágával a néptánc, népzenevel foglalkozó kisközösséget. A tánc meghonosítását Martonvásáron egyetlen hithű pedagógusnak Salamon Ferencnek, Erzsikének köszönhetjük. Tisztelet és hála illeti meg a kitartó munkájáért. Az ő keze nyomán 30 éve iskolai keretek között folyik néptánc-oktatás a településen. A folyamatosan működő gyermekcsoportból alakult ki 1979-ben a jelenleg is aktív ifjúsági és felnőtt együttes. A táncgyűttes profilja a 70-es években „divattá vált” úgynevezett autentikus, hagyományhű táncolási stílus elsajátítása, a táncok anyanyelvi szintű ápolása és közvetítése, elsősorban közművelődési céllal. A Százsorszép Táncgyűttes legutóbb 1998 májusában védte meg kiváló minőségét, mely az amatőr táncosok sorában a legmagasabb szint.

Az együttesért sok-sok ember dolgozott és tett, ezért szeretnénk őket név szerint is megemlíteni: Kiss Gábor tanácselnök, Varga Béláné tanácselnök, Horváth Ottó polgármester, Dr. Palánky Klára polgármester, Udvaros Károly ÁMK igazgató, Tóth Andrásné Mártika a Százsorszép Alapítvány tagja, Tóth Éva népművelő, Nagy Ágnes klubházvezető és nem utolsósorban azok a szülők, akik folyamatosan segítettek az együttest. Kiemelten azok a szülők, akik 1992-ben létrehozták a Százsorszép Alapítványt: Györffy Béla, Budai József, Orosz József, Kovács Antalné, Hajdú Péterné, Mogyorósi Péterné, Szalcer József, Kupi Károlyné. (Elnézést mindazoktól, akiknek a neve véletlenül kimaradt!)

Az első művészeti vezető Gazdag Béla volt, aki Székesfehérvárról az Alba Regia Táncgyűttesből járt le Martonvásárra. Ezt követően Végső Miklós, mint művészeti munkatárs vezette a csoportot, majd rövid ideig Gémesi Zoltán. 1986-tól Németh Ildikó és Szabó Szilárd vette át a szakmai irányítást.

A csoportba olyan koreográfusokat hívtunk meg, akik az autentikus táncok legjobb ismerői és tudói: Botos József, Sára Ferenc, Farkas Zoltán, Nagy Zoltán József, Balla Zoltán, Péter Zsolt, Furik Rita, Gémesi Zoltán, Végső Miklós, Tóth Ildikó.

Külön említést érdemelnek azok a zenészek, akik muzsikájukkal hozzájárultak együttesünk sikerességéhez: Téka együttes, Marton zenekar (régén Lókötő zenekar), Kása Béla, Fábian Éva, Gyenis Katalin.

Ma a Martin György Néptáncszövetség (Martin György a néptáncmozgalom és a tudományos kutatás „Bartókja”) tagjaként még mélyebben valljuk, hogy kötelességünk a hagyományörzés, hagyománytisztelt és a hagyományátadás.

Jubileumi műsorunkat 1999. december 11-én Martonvásáron, a helyi Általános Iskolában, december 12-én pedig Budapesten a Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Házában mutattuk be. A műsor fővédnöke Diószegi László, a Martin György Néptáncszövetség elnöke volt. Közreműködött a Téka, a Vujicsics és a Marton zenekar.

A műsor támogatói voltak: Nemzeti Kulturális Alapprogram Népművészeti Kollégiuma, Fejér megyei Közgyűlés Oktatási, Kulturális, Ifjúsági és Sport Bizottsága, MTA Mezőgazdasági Kutatóintézet Martonvásár, Martonvásári Művészeti Iskola, Százsorszép Alapítvány, Martonvásár Önkormányzata.

Németh Ildikó és Szabó Szilárd
művészeti vezetők

Alföldi Néptáncfesztivál

Szinte felfoghatatlan, de igaz: 38 éve rendeztek először néptáncfesztivált Szolnokon! Azóta ez a legjelentősebb versenyfesztivál az országban, az a hely ahol még részt venni is felemelő, nemhogy díjat szerezni! Hány és hány koreográfus nemzedék nőtt itt fel, micsoda művek láttak napvilágot! Hány egykori táncos tért ide vissza alkotóként, vagy együttesvezetőként! Sokunknak a fiatalságot, az itt szövődött barátságokat, a legszebb emlékeinket jelenti ez a fesztivál.

Bizony, e sorok írója a X-XIII. fesztiválon vett részt mint táncos. Élénken emlékszem arra, hogy olyan művek és alkotók nyertek, mint Kricskovics Antal Carmina Buranaja, (Fáklya Táncegyüttes) Tímár Sándor Lakodalmasa (gyöngyösi Vidróczki Táncegyüttes) Botos József Hipotézise (székesfehérvári Alba Regia Táncegyüttes). Hányszor csodáltuk meg a Baranya Táncegyüttest, vagy később a Tanacot, akik a délszláv kultúra gyöngyszemeit hozták Szolnokra! Szemünk láttára formálódott a néptánc mozgalom.

Micsoda áttörés volt, amikor Tímár Sándor a Bartók Táncegyüttesel először jelent meg a mai értelemben vett autentikus folklórszámokkal! Itt bontotta ki alkotói szárnyát Janek József (micsoda örületes siker volt a Vonat), Mucsi János (Danaidák, Zalka Táncegyüttes) Zsuráfszky Zoltán (Juhait kereső... - Vidróczki Együttes, vagy Hidegen fújnak a szelek - Mecsek táncegyüttes), Farkas Zoltán (Szilágysági táncok - Nyírség Együttes). Itt debütáltak az új táncok, felfedezések, itt találkoztunk először a moldvai csángók táncaival Diószegi László munkája nyomán, vagy itt gyönyörködhettünk először felvidéki karikázóban Varga Zoltánnak köszönhetően. Itt aratott mindent elsöprő sikereket a Jászság Együttes, vagy a Nyírség! Micsoda izgalom előzte meg Szolnokot! Iszonyatos titoktartás mellett készültek az együttesek, a részvevők kilétét éppúgy homály fedte, mint a zsúriét. A zsúri bemutatását legalább akkora izgalom kísérte, mint a szóbeli érettségi elnökét! A „Ti mivel jöttök Szolnokra?” kérdés a fesztivál előtt legalább olyan tapintatlanság volt, mint Amerikában a „mennyit keresel?”

Mivel a fesztivál májusban tartották, ezért a strand-program elmaradhatatlan része volt a fesztiválnak. Ilyenkor persze az együttesek kölcsönösen hajigálták be egymás vezetőjét a medencébe. És bár verseny volt ez a javából, de itt soha sem a táncosok vetélkedtek egymással. Az alkotók és a művek. Épp ezért a táncosok mindig a legnagyobb barátságban, családi hangulatban voltak együtt, még akkor is, amikor 17-18 együttes együtt bulizott a Szolnok Megyei Művelődési Központ aulájában! A szereplések sikeréért szurkolt mindenki, elképzelhetetlen volt az ellenségeskedés.

Szolnok minden utcáján eszembe jutott valami régi szép emlék. Az egyik nagy fánál arra a fiatal párra gondoltam, akik esküvői képüket készítették épp akkor, amikor az együttesrel a színházba igyekeztünk, hogy bemutassuk a versenyprogramot. Természetesen megénekeljük őket, kívántunk minden szépet és jót. Vajon együtt vannak-e még? És vajon mi lehet azokkal, akikkel együtt énekelünk

Furik Rita: Karikázó

Fotó: Szigetvári J.

itt, vagy 15 évvel ezelőtt. Bizony olyanok is vannak (Balogh Béla, Janek József), akik már egészen máshol, az égiek együttesét erősítik.

Szolnok felé az autóbuszon egyre több emlék jutott eszembe, egyre többször gondoltam arra hogy bezzeg az én időmben... (Szolnokon persze még többször mondtuk ezt, pláne amikor egykori táncosok futottunk össze)

Szóval Szolnok, 1999...

Már a fesztivál előkészületei sem mentek rendben. A kiírást meglehetősen idegtépő várakozás előzte meg. Néhány együttes inkább a biztos megrendezésű nagykalóli fesztivált választotta, így olyan csapatok maradtak az idén távol, mint a Nyírség vagy a Jászság táncegyüttesek. Tudom, hogy a szervezők minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy legyen XIX. Épp ezért két évvel ezelőtt az ANOT-on már elmondtam, hogy szerintem ez a fesztivál nem lehet a szolnokiak belügye, hiszen a magyar néptáncmozgalom fundamentális értéke, kultúrtörténeti vagyona. Nem lehet, hogy megrendezéséről packázzanak, miközben az együttesek bizonytalanok, hogy készüljenek e vagy sem. „Bezzeg az én időmben”, egy évvel korábban már minden együttes javában készült, ugyanis az biztos volt, hogy lesz Szolnok. Az is igaz, hogy akkortájt nem kellett rettegnie a színházigazgatónak, hogy a fellépő néptáncosok szétszedik a színházat, nem úgy mint négy éve, és két éve. Logikus következmény, hogy Schwajda György nem szívesen adja át színházát efféle rendezvénynek, és még csak nincs is egyedül. Számtalan olyan művelődési házról tudok, amely néptáncos rendezvény előtt nem szívesen nyitja ki az ajtót. Nincs pénz a „dühöngő ifjúság” utáni nagyjavításra, az összetört tükrök cseréjére, a lábnyomos fal festésére. De ez egy más téma...

Végülis 12 együttes jelent meg a fesztiválon, annak

ellenére, hogy előző éjjel zúdult le az országra az első hó. Volt olyan együttes, amelyik már éjfélkor elindult, csak hogy időben megérkezzen! A színházi próbák a legnagyobb rendben történtek, jókedvűen készültek az együttesek a versenyre. Izgatottan vártam a kezdetre, kíváncsi voltam a művekre. Valamikor ezen a fesztiválon csak érvényes Arany I. minősítéssel (egészen rendkívüli esetben Arany II.) lehetett részt venni. Olvasván az induló együttesek listáját, úgy tűnt, hogy ezúttal a kiváló minősítés sem volt kötelező.

Mindenesetre a színház aggodalma egy kicsit igazolódni látszódott. Már a próbák közben többször kérték az együtteseket, hogy a versenyműsor alatt, csak és kizárólag a fellépés időtartamára menjenek a színpadra. A másik együttes bemutatója közben a folyosón kell várakozni, de itt is teljes csendet kértek, mert nem tudni, ki milyen hangeffekteket, vagy éppen csendet használ. Ezeket a kéréseket sajnos néhány együttes olyan dilettáns módon nem tartotta be, hogy az már elképesztő volt.

Mindez tipikusan „magyar néptáncmozgalmi felfogás”: a hátsó színpadon önfeledten muzsikáló zenekar, amely

erősen behallatszik. A színpad mögött nem tudni miért tartózkodó együttes (kettővel később, tehát 30 perc múlva léptek fel), kezükben borosüveggel (ez a későbbiekben színpadi kellék volt, de bor volt benne, és fellépésük előtt a színpadon itták) lábukon sarkantyúval. Természetesen akkor kezdtek el mászkálni, amikor az éppen fellépő együttes függöny nyitása után „teljes csenddel” kezdte volna előadását. Ha nem hallatszott volna be a zene a hátsó színpadról, és a Zalai Táncegyüttes férfi tánckarának sarkantyúpengése, mászkálása. Természetesen a színpadmesztert mindenki meglepő magabiztossággal hurrogta le és küldte el, miután ő – színházi szakemberként – egyszerűen nem értette ezeket az embereket és csendet kért. Ez egyébként végig jellemző volt a bemutatók és a gálaműsor alatt is. Néhány együttes egyszerűen érthetetlen módon viselkedett ezekben a helyzetekben!

Mint a CIOFF Fesztiválbizottságának tagjában, de mint egyszerű néptáncpedagógusban, együttesvezetőben óhatatlanul felmerül bennem ilyenkor a kérdés: ezek az együttesek külföldön is így viselkedhetnek? A válasza legtöbb esetben gondolni sem merek!

Szigetvári József
(folyt. köv.)

PADKAPOROS TÖRTÉNETEK

Amikor ezt a cikksorozatot elindítottam, feltett szándékom volt, hogy gyűjtésekre támaszkodva olyan néprajzi kuriózumokat mutassak be, amelyek érdeklődést keltenek a tekerő iránt. Arra azonban nem számítottam, hogy témaválasztásaimat ennyire befolyásolni fogják a napi események. Jómúltkor a délszláv háborúval, azután meg a tekerő-fesztivál elmaradásával voltam kénytelen foglalkozni. No, de ebből elég! Térjünk csak vissza Bársony Mihály levelezésének közléséhez. Az igen nagy számú levél rendezése történhet időrendben, vagy témák szerint. Én az utóbbit választottam, így az elkövetkező folkMAGazinokban a következő történetek várhatók: Bársony Mihály és földije; Bársony Mihály és a népzene kutató; Bársony Mihály és a táncmozgalom; Bársony Mihály és a média; Bársony Mihály és a Párt (abszurd

történet „Bársony elvtárs”, a „népművészetben dolgozó munkás” klerikális és reakciós kapcsolatairól). Már éppen összeraktam a megfelelő leveleket a mostani cikkhez, amikor közbeszólt egy újabb aktuális esemény. Ez pedig a Vujicsics együttes 25 éves jubileumi koncertje volt a Zeneakadémián. Szinte látom, hogy többen felhúzzák a szemöldöküket: a Vujicsicsnak ugyan mi köze a tekerőhöz? Kérem szépen, nagyon is sok! Azok a muzsikások, akik a hetvenes években elkezdtek a táncmuzsika műfajt, mind egy szálig megfordultak Bársony Mihálynál. Közülük azonban elég sokan elfelejtették, hogy mi mindent kaptak tőle. Nem így a Vujicsics együttes alapítói, akik 1974-ben már tekerőt vettek Mihály bácsitól és úgy mentek az elkészült hangszerért, hogy addig megtanultak egy-két nótát Bársony Mihály stílusában!

Pomáz, 1974. július 31.

Kedves Mihály bácsi! Mielőtt bármiről is írnék, engedje meg, hogy bemutatkozzam, illetve bemutatkozzunk, mert ezt a levelet tulajdonképpen hárman írjuk Mihály bácsinak, egy barátom Borbély Misi, a bátyám Eredics Kálmán, és én, Eredics Gábor. Mind a hárman zenészek vagyunk, ketten a konzervatóriumba járunk Pesten.

Ez év húsvétján született az a gondolat, hogy népi hangszeres muzsikával is foglalkozunk. Komoly és elszánt lendülettel Sárosi Bálint könyvének megjelenése adott nekünk. Célunk most már nem csak saját szórakozásunkra játszani, hanem hozzájárulni ahhoz, hogy a kiveszöbben lévő, vagy már kiveszettnek mondható hangszereket és játékmódot az utókornak közve-tsük. Ehhez kérjük Mihály bácsi segítségét.

Bár itt Pomázon megkezdtük a hangszerek gyűjtését és az egyszerűbbek készítésével magunk is megpróbálkoztunk, de hangszerkészletünk még hiányos.

Mihály bácsi tekerőjére és játékára az „Aranyháza” adásain is felfigyeltünk és nagyon megtetszett nekünk. Törtük a fejünket, hogy miként vegyük fel a kapcsolatot Mihály bácsival? – Így aztán Sebő Feritől sikerült megkapni a címet!

Élünk, halunk azért, hogy tekerőt vásárolhassunk Mihály bácsitól és néhány mesterfogást elsajátítsunk.

Mindezek megbeszélésére, vagy ettől függetlenül is legjobb volna – ha erre mód van – egy személyes találkozás, ha lehet, még e nyári szünet alatt.

Válaszát várva a közeli találkozás reményében kívánunk addig is és még sokáig Mihály bácsinak erőt és jó egészséget.

Tisztelettel mindhármunk nevében: Eredics Gábor

Pomáz 1975. július 10.

Kedves Mihály bácsi! Remélem, hogy levelem jó egészségben találja Mihály bácsit és kedves feleségét. Mielőtt bármiről is írnék, szeretném ezúton is megköszönni Mihály bácsi és családja szíves vendéglátását, melyet az utóbbi találkozásakor

tapasztaltunk, s melyre mindig szívesen gondolunk vissza. Az eltelt idő alatt sok minden történt velünk is. Mind a hárman szerencsésen túl vagyunk a vizsgákon. Már javában tart a nyári szünet, ami tulajdonképpen csak az iskolában szünet, a zenélésben most kezdődött az igazi munka.

Néhány héttel ezelőtt felléptünk a budakalászi Nemzetiségi Találkozón, melyen a szentendrei katonai főiskolások is részt vettek. Itt találkoztam és ismerkedtem meg Sallai Sanyival, aki ugyanezen a rendezvényen szerepelt tekerővel. Elmondta, hogy Mihály bácsinak személyes ismerőse és barátja. Ő készségesen felajánlotta segítségét és hasznos tanácsokkal látott el. Nagyobb jelentőségű szereplésünk volt a Közgazdasági Egyetemen, ahol egy TV-felvétel alkalmával működtünk közre műsor és táncház keretében.

A Kassák Klubban sok értékes népzenei felvételt vettünk át, melyek közt szép számmal akad tekerős is. Mihály bácsi információi alapján sikerült dudát hozatnunk Bulgáriából, amely egyelőre még nem szólaltatható meg, de reméljük, hogy hamarosan játszhatunk rajta.

A nyár hátralevő részében programjaink még izgalmasabbnak ígérkeznek, mint az eddigiek. Ezért a szereplések szervezésénél és a műsorok összeállításánál nagyon fontos lenne tudnunk, hogy mikortól tudjuk felhasználni a tekerőt repertoárunk színesítésére. Ezért arra kérjük Mihály bácsit, hogy válaszlevelében írja meg, ha erre mód van, hogy körülbelül mikor készül el a mi tekerőnk, közelebbi időpont esetén azt, hogy mikor utazhatunk le érte.

Mihály bácsinak és családjának jó erőt, egészséget kívánva még egyszer köszönök mindent és küldöm üdvözetem a pomáziak nevében: Eredics Gábor”

Adologban az a legszebb, hogy nemcsak a levelezés, hanem az eredeti hangfelvétel is megmaradt a Bársony-hagyatékban, úgyhogy most már a Zenetudományi Intézet őrzi annak a néhány percnak az emlékét, amikor Eredics „Gabika” és Borbély „Misike” padkaporos bálát rendeztek a Bársony-tanyában. Ez volt tehát két levél,

amely negyed évszázada íródott egy középiskolás fiú tollából. 25 év eltelt, és a Vujicsics együttes zenei hitvallása ma is az, amit akkor papírra vetettek: „...kiveszőben lévő játékmódot az utókornak közvetítsük”. És ezen a szinten már mindegy, hogy a zene tekerőn vagy tamburán szólal-e meg. Bársony Mihálynak – tudom – tetszik!
Szerényi Béla

KÖNYVESPOLC

A zenei országépítő

Berlász Melinda: *Vass Lajos emlékezete*

Lajos soha nem várt e második üzenetre. Ha fontos, igazságos ügyről volt szó: jött már az első hívó szóra. Ha ugyan nem ő maga volt, aki ezt az „első szót” kimondta. Hetedik éve immár, hogy csak szellemének sugárzása érezteti valamikori jelenlétét. Ennek részesei vagyunk magunk is, akik ismertük őt, akik együtt dolgozhattunk vele, akik a muzikális hétköznapjain és ünnepnapjain fokozatosan, szinte észrevétlenül győződhattunk meg nagyságáról. Egyszerűen úgy, hogy hatása alá kerültünk, hogy rezonáltunk rá. Csak hát – ha tetszik, ha nem, ki kell mondanunk: a múltó idővel ez a rezonancia fogatkozni fog, ahogyan az egykori emlékek hordozói az élet törvénye szerint maguk is fogatkozni fognak. Ha nem vigyázunk velünk enyésznek el fontos szellemi és tárgyi dokumentumok, de elenyészhet a rezonanciának az a formája is, amelyet így hívnak: érdeklődés.

Ezen a ponton jelenik meg a zenetörténet-tudomány megtartó, fenntartó ereje. Azé a tudományé, mely nem csak az írott dokumentumokat fogja vallatóra (ami persze önmagában is fontos feladat), hanem azokat is, amelyeket leghamarabb és

legbiztosabban fenyeget a pusztulás: az emlékezés mélyén rejlő dokumentumokat, a személyes emlékeket. És azé a zenetörténet-tudományé, mely még ezzel sem éri be, hanem arra törekszik, hogy összegzésükkel portrét formáljon: emlékezet-megtartó portrét, érdeklődést felkeltő portrét. Emlékművet tudomány és művészet mezsgyéjén. Olyan könyvet, mely dokumentáció és laudáció, tények szigorú igazságára épülő olvasmány, ha úgy tetszik: szépirodalom.

Ez a felismerés valamikor a hetvenes években tudatosodott e sorok írójában, akinek Így láttuk Kodályt, Így láttuk Bartókot és Tizenhárom találkozás Ferencsik Jánossal című kötetei ennek hatására születtek. Ezek a vállalkozások ma már megismételhetetlenek lennének – egyszerűen azért, mert az ott közölt emlékek birtokosai többségükben örökre itt hagytak bennünket. A Kodályra emlékező nyolcvan személyiség közül mára már csak huszonheten maradtunk. A Bartókra emlékezők aránya még kedvezőtlenebb. Így elég hamar rá kellett döbbszennünk arra, hogy ezek a kötetek nem csupán a címben szereplő nagy mesterek élettörténetét

Öt évvel ezelőtt, amikor a Vasas Művészegyüttes Kőfaragó utcai székházának falán felavattuk Vass Lajos emléktábláját, azt mondtam, hogyha egyetlen szóval kellene megemlékezni erről a nagyszerű emberről és kiváló művészeiről, e szó ez lenne: hiányzik. Vagy József Attila két szavával szólva: nagyon fáj.

Nagyon fáj, hogy cselekvő testi valóságában nincs többé velünk Vass Lajos a karnagy, a zeneszerző, a népművelő, a népdalgyűjtő és népdalterjesztő, a jó ügyért mindig sikra szálló országépítő. A Kossuth-nóta kissé hitetlen, álmos magyarját kellett cselekvésre ösztökélni: „Ha még egyszer azt üzenni, mindnyájunknak el kell menni.”

mondják el minden korábbinál több oldalú, minden korábbinál személyesebb formában. Az emlékezők által, akik a műfaj természetéből adódóan önnön személyüket sem hagyhatják említetlen, végső fokon a Bartókot és Kodályt követő nemzedékek fontos történelemkönyveivé is váltak. Ádám Jenőről, András Béláról, Bors Irmárról, Frid Gézáról, Gulyás Györgyről, Molnár Antalról, Nádasz Alfonzról, Polgár Tiborról, Raics Istvánról, Serly Tiborról, Somogyi Lászlóról, Sugár Rezsőről, Szedő Dénesről, Szőke Péterről, Tátrai Vilmosról és másokról sehol másutt nem tudhatunk meg annyi fontos részletet, mint ezekből a Bartókra és Kodályra emlékező kötetekből. Nagy öröm és elégtétel számomra, hogy az említett műfaj kezdeményezések Berlász Melinda munkásságával méltó folytatásra találtak. Berlász nagy körültekintéssel, tárgyi tudással, tapintattal és szívóssággal végzett értékmentő tevékenységet a zenetörténet-írás fent leírt műfajához kapcsolódik. Weiner Leóval és Veress Sándorral foglalkozó munkái alapvető jelentőségűek a téma irodalmában. Ezekhez most új kötet kapcsolódik: Vass Lajos emlékezete.

Változatos tartalmú dokumentumgyűjtemény ez. Szerkesztője eredményesen törekedett arra, hogy gondosan egybegyűjtött szellemi és tárgyi emlékekkel, elemző tanulmányokkal, műjegyzékkel, diszkográfiával és fényképek sorával hűen rajzolja meg a Bartók és Kodály utáni második magyar zeneszerző-nemzedék idő előtt elment kiváló tagját. Olyan könyv ez, mely Vass Lajos nagyszámú híveinek könyvespolcáról nem hiányozhat, sőt a hívek számát hihetőleg még gyarapítani is fogja.

A kötet létrejöttéről szólva igazságtalan lenne említetlen hagyni a muzsikus özvegyének Kaposi Edit tánc-történésznének a fontos szerepét. Ezt a művet az ő dicséretes elszántsága szőlította életre. Ő maga állította össze a zeneszerző műveinek jegyzékét, ő őrizte meg, rendezte és bocsátotta a kutatás rendelkezésére a közölt írások és képi dokumentumok nagy részét. Ő nyerte meg e fontos feladatnak a szerkesztőt, a kiadót, ő írta meg Vass Lajos rövid életrajzát is. Ha zenei életünk meg minden élő családtagjában az ő vasenergija munkálna: ma bizonyára jóval többet tudnánk Viski Jánosról, Molnár Antalról, Kókai Rezsőről, Szervánszki Endréről, Kadosa Pálról – klasszikus mestereink első utódnemzedékéről –, mint amennyit tudunk.

A szerkesztő Berlász Melinda az „Éneklő Magyarorszáért” vívott küzdelem négy évtizedéről szóló tanulmányvázlattal járul hozzá a kötet tartalmához, Fittler Katalin a karnagyi pályakép dokumentumainak összefoglalásával. Vavrinecz Béla kiemelkedően fontos tanulmánya a zeneszerzői életmű első alapos áttekintését adja, Csapó Károly és Maróti Gyula írása a népdalgyűjtőt és népszerűsítőt, a zenei-közéleti személyiséget, röviden szólva a prófétát méltatja. A könyv mustrát ad Vass Lajos írásaiból, nyilatkozataiból, levelezéséből egybegyűjti a nekrológokat és főbb megemlékezéseket.

Megjelenésének idejéről szólva elmondható: a legjobbkor jött. Akkor, amikor még köztünk vannak azok, akiknek a vele való együttműködés története nem könyvből tanult zenetörténet, hanem életük része.

Lett legyen azonban bármi kiváló személyiség akiről megemlékezünk, lett legyen bármily felkészült, elszánt és elkötelezett a szerkesztő: mindebből könyv még nem születik, legfeljebb kézirat. Hogy Vass Lajos emlékezete könyvformát öltön, ahhoz Püski Sándor segítsége is kellett. Aki nem ismeri zenei könyvkiadásunk mai helyzetét, talán nem is érzékeli e kijelentés valódi jelentőségét. Azt mondhatná: az író ír, a kiadó kiad. Ez a dolga, mi ebben a rendkívüli? Aki azonban tudja, hogy mennyire csökken manapság a művészi muzsika társadalmi ázsíója (például a Kodály-kor elismertségéhez, támogatottságához hasonlítva), aki tudja, hogy a kiadót a növekvő előállítási költség, meg a potenciális olvasótábor elszegényedése egyként sújtja, az hajlik rá, hogy egy-egy új zenei könyv kiadását hőstettel felérő vállalkozásnak tartsa. Amióta a Zeneműkiadó közhasznú tevékenységét tekintve egyre jobban távolodik önnön nevének ígéretétől – úgy 1990-től számítva –, a magyar zenéről szóló munkák jó része kéziratban sínylődött, vagy meg sem íródott. Mindaddig, míg Püski Sándor be nem iktatta a magyar zene témáját kiadói programjába. Sárosi Bálintnak a hangszeres magyar népzeneéről, Gedényi Zsuzsannának Török Erzsi életéről írt könyve mellett ő jelentette meg Kőlcsey és Erkel Himnuszának hasonló kiadását, az Így láttuk Bartókot és Így láttuk Kodályt című kötetek legteljesebb változatát, Erkel és Kodály emlékkönyvét. Berlász Melinda új kötetéből magam is megrendülten tudtam meg, hogy

a Hódolat Bartóknak és Kodálynak című munkám Vass Lajos egyik utolsó olvasmánya volt. Ez is Püski Sándor kiadása. Mint ahogy most a Vass Lajos-kötet megjelentetése is őt dicséri. Mondhatni: ezzel ünnepelte meg saját 88. születésnapját.

Aki Vass Lajosnak egyik vagy másik műfajban végzett munkáját ismerte, e kötetből tudhatja meg, hogy milyen sokágú volt tevékenysége; és milyen nagy hatással dolgozott s milyen eredményesen mindenütt. Az olvasó minden bizonnyal rádöbben: ez a muzsikusi életrajz voltaképpen negyven év magyar történelmének (nem csupán zenetörténetének) kistükré is. Benne, egyebek között az utóbb népművelési miniszterré lett egykori honvédelmi miniszter képmásával, aki Kodály Petőfi-körusát, az Isten csodáját, „klerikális hatása” miatt parancsolta le a Honvéd Művészegyüttes műsoráról. Holott Petőfi és Kodály – meg az őket interpretáló Vass Lajos – bölcs helyzetfelismeréssel annyit kívánt csak itt elmondani: Isten csodája, hogy még áll hazánk. Kiegészítve ezt a keserű, de mélyen igaz megállapítást egy máig aktuális kívánsággal: emberségünkben álljon fenn hazánk.

Bónis Ferenc

A

Fővárosi Pedagógiai Intézet

és a Néprajzi Múzeum

NÉPZENEI VERSENYT

hirdet középiskolások számára, melyre mindenkit, közreműködőként vagy nézőként, szeretettel várnak. Örvendetes, hogy az utóbbi években egyre több népzenei együttes működik az iskolákban. A verseny célja: a középiskolások számára is lehetőséget adni népzenei ismereteik és jártasságuk bemutatására. Elsősorban az iskolai keretek között működő szölisták és kiségyüttesek jelentkezését várják. A szervezők a műsorválasztásban szeretnék viszonthallani a fővárosban élő sokféle nemzetiség folklorját.

A verseny időpontja és helye:

2000. január 19., Néprajzi Múzeum

Információ:

Nits Márta szervező, szaktanácsadó
Erkel Ferenc Ált. Iskola és Gimnázium
1063 Budapest, Szív u. 19-21.
tel.: 322-8449

Rápl Györgyi vezető szaktanácsadó
Fővárosi Pedagógiai Intézet
1083 Budapest, Vas u. 8-10.
tel.: 338-2154/108.

Paksa Katalin

Magyar Népzene-történet

A könyv a népzene-tudomány és a népzeneoktatás közötti szakadékot szeretné áthidalni. Bartók Béla és Kodály Zoltán népzene-kutatói munkásságából kiindulva és az utánuk következő nemzedékek tudományos eredményeit felhasználva teljes áttekintést ad népzene-nk történeti rétegeiről, stílusairól. A könyvhöz számos kotta, fénykép és faksimile tartozik.

A kötethez megvásárolható 2 db CD megszólaltatja a zenei példatárát, élvezetes zenei élménnyel gazdagítva a megszerzett tudást.

A régi öregek úgy tartották, hogy „a nótákat a vízi léányok szerkesztik”, a dalokat tőlük tanulták őseik, vagyis a zenét a sellőktől kapta az emberiség. Könyvünk címlapján dunántúli tükrös látható, virágos ágat tartó sellő képével. A virágok és rajtuk a madár mintha csak a népzene-t jelenítenék meg, melyet – miután „csodálatos módon megszületett” –, generációk végtelenül hosszú sora éltetett-virágoztatott és hagyott ránk. Az örökség azonban csak akkor lehet a miénk, ha képesek vagyunk elfogadni; az elfogadást-befogadást szeretné elősegíteni ez a könyv.

A legelterjedtebb népzenei tankönyv Kodály Zoltán A magyar népzene című munkája, mely eredetileg tudományos tanulmánynak készült. 1937-ben jelent meg A magyarság néprajza IV. kötetében, majd 1952-től önálló könyvként – a Vargyas Lajos által szerkesztett kottás példatárral kibővítve – számos kiadást ért meg. A könyv klasszikus értékeit szinte felesleges hangoztatni. Sajnálattal kell azonban megállapítanunk, hogy a népzene-tudomány újabb eredményei már több évtizede nem jutnak el az iskolákba. A „Magyar Népzene-történet” ezt a hiányt szeretné betölteni oly módon, hogy ne cseréljék fel, hanem együtt használják a „Kodály-Vargyas”-sal. A nagy elődök iránti tisztelet mellett több okból is szükséges a két kiadvány egymást kiegészítő alkalmazása. Kívánatos, hogy Kodály gondolatai továbbra is eredeti megfogalmazásban kerüljenek a diákok elé. A Népzene-történet is elsősorban ezekből, valamint Bartók munkáiból indul ki, ugyanakkor a teljes népzenei és részben a magyar zenetörténeti szakirodalom alapján, a legújabb felismeréseket is figyelembe véve rajzol képet zenei néphagyományunkról. Megközelítésként a történeti nézőpontot választottuk, mivel ennek segítségével lehet talán a legjobban érzékelteni a népzene fő sajátosságát, azt, hogy eleven közösségi kapcsolatokon

nyugvó, folyamatosan átörökített kultúrkincs.

A könyv áttekintést ad a magyar népzene történeti rétegeiről és stílusairól, ismerteti a korszakok és stílusok sajátos – a műzenétől eltérő – összefüggésrendszerét. Folyamatában tárgyalja a rokonnépi és európai népzenei kapcsolatokat, a műzene és népzene kölcsönhatását, a zenei folklorizációt. Szól a dallamok zenei-formai sajátosságairól, táji jellemzőiről, előadásmódjáról, népéletbeli használatáról, a szöveg-műfajokról. Mindehhez bőséges zenei anyag megismerésére van szükség, melynek egyik forrása Kodály tanulmánya (a Kodály névvel jelzett hivatkozások mindig A magyar népzene-re vonatkoznak), illetve a tanulmányhoz tartozó példatár (Kodály-Vargyas). Könyvünk törzsanyagát azonban az eredeti hangfelvételek alkotják, melyek a könyvhöz tartozó két CD-ről hallgathatók meg.

A népzene tanulása ma már elképzelhetetlen a megszólalás hagyományos módjának ismerete, élménye nélkül. De nem képzelhető el – továbbra sem – a dalok éneklése nélkül, erre a könyvben számos helyen felszólítjuk a diákokat, és a fejezetek végén javaslatot is teszünk a megtanulandó dalokra (utalva a tárgyalt témához kapcsolódó jellemzőikre). A hangfelvételek többszöri meghallgatása a népi előadásmód elsajátításához is elvezet.

A hangzó példatár anyagát a teljes magyar nyelvterületről válogattuk, a gyűjtések 1914-1993 között történtek (fonográffal, gramofonnal, magnetofonnal). A kották általában csak a felvételek első versszakára terjednek ki, a variálás felismerése, a folytatás lekottázása akár lejegyzési gyakorlat is lehet. (A hangfelvétel nélküli kottákat * jelzés különbözteti meg.) A dalok hallgatásakor érdemes a szövegek tájnyelvi sajátosságait figyelemmel kísérni. A kották felett szerepel a dallam származási helye, a falu és a megye neve, a néprajzi-népzenei munkákban szokásos módon az 1913-as helységnevtár alapján. (A történeti Magyarország vármegyéiről, illetve a népzenei dialektusokról térképet mellékelünk.) A további néprajzi adatok, nyilvántartási jelzetek a jegyzetben kaptak helyet. Szükséges, hogy a tudományos szakirodalomban is bizonyos jártasságot szerezzünk, forgassuk az egyes témakörökhöz ajánlott olvasmányokat, ugyanakkor a teljes irodalomjegyzékből további bőséges válogatásra nyílik alkalom. A hangzó kiadványok jegyzéke pedig a zenehallgatás egyéb lehetőségeiről nyújt tájékoztatást. A kötet ára 1.800,- Ft

Megjelent Dr. Kálmán Lajos: A Kecskemét környéki népdalkincs kistükre c. könyve (Kecskeméti füzetek 9.)

„Vég Mihály, Katona József és Kodály Zoltán szülőföldjének népe már adott magáról rövid híreket Vikár Béla, Vásárhelyi Zoltán, Lajtha László és Halmos István kottafejein keresztül, de a legmélyrehatóbb és legszélesebb lélekhatásokat Kálmán Lajos végezte. Fél évszázadon át kutatta-mentette a Két Folyam közti magyarság és kunság dallamait, szövegeit és szokásait. E „Kis Tükör” nagy adósságot ró le, hisz a magyar népzene térképe igen felszínes volt, épp a nyelv- és államterület legközepén. ... Íme, eljött hát a közreadás órája! Végre a történelmi Aegopolis hangzó hagyománya is hozzáférhető lett. Közkinccsé vált. Köszönet érte mindenkinek, aki részt vett ebben a munkában, aki ezt elősegítette!”

Olsvai Imre népzene-kutató
MTA Zenetudományi Intézet

Néptáncnyelven

Tankönyvünk nem táncleírásokat tartalmaz a táncot tanító tanárok számára, hanem módszert ajánl a néphagyomány felélesztéséhez, valamint a nevelésben való hasznosításhoz. Segítséget nyújt az ajánlott modell az óvodás gyermekek, iskolások, táncgyűttesek, táncházak, – sőt még a hivatásos táncosok „néptáncnyelvének” megtanításához, csiszolásához. Az ajánlott néptáncpedagógiai elmélet és gyakorlat nem csak nekünk magyaroknak, hanem a velünk élő nemzetiségeknek is, vagy a világ bármely népének segítséget nyújt a több ezer éve őrzött és gyarapított népi műveltségének megőrzéséhez, valamint a jövő évezred ifjúságának emberré neveléséhez.

Timár Sándor

FÜZES ÖRDÖGEI

A füzesi öregek beszélnek:

Réges-régen olyan kicsi volt ez a falu, hogy ki sem látszott az őt körülvevő óriási nádasból. A végeláthatatlan posványos, gázos mocsárban vénséges fűzfák nőttek. Éjjel, ha a kutyák elcsendesedtek, s már csak az állatok tompa dobbantása hallatszott az istállókból és pajtákból, a porladozó fűzfacsutkók, revék világítani kezdtek. A falut keresztül-kasul kajtató éjjeliőr ilyenkor megbabonázva a templomkapu alá búzódot.

Ördögök lakták a nádas, azok világítottak Füzesen minden éjjel. A népek tudták, hogy tisztátalanok laknak ott, mert csak azoknak látszik éjjel a világjuk. Azt a nagy mocsaras, szavattyús rétet az ördögök világították, a kísértetek.

Egyszer aztán a templomi parókiára jött egy új pap. Annak volt egy szépséges szolgáló leánya. Az nagybeteg lett. Ordított, tépte le a rubáját, harapta a kezét. A népek tudták, hogy az ördögök költöztek a leányban. Még a papilak is ördögös lett.

A pap kétségbeesésében a környék összes papját összehívta. Csak segítsenek, mentse meg a leányt. A sok pap egy bosszú éjjelen át egyebet sem csinált, csak letérdelve imádkozott. És a leány másnap jobban lett. A sok pap és imádság kiüzte az ördögöket a papnak a szolgáló leányából.

Aztán a népek mindjobban kezdtek hallgatni az új papokra. S ahogy szaporodtak, s népesedett be a falu, kezdték kiirtani az éjszakákon át világoló vén nádas. Többet már nem világítottak a fűzfacsutkók, s a revék. Kivilágosodott a rét. Elmentek az ördögök, mert azok csak a sötétséget szeretik. Ott már nem volt helyük, mert világosság lett.

De az ördögök nem mentek el Füzesről. Ezentúl a Zsádem árkában laktak, alól a falun. Oda költöztek a füzesből.

A falu pedig egyre csak nőtt-növekedett. Kellett a kő házoknak, pajtának, kalyibának. A népek a Zsádem nagy árkából bányászták a köveket a házaknak, a pajtáknak, a kalyibáknak.

A régi öregek azt mondják, hogy az ördögök csak a kövek közt is szeretik.

Eddig Ördöngösfüzes története. S ha nem motozna fejében a védangyalommal állandó harcban álló ördögöske, be is fejezném itt a történetet. De izgatnak a házak, pajták s kalyibák falába zárt füzesi ördögök. Mert nem Ördögök-füzes lett a falu neve, hanem Ördöngösfüzes. Ördöngös szavunk pedig nem az ördög emberen vett hatalmát jelenti, hanem olyan valakire mondjuk, aki rendkívüli, természetfeletti erővel rendelkezik. Füzes zenéje őrzi még ezt az ördögöset. Különleges képességekkel megáldott, gyógyító és vigasztaló muzsika.

Hajdú-Farkas Zoltán

Legényes verseny

A „Tedd ki a pontot...!” III. Nemzetközi Legényes versenyt és Emlékműsort 1999. április 24-én, Szent György napján rendezték meg a Budapesti Művelődési Központban (BMK).

A helyszín és az időpont nem véletlen: A Bartók Táncgyűttes vezetői és táncosai a BMK-val szoros együttműködésben rendezték meg a nemes versengést az együttes székhelyén. Azért György-napon, mert így kívánták tisztelni Martin György emlékének, aki a legényes táncok legkiválóbb ismerője, elemzője, gyűjtője és művelője is volt.

Különös jelentőséget adott e megmérettetésnek az is, hogy a II. versenyen megjelent Fekete János („Poncsa”) után ez alkalommal ismét egy „élő legenda” volt a rendezők és a versenyzők vendége, s a zsűri egyik tagja: Karsai Zsigmond. A vele való találkozás, történeteinek, dalainak hallgatása, táncainak tanulmányozása önmagában is nagy élmény táncosok és érdeklődők számára egyaránt. Többek között ezért is sajnálatos, hogy a jelentkezését előzetesen benyújtott 22 versenyző közül mindösszesen tízen jöttek el! A verseny nemzetköziségét az az öt ember jelentette, akik közül kettő Belgiából, kettő Romániából, egy pedig Szlovákiából érkezett. A magyar mezőnyt egy-egy galgahévízi, jászberényi, siófoki, nyíregyházi és hajdúböszörményi versenyző képviselte. Martin György emléke a legkiválóbb „Adatközlőink” jelenléte, s a legényes táncoknak a magyar és az európai tánc kultúrában betöltött helye, fantasztikus formakincse, a férfi virtus kifejezésére való

alkalmassága mind-mind azt is eredményezhetné, hogy többen, sokkal többen szeretnének részt venni a versenyen.

A legényes táncok hallatlan népszerűsége a fiatal fiúk és a felnőtt táncosok körében mégsem jelenti automatikusan a versenyzési hajlamot is. Pedig nagyon fontos lenne, hogy a fiatalok legjobbjai egy-egy ilyen rendezvényen „első kézből” kapjanak információt, útmutatást a legényes táncok funkciójáról, előadásmódjáról, és esetleg azok elsajátításának különböző lehetőségeiről. Talán hiányzik a verseny országos hirdetése, propagandája is, mindenestre a különböző csoportok, műhelyek vezetői is jobban ösztönözhetnék tanítványaik a békéscsabai szolótáncverseny mellett a legényes versenyen való részvételre is.

Az egyébként egyre jobb színvonalon megrendezett versengés ezek híján az ország központjában történt megrendezése ellenére a jövőben sem tölti majd be azt a helyet a szolótáncos megmérettetések sorában, amely megilletné. A zsűri tagjai András Mihály, Demarcsek György, Könczei Árpád, Szűcs Gábor és Karsai Zsigmond voltak. Értékelésükben ők is a legényesek tanulásának pedagógiai, tánctechnikai és folklorisztikai fontosságát emelték ki az együttesvezetők felelősségének hangsúlyozása mellett.

E cikk írója, aki maga is szívügyének érzi a hosszú évszázadok alatt kikristályosodott legényes táncaink megfelelő életkorban történő elsajátítását, s az érett férfikorban a lehető legtökéletesebbre csiszolását, bízik abban, hogy a IV. Legényes versenyen, 2000. április 29-én még magasabb színvonalú Küküllő-menti pontozókat láthat majd a remélhetőleg nagyobb létszámú közönség!

1999. december 1.

Demarcsek György

Pusztai csárdákról

Szűcs Sándor - Pusztai szabadok című könyvéből

Egy kunsági öreg juhász emlékezetében véletlenül megőrződött valami ismeretlen nevű vásári rímfaragó eme strófája:

Kidőlt-bedőlt útszéli ház,
Varjú rúgja nádfedelét,
Legény, ha elveszítette,
Ebben megleli a kedvét.

Könnyű kitalálni, hogy határbeli csárdáról szolt ez ének. Mert bár való igaz, hogy ezek az útszéli vendégfogadók voltaképpen tengelyen döcögő utasok, végtelen utakat rovó gyalogszeres vándorok pihenőhelyeül, mostoha idő elleni oltalmokul épültek, abban a korban, amikor még a vasút de még a jó út is, hihetlenebb csoda lett volna, mint a hétfejű sárkány, ű a hagyomány mégis úgy emlegeti, mint a pusztai népek, viális bojtár fattyúk, nyalka betyárok, faluból, városból kivetődő hetyke legények virtuskodásának hajlékát. Talán azért is van ez így, mert a nyomorúságos utazás keserveire nem szívesen emlékeztek vissza eleink, s a csárdai életnek azokat az epizódjait örökítették ránk, amelyek amazokat velük feledtették. Nemcsak a karcagi, földön, hanem az egész tiszántúli részen leghíresebb csárdák egyike volt az Ágota, Rózsa Sándor kedvelt rejtőzködő és mulatozó helye. A hajdani nagy forgalmú pest-debreceni országút mellett állt, egy halom oldalában. A verselgető űj Péter, karcagi poeta a Zádor és Ágota történetében, valamikor az 1800-as évek elején ezt írta erről a halomról:

Kápolna volt rajta régen,
Most pusztá domb a térségen,
Róla az ember meglát
Négy-öt helységnek tornyát.

Valóban kolostor állott rajta a XVI. században, s elpusztulván, omladéka tégláiból rakták az Ágota-csárdát. A hagyomány azt regéli róla, hogy pontosan a mestergerendája alatt húzódott el Hajdú megye és Jásznagykun Szolnok határa. Márpedig ez nagy szó volt! ű tudva azt, hogy a betyár futhatott toronyiránt, megyehatár útját nem állta, de a pandúr csak a maga vármegyéjében kardoskodhatott. Ha a betyár átszaladt előle a másik megyébe, nem volt joga ott is üldözöbe fogni. A közbiztonságnak ez a fonák CjogrendjeS roppantul bevált betyárnak, pandúrnak egyaránt. Mert bizony nemegyszer megkönnyebbülten sóhajtott fel a pandúr komiszáros, mikor meglátta, hogy a visszafelé is lövöldöző híres betyár végre átlépte a határt. No, csakhogya ezt megértem! Nékem most már semmi közöm hozzád!

Mikor a neves hortobágyi betyár, Sós Pista meglátta az ablakon keresztül, hogy amoda jönni Barca Dani hajdúsági komiszáros, átment a mestergerenda alatt az ivószoba kunsági végébe, és nyugodtan mulatozott tovább. Még koccintgattak is egymással, átnyújtva poharukat a határ és a gerenda közt. Minden valamirevaló csárdának volt rejtkehelye, ahol elbújhatott a betyár. Pásztorságot viselt öregektől hallottam, hogy az Ágota-csárdának is volt egy olyan pincéje, amelyben nyugodtan ellakhatott akármeddig a körözött legény. Olyan időszakban, mikor több vármegye összefogott és nagy betyárhajtást rendezett, túvé téve a Tiszántúlt, odalent édesdeden alhattak és koccintgathattak a komák. Nem volt a földkerekségén pandúr, meg huncut zsandár, aki rájuk akadt volna! Mert abba a pincébe a csárda nagy szabadkéményének a füstfogójából lehetett leereszkedni, egy falba épített szűköscke kürtön keresztül. A törökszentmiklósi határban beszélte nekem egy öreg juhász, aki gyerekkorában hallotta az apjától, hogy a már említett Sós Pistát egyszer két vármegye vette üldözöbe, Hajdú meg Szolnok. Igen szorongatták, és annyira megkörnyékezték már, hogy alig tudott egérutat véve az Ágota-csárdába bemenekülni. Most két tűz közt volt, nem ért semmit a mestergerenda alatt húzódó határ! Arra se

jutott ideje, hogy a rejtett pincébe leereszkedjék. A leleményes csárdásné azonban egy szempillantás alatt kieszelte, miképpen mentse meg a szép fiatal betyárt, aki a szeretöje volt. Sebtiben rokolyát adott rá, meg réklit, a fejét pedig bekötötte tarka-keszkenövel: űgy nézett ki, mint egy lány. Betuszkolta a szobába, hogy tegyen úgy, mintha szolgáló volna, vesse be az ágyat, sepregesse. Kezébe nyomta a cirokseprüt. Alig intézték el az öltözködést, már be is toppantak a zsandárok. CjÓ reggelt!S ű így köszöntek. CNem láttak itt egy siető legényt? Régi ismerösünk, szeretnénk pár szót váltani veleS, ű azt mondják. Clde most nem jött be se legény, se vénemberS ű szolt nyugodtan a csaplárosné: CPedig mi úgy láttuk, ide tért be.S CKáprázdott a maguk szeme, lelkem ű válaszolt a menyecske ű ha legény volt, bár jött volna! Meg osztán annyit tudhatnának lelkem, hogy a siető legények nem ülnek be ide, hanem inkább az ölba fekűsznek le a szénatartó hátuljába, vagy valamelyik állási szekér ülése alá.S Állásnak azt a nagy színt, nevezték, amely a csárda udvarán volt, azért, hogy a csúnya időben az utasok szekerei alája beállhassanak. A zsandárok összenéztek. CHát ha már bejöttünk, csak nézzünk széjjel itt is, valamelyik egéryukból nem lóg-e ki a lábaS ű dévajkodott a káplár. Bekukkantottak a kármentöbe, a csárdás házába is benyitottak. Látták, hogy a szolgáló sepi az ágy alját. Cldebent nincs ű mondták ű nézzük meg, nem lappang-e odakinn.S Odakint ugyan kereshették! Mikor elunták a fitetést, nyeregbe lökték magukat. De nem mentek azok messzire! Behűzódtak a Hortobágy folyócska nádasába s szemük gubója is majd kiesett, úgy lesték a csárdát. Leshették! Éjszakánként meg körülötte rajcsüröztek. De a fene se törödött velük! Pista már a rejtékben heverészett, tollas derékaljon, piros paplan alatt. A kürtön keresztül kötélvégen eresztgették le neki a sült tyúkot, kancsó bort.

Egyszer-másszor a csaplárosné is leereszkedet, hogy megnézze, használ-e neki az étel-ital. Mert volt arra gond, aki megérdemelte! Hanem aki rosszul viselkedett, annak bizony hamar fonákjára fordították a dolgát!

Volt egy betyár, akit Keserűnek hívtak. Mert többnyire úgy volt az szokásban, hogy a betyárt nem az apja nevéen nevezték, hanem valamilyen más nevet ragasztottak rá. Erre ez illet, mert nagyon édes szájú fattyú volt, szerették lányok, menyecskek egyaránt. Osztán később mutatkozott meg a keserűség. Szerette Keserűt az Ágota-beli csaplárosné is. Mégpedig nagyon, nem kicsit! Mert azt mondta. az öreg Demeter István juhász (nyugodjék), hogy még nótát is költöttek róla. Valamikor gyerköc bojtár karában, vagy hetven esztendővel ezelött hallotta számadójától, tanyáztatván az Ecsehalma tetején, Karcag-Kunmadaras határánál. Így, kezdödött:

Ágota csárdának , világít ablaka,
Nem látnak be, rózsám, firhang vagyon rajta,
Zsandár be nem jöhet, ajtóm be van zárva,
Csak két fehér karom van neked kítárva.
Hej, Keserű Sanyi, jó lesz neked nálam,
Fodros párnákkal van megvetve az ágyam.
Hideg, ázott szűröd akaszd fel a szegre,
Tedd ujjába gondod, térjél pihenöre.

Dehát akármilyen szép nótának is idővel csak kaparéka marad, mint learatott búzának a tarlón! A vége felé arról szolt, hogy

Betyár gyerek, legyél az én rózsám,
Ne hagyjál el, maradjál hú hozzám!

Így a nóta! A hagyomány azonban arról mesél, hogy a betyár nem hajtott e szép szóra. A csaplárosnének egyszer fülébe jutott a hír, hogy a csalfa fattyú éjszakánként bejárogat Karcagra, mert a Hold utcán is van egy szeretöje, s a hortobágyi hídi-vásárról szép

kásmir keszkenőt vitt neki ajándékol. CNa megállj, mákvirág, Ű sóhajtott a sértett menyecske, Ű majd elbújtatlak én még téged egyszer, utoljára!S

Sor is került erre hamarosan, hiszen mindig járták a futó betyár nyomát! CSzorít a kapcaS, Ű súgta, amint befordult az ajtón. A menyecske felnyitotta a szép nagy fiókos láda tetejét, el volt már készítve, a szép ládabéli másikba átrakva. Sójhajtott, mikor eme szép portékára ráhajtotta. De kutya kemény asszony volt ám! Azt mondja a becsörtető zsandár hadnak: Cltt, uraim, hiába keresik! Színét se láttuk, van már három hete. Csak a hír ver róla, hogy tán benn lapul valahol Karcagon, ott a szeretője, kásmir kendőt is vett neki a híd-vásáron. Ott zörgessék meg a berenát, hátha előugrik!S Hangosan mondta, hogy a betyár is hadd hallja, s értsen belőle. De a zsandárok felé meg intett a fejével, hol keressék. Ki is vették a ládából, vasra is verték, lovuk előtt el is hajtották. Nem kellett többé elbújtatni.

Óreg pásztoroktól hallottam a régi betyárnótát, amit az Ágotában dalolgattak még ifjú legénykorukban, fokokukat ütven a nevezetes mestergerendába:

Dombon van az ágotai csárda,
Derék betyár legények számára,
Várja őket kancsó bor, vacsora,
Szép csárdásné két ölelő karja.

Nóta és hagyomány így igazolja egymást! A bujdokló szegény-legény a csárda nádhaja alatt meleg tanyát talált. De a hűtlenkedőt bizony innen is örökbe adták. De ezt nagyon ügyesen kellett ám csinálni, mert a betyárok bosszút álltak. Előfordult, hogy a nekik nem tetsző csárdát, ahol árulkodtak utánuk, vagy menedéket nem adtak nekik, azt felperzselték. Rájajították a veres kakast, s elhordta a szél a hamuját.

A legények is kedvelték azt a csárdát. Itt nem tartották úgy szemmel őket, mint a benti csapszékekben, s ha számvetésük volt egymással, sokszor itt ejtették sorát. Egy karcagi öreg kun elmesélte nekem, miképpen zajlott le az ilyen számonkérés:

CEgyszer egy náduvvari fattyút készítettek ki ebben az Ágota csárdában. Sose megy ki a fejemből. Pedig annyicska voltam, hogy idesanyám szoknyája megül lestem, amint ingét, gatyáját kitették a csárda elébe. Olyan kérges volt a vértől, hogy megállt a talpán. Az asszony nép körülvette, úgy ridogált mellette. Azt mondja a fattyú, mikor lepedőben hozták kifele: Ne engem sirassanak! Hanem azt, akinek huszonegy ujja van Karcagon. Mert mind bicskahegyre szedem én még őket! No Ű gondoltam Ű, ha így kiválogatja, akkor nem sok embernek esik bántódása. Mert még akkor, gyerekésszel, nem érttem el, mire célzott. De az asszonyok elértették a szavát, és rátámadtak: Ni, még most se hunyázkodott meg, a nyomorultja! Ű Ha el nem nyargalnak vele a szekérral, tán még az asszonyok is elverik rajta a port.S Éppen vásári alkalom volt, s így került oda a fehérchselédek. Mert bennük még a félelemnél is jóval nagyobb a kíváncsiság, s leszálltak a szekerekről.

Betyároknak, legényeknek jó volt tehát ez a csárda. Nem is ők bántották, hanem az idő. Megroggyant a fala, s 1935 őszén le kellett bontani. Súlyos tölgyfa asztalát, amelynek közepébe Rózsa Sándor is bevészte a nevét, a Karcagi Múzeumba szállították, de azóta onnan is elsodorta sorsa. Pincéjében harminc emberi csontvázat találtak elásva. Leltek még ott három kést és néhány József császár korabeli pénzdarabot. Kővér bukszája lehetett valami tőzsérnek, gazdag kupecnek, s amikor megolvasták tartalmát, oda se néztek neki, ha elgurult is belőle néhány arany és ezüst tallér az ászokfák alá. Az Ágota mellett a Morgó volt még messzeföldön híres karcagi csárda. Nevét dalban is megörökítették eleink:

Városvégi Morgó csárda,
Szép menyecske a gazdája,
Legényeknek szeretője,
Betyárok rejtegetője.

Most is meglevő, jellegzetesen kunsági formájú épületét kétszáz esztendővel ezelőtt emelték. Ma már utcák, tizedek, házcsoportok

fogják körül, abban az időben azonban miként a nóta is mondja, ideesett a város széle. Egy nagy, kerek tó is volt a csárda mellett. Így tehát a városnak rontó pusztai szél szabadon vethette vállát a fehér csárdafalnak, s fodrozhatta a tó vizét. Az Érbuga meg a Kormánycsok nevezetű rétségéből a Csurka-fokon és a Papéren meg azok kiágazásain keresztül egészen idáig jöhettek csolnakjaikon a pákászok, halászok és egyéb rétes emberek. A hegyesorrú kis nádtörők meg a tölgyfából égetett-véselt bodonhajók ott voltak a csárda falánál partra húzgálva. A piacra jövő rétbéliek itt kötöttek ki. S miként a hagyomány meséli, többnyire úgy történt, hogy az eladott halnak, csíknak az ára is itt maradt a Morgóban! Nem is igen volt az egyébre szánva! Arra, hogy a végtelen náderdők, lápok lakója feledje kevés időre magános élete sorját... Így mondja, de nagyigazán, a kicsit tréfálkozó hangú régi nóta is, amely állítólag itt született a Morgó körül:

Libuc Jankó, hová lett a csik árat?
Elköltöttem, bor kellett a gigámra,
Azért van ér, hogy a víz abban folyjék,
Halászegény csárdában mulatozzék.

Libuc Jankó, hová lett a hal ára?
Elköltöttem csárdai mulatságra,
Élek én kinn magánosan eleget,
Csárdásné keblére hajtom fejemet...

Ez a Libuc Jankó hallal, csíkkal gyakran megfordult a karcagi piacon. Jókedvű, mulatós legény volt. Túladván portékáján, a kabakhajból készült csíktökbe töltötte a bort, abból ivott. A pusztai karámok világából a pásztori rend szilaj legényei is bejárrogattak a Morgóba, ha feledni akarták rövid időre rideg életük keserveit.

Perge Pista csikósbojtár a Péntek-halma felől a Sárga malomig érve, jeladásul hármat kondított, háromszor egy más után, s a csárdában már asztalra tették számára a nagy kancsó bort. Emlegette is a régi pásztoróta:

Perge Pista a Morgóba,
Cifra ménes csavargóba;
Nem lesz abból semmi kára,
Összeszedi éjszakára.

Bogár Imre is sokszor átlépte a küszöbét. Erre jártában az Ágota csárda meg a Morgó volt két pihenőhelye. A kármentőből kicsi rejtett ajtó vezetett egy parányi szobába, abban volt egy nagy ágytollas derékaljjal, dagadó dunyhával, felvert fodros párnával. Ott nyugodtan pihenhetett álmát senki nem zavarta. Gyerekkoromban hallattam karcagi öregektől, hogy az ő legénységük idején a csárda ma is meglevő kis szobájának vasrácsos ablaka mellé a fehér falra még fel volt írva fekete betűkkel ez az öt szó: Bogár Imre nem jön többé.

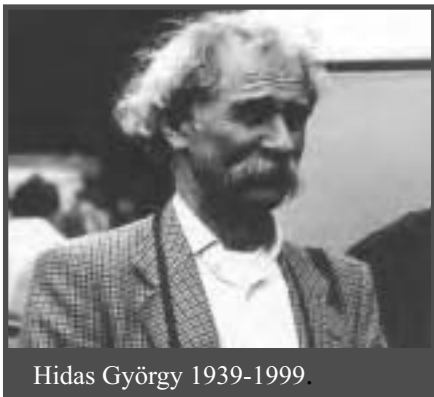
Mert awal tartja a hagyomány, hogy elfogatása előtt egy csúnya zivataros éjszakán itt mulatott utoljára.

Hideg szél fúj kinn a pusztán,
Sej, haj, Bogár Imre...
Elrepül pej lova hátán,
Sej, haj, Bogár Imre...

Éjfél után kirántotta az asztal közepébe vágott bicskáját, s pej paripáján csakugyan elrepült örökre. Idővel az öt fekete szót is befogta a méz a falon. Mint ahogy a Tisza is elsimult.

Elsimult a Tisza,
Csak a habja maradt,
Meghalt szegény Bogár Imre,
Csak a híre maradt.

Válogatta Havasréti Pál

Hidas György 1939-1999.

Felhívás!

Továbbra is várjuk a jelentkezőket!

A TÁNCCHÁZ EGYESÜLET Táncvezetői Tanfolyamot indít pedagógusok, táncpedagógusok, táncosok részére. A tanfolyam szeretné megoldani a táncházak működésében jelentős részt kivevő speciális táncvezetők (táncoktatók) szakmai képzését, mert hiányuk alapvető gondot jelent.

A tanfolyam kezdése: februártól (időpont egyeztetés alatt).

A részvételi költség a résztvevők számának függvénye.

Információ, jelentkezés: 1255 Budapest, Pf. 153.

Tel./fax: 214-3521 tanchaz@mail.datanet.hu

TABLE OF CONTENTS

PAGE 5-9 An interview with Eredics Gábor as the Vujicsics Ensemble celebrates it's 25th birthday. By K. Tóth László.

PAGE 9-10 Kocsán László describes some of the folk customs and beliefs of the December and New Year season from the Jászberény area, 60 km east of Budapest. Here are sayings, incantations, greetings and customs for pig killings, Lucia day, Christmas, and the New Year.

PAGE 11-12 Szánthó Zoltán reacts to a statement written by Tímár Sándor in the previous issue of folkMAGazin. Here the theoretical question is whether or not it is „correct” to mix Hungarian and Gypsy dance motifs during a dance, point in case: Kis-Küküllő/Szászcsávás. Of course the answer from any upstanding dance researcher from these parts or well informed táncház movement dancer, would be that it is okay to do so, if they dance(d) it thus in the village or area in question. [Once again we see how easy it is for those on the outside to point the finger of authenticity and call the „ethnic police” on each other. All anyone involved in the „business” of imitating the music or dance from a certain place is trying to do, is presumably be as ethnically correct as possible while trying to recreate some magic in the material that originally inspired them. There will be eternal problems in this endeavor and eternal arguments. S.F.]

PAGE 16-17 The „Masters of [Hungarian] Folk Arts” as sources for the folklore revival movement; dance personalities. Part 1 of a series. By Gombos András.

PAGE 18 Report on the 1999 International Seminarium of Young Ethnochoreologists in Guilford, England at the Surrey University. By Gombos András.

PAGE 20-21 Táncház-es and folk clubs

PAGE 27-29 Kiss Ferenc, active composer, record publisher, musician gave 20 per-

formances in colleges and universities across the US this fall with singer Szvorák Kati and a new band called Kőfaragók.

„We fulfilled precisely that dual task of, both introducing Hungarian traditional music - it's regional differences (the „dialects”) and the instruments - and [showing] how today's composers use this music”.

In this interview by K. Tóth László, Kiss Ferenc also tells of the many projects he is working on in music, theatre and new and planned releases of recordings from his record label Etnofon.

PAGE 29 The Szászsorszép Dance Ensemble from the town of Martonvásár (located 35 km south of Budapest) celebrates its twentieth birthday with two performances: one in Martonvásár on Dec 11. one in Budapest at the „FMH” on Dec. 12th, 1999. Announcement by artistic directors Németh Ildikó and Szabó Szilárd.

PAGE 30-31 Report and personal commentary on the 19th Folk Dance Festival in Szolnok, Hungary. by Szigetvári József.

This bi-annual festival is one of Hungary's largest and most well known competitive juried festivals of adult folk dance groups. This year's festival was held on November 20-21.

PAGE 32-33 A book in memory of the well respected composer and conductor Vass Lajos was published early this year entitled „Vass Lajos emlékezet”, written by Bónis Ferenc.

PAGE 34 Announcement of a new book by Paksa Katalin : Magyar Népzene-történet (Hungarian folk music history). Book price 1800 HUF. The 2 CDs which accompany the book may apparently be purchased seperately.

PAGE 39-40 About the „Betlehemes” custom of Christmas pageant-plays amongst the Bukovina Székely people now residing in the town of Érd just south of Budapest. Sue Foy

1999. december 18. 20.00

A MUZSIKÁS
és
SEBESTYÉN MÁRTA
KARÁCSONYI KONCERTJE

közreműködik:
TÓTH ILDIKÓ
FARKAS ZOLTÁN

SZFMH
Budapest, XI.
Fehérvári út 47.
tel.: 203-38-68

folkMAG[®]azin

1999-2000 – Tél, VI. évfolyam, 4. szám
Kiadja a Táncház Alapítvány
Megjelenik negyedévente

Fenntartók:

Táncház Egyesület
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
MMI Népművészeti Főosztálya
Muharay Népművészeti Szövetség

Főszerkesztő: Nagy Zoltán
Tervező-szerkesztő: Berán István
Főmunkatárs: †Bankó András

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett, Héra Éva
Igyártó Gabriella, Tóth Kornélia

Szerkesztőség:
Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: 214-3521

E-mail: tanchaz@mail.datanet.hu

Honlap:

www.datanet.hu/tanchaz/folkmag.htm

Nyomda:

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
2132 Göd, Szödi út 41.
Tel./fax: 27/336-809

ISSN - 1218 - 912X

Annual subscription rates for one year:
20 US\$ (incl. p+p)

Bank account: OTP I. ker. fiók MNB
11701004

Táncház Alapítvány, B 82678

Támogatónk a Nemzeti Kulturális
Alapprogram Népművészeti Kollégiuma

Érdi székelyek

Érden, a főváros árnyékában az elmúlt négy évtizedben mintegy háromszáz, egykor bukovinai székely család lelt otthonra. A

hagyományokhoz legjobban ragaszkodó családokból kerültek ki az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör tagjai. Ma is ők a bukovinai székelység népdalainak, meséinek, mondáinak leghűségesebb őrzői. Műsoros estjeiken gyakran idézik fel sanyarú történelmük kétszáz esztendejének eseményeit, a hírhedt 1764. évi Madéfalvi veszedelem, a SICULICIDIUM emlékét, az 1941-es bácskai telepítés történetét, az 1944-es menekülés rettenetét. Az asszonyok fekete-vörös ünnepi viseletben, a férfiak fehér posztó nadrágban, fehér ingben, fekete mellényben jelennek meg az előadásokon. Kincsként őrzik a Bukovinából származó kevéské tárgyat az érdi Magyar Földrajzi Múzeum egyik termében. Hanglemzre és hangkazettákra énekelték legszebb népdalaikat. Két évtizede felelevenítették és játsszák a gyönyörű karácsonyi népszokást, a hadikfalvi csobánolást.

(Lásd Kóka Rozália írását lapunk hátoldalán.)

Fotó: Kútvolgyi Mihály

XIX. Országos Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár TAVASZI BÁL

2000. április 1-2., Budapest Sportcsarnok

„Tedd ki a pontot...”

IV. Nemzetközi Legényes Verseny

2000. április 29.

Budapesti Művelődési Központ

A verseny célja: A rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbéléséhez. Az évenként megrendezett versenyen a Kárpát-medence kiváló legényes táncosainak anyaga kerül sorra Kalotaszegről, a Küküllő mentéről és a Mezőségről.

A felkészüléshez szükséges videofelvételt – hozott kazettára – és táncírást a rendezőség ingyen bocsátja a versenyre jelentkezők részére, kizárólag a nevezési díj befizetését igazoló szelvény bemutatását követően.

I. kötelező: Jakab József rögzített táncfolyamataiból a rendezőség által kijelölt három folyamat (videó- és táncírásmellékletet igény szerint biztosítunk).

II. szabad tánc: Magyarórdi és/vagy szentbenedeki pontozó (10–14 pont terjedelmű rögtönzés).

A versenyre 18. életévüket 2000. Szent György napjával bezárólag betöltött férfiak jelentkezhetnek.

A táncosokat öt tagú szakmai bizottság értékeli
Nevezési határidő: 2000. április 2.

Nevezési díj: 1.500,- Ft

Budapesti Művelődési Központ
Bartók Táncegyüttes Alapítvány

H-1518 Budapest Pf.: 145.

Tel.: +36/1/203-4646/262

Fax: +36/1/203-4632

E-mail: bartokta@c3.hu

Január 18. 15 óra Petőfi Csarnok
Közép-Európa Táncszínház
Mesenincs királyfi (200. előadás)

Január 26. 10 és 15 óra Petőfi Csarnok
Honvéd Táncszínház
Ludas Matyi

Február 7. és 14. 19 óra Nemzeti Színház
Magyar Állami Operaház
Magyar Nemzeti Balett
Szavak nélkül – kortárs táncst

Február 9. Petőfi Csarnok
10.30 és 15 óra
Közép Európa Táncszínház
A Hétrőfös visszatér

TÁNCMŰSOROK

Február 23. Petőfi Csarnok
10.30 és 15 óra
BM Duna Művészegyüttes
Rókamesék

Március 8. Petőfi Csarnok
10.30 és 15 óra
Budapest Táncszínház
Szavanna / Hófehérke

Március 22. 10.30 Petőfi Csarnok
BM Duna Művészegyüttes
Rókamesék

Március 27. 19 óra Nemzeti Színház
Pécsi Balett
Nosferatu v. Zorba

Március 28. 19 óra Nemzeti Színház
Galambos Tibor koreográfiai estje
50 év alkotásaiból

A csobánolás szereplői Bukovinában felnőtt férfiak voltak, csak Mária és az angyal szerepét bízták fiú gyermekekre. Érden is felnőttek adják elő a betlehemest. Többen közülük 50 évvel ezelőtt Bukovinában is játszottak valamilyen szerepet.

Hadikfalván a csobánolásra való felkészülés igen komoly formában történt. A falu legtekintélyesebb, legtehetősebb emberei, az „első emberek” választották ki a szereplőket s egy hozzáértő embert bízták meg a játék betanításával.

Szereplők: Gazda, Király, Királyszolga, Mária, József, Angyal, Fehér vagy Öreg csobán, Szürke csobán, Fekete csobán, Nyulas csobán, Pungás. Gazdának köztisztelőben álló idősebb férfit választottak, Királynak széparcú, magas, jó mozgású, jó hangú fiatal férfit kerestek. A Királyszolga alacsonyabb, de ügyes és csinos volt, József szerepét szelíd, csendes, halk szavú emberre bízták. Máriát lányos arcú, kékszemű, szőke fiúgyermek játszhatta. Az Angyalt fürgé mozgású, csinos arcú kisebb termetű fiú alakította. Ma már Érden Mária és az Angyal szerepét lányok játsszák.

A csobánok közül különösen a Nyulas kiválasztására ügyeltek körültekintően. Kicsi, ügyes, pattogó mozgású legényt szemeltek ki.

Advent első vasárnapján, délután kezdték a játék tanulását. Négy héten át, szombat és vasárnap kivételével minden este más-más háznál jöttek össze. A ruházatát mindenki maga varrta vagy rokonai készítették el, szigorú szabályok szerint.

A Király szitakeretre épített aranyozott, ezüstözött, színes papírvirágokkal, gyöngyökkel, kis kereszttel felékesített koronát viselt. A koronában apró csengettyű volt, ami minden mozdulatra csilingelt. Öltözete: sárgaszínű fekete kabát, nadrág, sarkantyus csizma, fehér kesztyű, oldalán kard, kezében bot. Bal válláról a mellén át, a jobb kar alatt összekapcsolva széles nemzetiszínű szalag díszlett. A szalag aranyotjában végződött. Övérlő aranyozott szíjacskán H K - Heródes Király feliratú aranyozott táblácska, amolyan tarsoly-féle csüngött. A Királyszolga fekete színű nadrágban, kabátban, csizmában és hímzett bundában járt. Sajnos, ilyen bundát Érden már nem tudtak szerezni. A Királyszolga legfontosabb kelléke a betlehem, a fából készült kicsi templom. Ez jelképezte Betlehem városát. Aranyozással, ezüstözéssel kis képekkel ékesítették. A kis templom oldalánál volt a betlehemi jászol, benne a vályogból gyúrt Jézuska. A játék során minden cselekvés a Betlehem felé irányult. Mária fehér szoknyát, inget és kötényt, fején fehér kendőt és úgynevezett selymes lájbit viselt. Kezében nagyméretű zsebkendő volt, amelyet a játék alatt végig a szája előtt tartott. Az Angyal fején is korona volt, hasonlatos a királyéhoz, de valamivel szerényebben díszítették. Fehér szoknyában, fehér ingben, vállán színes szövet kendőben járt. Kezében ő is nagyméretű össze-réttel fehér zsebkendőt tartott. Szent József hosszú fehér szakállt, nagy bajuszt, fehér köpenyt, kucsmát viselt és hosszú kampósbotlal járt.

A csobánok öltözéke a nevüknek megfelelő színű birkabőrökből készült. Álarcukat vászonból szabták, kifestették, a szem és szájnyílásnál piros cérnával kihímeztek, babból fogakat varrtak, az arc közepére színezett faorrot illesztettek. Az álarcot összedolgozták egy börcsuklyával. Ezt a játék végén leemelték és a vállukra vetették. A Nyulas csobán öltözéke nyúlőrökből készült. Szalagokkal, selyemszálakból készült bojtokkal, sok kis csengettyűvel díszítették, amelyek minden rezzenésére megszólaltak. Szíjából font korbáccsal járkált. Olyan volt egy Nyulas csobán, mint egy „hazai”, vagyis olyan ékes volt, mint egy menyasszony – emlegetik az öregek. A csobánok lábukon bocskort viseltek. A Fekete csobán farkát hosszú zsuppszalmából készítették, jó keményre megkötötték, azzal ijesztgette a gyerekeket. A Pungás tarkaszőrű, rossz bundába, csuknyába öltözött. Töredezett fogai babból készültek. Hamuval vagy fűrészporral töltött vászonzacskóval riogatta a gyerekeket. Zsákot és egy kis hordót – bálerkát – is vitt magával, ezekben gyűjtötte az adományokat.

Karácsony napján, délelőtt a Király házában öltözködtek be a csobánolók. Mindjárt eljátszották a játékot, majd a mise után,

„Betlehemnek pusztájában..”

Hadikfalvi csobánolás

amelyen ők nem vettek részt, a pap házához mentek. Ezt követően a bírónak mutatták be Jézus születésének történetét, aztán sorra vették a falu házait. A Gazda jóval előtűk járt, s ahol kérdésére: – „A betlehemi pásztorokat szíveskedjenek befogadni! Befogadják-e?” – a válasz „Befogadjuk” volt, oda betért a csoport. Így jártak házról házra.

Szent István, Szent János és Aprószentek napján is jártak s ha nem értek végig a falun, még újév napján és másnapján is beöltöztek. Esténként közösen vacsoráztak és együtt tértek nyugovóra valamelyik rokon házában. A Király és a Királyszolga egy ágyban, Mária és az Angyal egy másik ágyban aludtak. A többi szereplőnek a földön, szalmából készítettek fekhelyet. A játék ideje alatt senki nem mehetett haza. Előfordult, hogy haláleset történt valamelyik szereplő családjában. Kísérettel elbúcsúztatott halottjától, de vissza kellett mennie a játék folytatására. Ha valaki netán megszőkött éjjel, hogy felkeresse a kedvesét, vagy más okból, komolyan megbüntették, amit illet méltósággal elviselni. A büntetést az Angyal szabta ki. Ahány botütést ítél, annyit mértek a padra vont bűnösrre. Bottal büntették azt is, aki szövegében tévesztett. A büntetésnek mindenki önként alávetette magát. A megbízatást mindenki komolyan vette.

Még a legszegényebb házaknál is ajándékot adtak. Általában pénzt, bort, pálinkát, kolbászt, ki-ki tehetsége szerint. A Pungás gyűjtötte össze az adományokat, és a kijelölt házhoz hordta, miután a többiek már elmentek. Amikor a csobánolást befejezték, akkor este a Király házában összegyűltek. A Király megvendégelte társait, majd eldöntötték, hogy mikor tartják a csobánbált. Végül kezefogva egymástól elköszöntek. A bálra a Király két párt, a többi szereplő egy-egy pár vendéget hívhatott. Itt elfogyasztották a csobánolás alatt összegyűlt ételeket, italokat s a zenészeket is a közösen gyűjtött pénzből fizették ki.

Agy megtiszteltetés volt a csobánolásban részt venni. Aki életében valaha eljátszotta valamelyik szerepet, soha nem felejtette el. Hogy is felejthette volna! A hadikfalvi csobánolás, miként a betlehemes játékok mindegyike, Jézus születésének történetét mutatja be. Keretjátékában a Király köszönti a házigazdákat, recitáló énekeszettel mondja el céljukat:

„Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,
Vagy valami tréfás játékot indítsunk,
Hanem egy fertálynét mullatni kívánunk,
Míglen a Krisztusról mi példát mutassunk...”

Majd elkezdődik a játék.

A gyermeket váró Mária és József szállást keresnek. A gazdag, büszke király ajtaján is kopogtatnak. Kegyetlen szolgája keményen elutasítja a megszorult párt, majd egy kicsit beengedi őket melegedni. A király a városon kívüli istállóba utasítja a hivatlan vendégeket. A betlehemi istállóban megszületik Jézus. Az égen csillag jelenik meg s angyal jelenti a mezőn, a nyájuk mellett alvó pásztoroknak, hogy világra jött a Megváltó. A csobánok ugyan hitetlenkedve fogadják a hírt, de felkerekednek és ajándékokkal kedveskednek a Messiásnak. Mária megköszöni és áldást kér a pásztorokra.

A pásztorok elköszönnék a házigazdától és kivonulnak a házból a Szent Családdal együtt. A Király és a Királyszolga marad benn. A Király ismét énekeszédben kér áldást a háziakra.

„Köszönöm s hálálom, kik itt hallgattatok,
Alacsony munkánkat meg sem utalátok,
Azért az egekben legyen koronátok.
Semmiféle átok nem ferjen hozzátok.
Mi már elmegyünk, vígan maradjatok.
Áldást, békességet a következő Újesztendőben.”

Kóka Rozália

Fotó: Kútvolgyi Mihály

